

Morsi en Mubarak

Een revolutie in het buitenlands beleid?

Masterscriptie ingediend door Samme Dick

Scriptiebegeleider: prof. dr. Duco Hellema

Universiteit Utrecht

Master internationale betrekkingen in historisch perspectief

2012-2013

Op het voorblad: Morsi wordt vergeleken met Mubarak. Graffiti in de Mohamed Mahmoudstraat in Cairo aangebracht door tegenstanders van president Morsi.

Bron: Ester Meerman, 'Graffiti on Mohamed Mahmoud street', *Flickr* (29/01/2013), <http://www.flickr.com/photos/estermeerman/8435568535/>.

1. Inhoudsopgave

1. INHOUDSOPGAVE	3
2.DANKWOORD	5
3.TRANSRIPTIE	6
4.INLEIDING	8
ONDERZOEKSVRAAG.....	10
THEORETISCH KADER	10
BRONNEN EN METHODOLOGIE.....	11
STRUCTUUR	11
5.EGYPTE 1981	13
6.MUBARAK EN DE VS	17
ECONOMISCHE AFHANKELIJKHEID	17
EGYPTE ALS REGIONALE BONDGENOOT: VAN DAM TEGEN HET COMMUNISME TOT DE <i>WAR ON TERROR</i>	19
TUSSEN ANTI-AMERIKANISME EN AFHANKELIJKHEID	24
CONCLUSIE	25
7.MUBARAK EN ISRAËL	26
1980-1989: DE SINAÏ EN LIKOED.....	26
BEMIDDELING EN VEILIGHEIDSSAMENWERKING	27
ISRAËL EN HET THUISFRONT	30
CONCLUSIE	31
8.MUBARAK EN DE ARABISCHE WERELD	33
1981-1989: VAN ISOLATIE NAAR RE-INTEGRATIE.....	33
VAN BEMIDDELAAR TOT AMERIKAANSE PION: EGYPTE EN DE GOLFOORLOG	34
NA DE GOLFOORLOG: SAUDI-ARABIË EN DE VS	36
INTER-PALESTIJNSE VERZOENING	37
CONCLUSIE	38
9.MORSI: EEN MOSLIMBROEDER AAN DE MACHT	40
10.MORSI EN DE VS	42
PROLOOG: EEN ONWAARSCHIJNLIJK BONDGENOOTSCHAP?	42
MORSI: OP ZOEK NAAR BONDGENOTEN EN ONAFHANKELIJKHEID	43
INCIDENTEN	47
MORSI EN DE VS OP HET TERREIN	51
CONCLUSIE	53

11.MORSI EN ISRAËL.....	55
RETORISCHE WIND VERSUS PRAGMATISME	55
MORSI EN HAMAS	57
DE TWEEDE GAZA-OORLOG: MORSI ALS BEMIDDELAAR	58
VEILIGHEIDSSAMENWERKING EN DE SINAI	61
TANENDE INVLOED	62
CONCLUSIE	62
12.MORSI EN DE ARABISCHE WERELD.....	64
HET ‘ISLAMITISCH KWARTET’	64
SYRIË: VAN BEMIDDELING TOT SEKTARISME.....	65
INTER-PALESTIJNSE BEMIDDELING.....	67
ECONOMISCHE STEUN: VAN SAUDI-ARABIË NAAR ‘MAMA QATAR’	69
CONCLUSIE	72
13.MORSI EN MUBARAK: EEN VERGELIJKING	74
EGYPTEN EN DE VS	74
EGYPTEN EN ISRAËL.....	75
EGYPTEN EN DE ARABISCHE WERELD.....	76
14.CONCLUSIE.....	79
15.LITERATUURLIJST	81
BOEKEN, ARTIKELEN EN MONOGRAFIEËN	81
MEDIABRONNEN EN ONLINEPUBLICATIES	82

2.Dankwoord

Een aantal mensen verdienen een eervolle vermelding in dit dankwoord voor hun hulp en ondersteuning bij het schrijven van deze masterscriptie. In de eerste plaats zou ik mijn scriptiebegeleider prof. dr. Hellema willen bedanken voor zijn hulp bij het gehele schrijfproces. Ten tweede zou ik ook Paul Aarts van de Universiteit van Amsterdam willen bedanken voor zijn bijdrage bij het op punt stellen van dit onderzoek. Tom Buitelaar, Olivier Schröder en Kim Van Donink verdienen eveneens een eervolle vermelding voor het proeflezen van dit stuk. Graag dank ik ook de Rotary Club Landen voor de studiebeurs die ik dankzij hen ontving voor deze masterstudie. Ten slotte zou ik ook mijn ouders willen bedanken voor hun morele steun en het nalezen van deze scriptie.

3. Transcriptie

Voor het weergeven van in het Nederlands courant voorkomende Arabische namen en termen werd er geopteerd om geen volledige wetenschappelijke transcriptie te gebruiken. Bij specifieke Arabische termen en het verwijzen naar Arabische bronnen wordt er echter wel volledig getranscribeerd. De naam van de vierde Egyptische president wordt in deze scriptie bijvoorbeeld weergegeven als Hosni Mubarak, en niet als Ḥusnī Mubārak, terwijl specifieke termen als *infitāḥ* wel in transcriptie worden opgenomen. Het gebruikte transcriptiesysteem is gebaseerd op dat van Al-Masāq¹ en staat hieronder vermeld.

Medeklinkers:

‘	ء	r	ر	gh	غ
b	ب	z	ز	f	ف
t	ت	s	س	q	ق
th	ث	sh	ش	k	ك
j	ج	ṣ	ص	l	ل
ḥ	ح	ḍ	ض	m	م
kh	خ	ṭ	ط	n	ن
d	د	ḏ	ذ	h	ه
dh	ذ	‘	ع	w	و
				y	ي

Klinkers:

ā	آ/أ	a	اَ	-iyy	آيَ
ū	وُ	u	وُ	-uww	وُّو
ī	يَ	i	يَ	-ay	يَيَ
				-aw	وَّو

¹Al-Masāq: Author guidelines and style sheet’, *Al-Masāq* (30/08/2013), <http://www.tandf.co.uk/journals/authors/calm-style.pdf>, 01/12/2013 pg. 10-11.

Al (ال) wordt steeds in de niet geassimileerde vorm weergegeven. Tā marbūṭa (ة) wordt als /-a/ weergegeven, tenzij in iḍāfa-constructies waar een tā marbūṭa in het eerste lid als /-at/ wordt getranscribeerd.

4.Inleiding

Op 11 februari 2011 kwam er na een volksofstand een einde aan het bewind van president Hosni Mubarak, die Egypte dertig jaar lang geregeerd had. De Hoge Raad van de Strijdkrachten nam voorlopig de leiding van het land over. Na deze periode van militair bewind werd op 24 juni 2012 uiteindelijk Mohammed Morsi verkozen tot president van Egypte, een functie die hij vanaf 30 juni 2012 vervulde totdat hij op 3 juli 2013 op zijn beurt werd afgezet door het Egyptische leger.

De val van Mubarak bracht een aantal politieke veranderingen mee voor het land dat hij decennialang met harde hand regeerde. Betekende de regering Morsi echter ook een verandering of zelfs een revolutie op het vlak van buitenlands beleid? Nog voor het aantreden van de uit de Moslimbroederschap afkomstige Morsi heerste er bij sommige opiniemakers en in beleidskringen binnen en buiten het Midden-Oosten de vrees dat een door islamisten geleid Egypte een radicaal andere koers zou varen op internationaal vlak, daarbij eerder gesloten

verdragen verbrekend.² Egypte is het meest volkrijke Arabische land, dat door zijn geografische locatie strategisch erg belangrijk is: Het spreekt dus voor zich dat ook kleine aanpassingen in het buitenlands beleid van Egypte gevolgen kunnen hebben voor de hele regio.

Gezien het belang van Egypte is het daarom interessant om na te gaan of het nieuwe bewind ook een nieuwe buitenlandse politiek betekende. In hoeverre was het beleid een voortzetting dan wel een koerswijziging in vergelijking met de voorbije decennia? Zijn er bepaalde belangen die constant bleven of net wel veranderden? Een vergelijking van het buitenlands beleid van Mubarak met dat van Morsi biedt niet enkel een antwoord op de vraag of de Egyptische revolutie ook een revolutie was voor de buitenlandse politiek, maar biedt tevens een basis van waaruit het buitenlands beleid van na Morsi bekeken kan worden.

²Nog voor het aantreden van Morsi als president werd een door islamisten geleid Egypte op veel wantrouwen onthaald door sommige Amerikaanse politici en mediafiguren. Gevreesd werd dat een door de Moslimbroeders geleid Egypte het vredesverdrag met Israël zou kunnen opzeggen en de Amerikaanse militaire steun zou kunnen gebruiken om Amerikaanse belangen in gevaar te brengen. Republikeinse kopstukken wreven president Obama ook aan Mubarak, een Amerikaanse bondgenoot, veel te gemakkelijk te hebben laten vallen. Obama werd eveneens beschuldigd van een concessiepolitiek tegenover de Moslimbroeders te voeren. In de nasleep van de Arabische opstanden drukten ook verschillende Israëlische functionarissen en politici onder wie de voormalige stafchef van het Israëlische leger Mofaz en premier Netanyahu hun bezorgdheid uit over de opkomst van islamisten in de regio in het algemeen en de politieke overwinning van de Egyptische Moslimbroederschap in het bijzonder. De ambigue houding van de Moslimbroederschap over het vredesverdrag met Israël, angst voor een Egyptisch-Iraanse detente, de historische banden met Hamas en de retoriek van de groep aangaande het Israëlisch-Palestijns conflict vormden de voedingsbodem van dit Israëlisch wantrouwen tegenover Morsi en de Moslimbroederschap. Dit wantrouwen weerklonk ook in de Israëlische media en publieke opinie. Dichter bij huis riep de PVV op de Nederlandse en Europese banden met Egypte te verbreken indien de Moslimbroederschap aan de macht zou komen. Het Belgische Vlaams Belang kante zich eveneens tegen Europese financiële steun aan het regime-Morsi met als argumenten dat de Moslimbroederschap een 'fundamentalistische en gewelddadige islambeweging' is en dat de regering-Morsi geen democratie maar onderdrukking van de vrije meningsuiting, vrouwen en minderheden met zich meebrengt. Ibrahim, Barzak & Federman, Josef, 'Egypt Elections: Israel Jittery After Muslim Brotherhood Victory', *The Huffington Post* (24/06/2012), http://www.huffingtonpost.com/2012/06/24/egypt-elections-israel-muslim-brotherhood_n_1622658.html , 17/12/2013; Benedetta, Berti, 'Israel and the Arab Spring: Understanding Attitudes and Responses to the "New Middle East"' in Vidino, Lorenzo (red.), *The West and the Muslim Brotherhood after the Arab Spring* (februari 2013, Al Mesbar Studies & Research Centre in collaboration with The Foreign Policy Research Institute, Dubai) pg. 131-134, 142-143; Steven, Brooke, 'U.S. Policy and the Muslim Brotherhood' in Vidino, Lorenzo (red.), *The West and the Muslim Brotherhood after the Arab Spring* (februari 2013, Al Mesbar Studies & Research Centre in collaboration with The Foreign Policy Research Institute, Dubai) pg. 27-29; Philip Claeys, 'EU schenkt 5 miljard aan Moslimbroeders in Egypte', *vlaamsbelang.org* (15/01/2013), <http://www.vlaamsbelang.org/persberichten/1920> , 17/12/2013; Dan Efron, 'Morsi's Win in Egypt Sparks Fear in Israel', *The Daily Beast* (19/06/2012), <http://www.thedailybeast.com/articles/2012/06/19/morsi-s-win-in-egypt-sparks-fear-in-israel.html> , 17/12/2013; 'PVV: weer de moslim broederschap uit de Egyptische regering', *pvv.nl* (s.d.), <http://pvv.nl/index.php/component/content/article/37-raymond-de-roon/3934-pvv-weer-de-moslim-broederschap-uit-egyptische-regering.html> , 17/12/2013; Jeremy M., Sharp, 'Egypt: background and U.S. relations' (27/06/2013, Congressional Research Service), <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33003.pdf> , 28/08/2013 pg. 11.

Onderzoeksvraag

Dit onderzoek probeert een antwoord te bieden op de vraag of de Egyptische revolutie die tot de val van Mubarak leidde ook een revolutie betekende voor het buitenlands beleid van het land. Ook tracht dit onderzoek een verklaring te geven voor het al dan niet plaatsvinden van een revolutie van het buitenlands beleid. Aan de hand van een vergelijking van drie kernthema's zal het buitenlands beleid van de beide presidenten vergeleken worden. Deze drie thema's zijn de Egyptisch-Amerikaanse relatie, de Egyptisch-Israëliëse relatie en de relatie tussen Egypte en de Arabische wereld. Zowel de ogenschijnlijke belangen van de regimes van Mubarak en Morsi als de retoriek en de eigenlijke beleidsmaatregelen zullen op deze drie punten vergeleken worden.

Een echte revolutie van het buitenlands beleid zou een drastische verandering van zowel de belangen, de retoriek als het beleid in de praktijk omhelzen. Wanneer een of twee van deze punten veranderd zou zijn is er sprake van een evolutie. Indien er echter op geen enkel punt verandering aangetroffen wordt kan er besloten worden dat het beleid van Morsi en dat van Mubarak niet verschilde en dat de regering Morsi op buitenlands vlak *business as usual* was in vergelijking met de voorafgaande decennia.

Theoretisch kader

Dit onderzoek is op theoretisch vlak grotendeels gekaderd in de theorie van het Realisme. Het Realisme is een theorie in de leer der internationale betrekkingen die uitgaat van een internationaal systeem gedomineerd door staten, die in een toestand van anarchie proberen hun belangen op een rationele manier te beschermen. In een internationaal systeem zonder centrale autoriteit zijn de staten in de eerste plaats op zichzelf aangewezen en trachten ze hun eigen belangen zo goed mogelijk te handhaven. Het zijn deze belangen, het overleven van de staat zelf voorop, die het beleid vormgeven.³

Het onderzoek beperkt zich echter niet tot een zuiver Realistische aanpak. In tegenstelling tot het klassieke Realistische model, dat stelt dat belangen het buitenlands beleid bepalen maar niet verder ingaat op hoe deze belangen tot stand komen en evolueren, wordt er hier net wel gekeken naar de al dan niet veranderende belangen die aan de basis lagen van het

³ W. Julian , Korab-Karpowicz, 'Political Realism in International Relations', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2013 Edition), Edward N. Zalta (red.), <http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/realism-intl-relations>, 24/08/2013.

beleid van Mubarak en Morsi. Dat staatsbelangen onder invloed van interne en externe factoren wel degelijk kunnen veranderen, vormt een van de basisaannames van dit onderzoek: Indien belangen statisch zijn, heeft het geen zin deze te vergelijken. Ook wordt er gekeken naar de invloed van ideologie op het buitenlands beleid van beide presidenten. Zowel de wisselwerking tussen ideologie en belangen als de eventuele verschillen in ideologische omkadering zullen besproken worden. Hoewel staten anarchie als basisprincipe stand houdt, erkent het onderzoek evenwel dat onderlinge afhankelijkheid tussen staten en internationale instituties ook van invloed zijn op de banden tussen staten onderling. Een aangepast Realistisch model, met de staat als focus, is de lens van waaruit er gekeken zal worden naar het buitenlands beleid van Mubarak en Morsi.

Bronnen en methodologie

Het onderzoek is voor het merendeel een literatuur- en mediaonderzoek. Voor wat betreft het buitenlands beleid van Egypte onder Mubarak is dit onderzoek voor het grootste deel gebaseerd op academische publicaties. Er wordt verwezen naar zowel artikelen in vakbladen als monografieën, geschreven door auteurs binnen en buiten Egypte en de regio.

Aangezien het bewind van Morsi zo recent is zal het buitenlands beleid in deze periode voornamelijk onderzocht worden aan de hand van mediabronnen. Waar mogelijk wordt er ook gebruik gemaakt van beleidsdocumenten en academische publicaties. Ten slotte wordt er ook verwezen naar een interview afgenomen van een Israëlische diplomaat en Belgische diplomatieke bronnen, die op verzoek van de betrokkenen echter niet bij naam vermeld zullen worden.

Structuur

Deze scriptie bestaat uit drie grote delen. Het eerste deel handelt over het tijdperk van Hosni Mubarak en omvat de hoofdstukken ‘Egypte 1981’, ‘Mubarak en de VS’, ‘Mubarak en Israël’ en ‘Mubarak en de Arabische wereld’. Het eerste hoofdstuk van dit deel geeft een korte inleidende historische schets over de periode voor het aantreden van Mubarak als president van Egypte. De drie daaropvolgende hoofdstukken beschrijven het beleid van Mubarak ten opzichte van respectievelijk de VS, Israël en de Arabische wereld.

Het tweede deel van deze scriptie heeft Morsi's jaar als president als onderwerp en omvat de hoofdstukken 'Morsi: een Moslimbroeder aan de macht', 'Morsi en de VS', 'Morsi en Israël', en 'Morsi en de Arabische wereld'. In 'Morsi: een Moslimbroeder aan de macht' wordt kort de geschiedenis van de Egyptische Moslimbroederschap als politieke beweging geschetst, en wordt een samenvatting gegeven van de periode tussen de val van Mubarak en het aantreden van Morsi. In de aansluitende hoofdstukken wordt Morsi's beleid ten opzichte van respectievelijk de Verenigde Staten, Israël en de Arabische wereld behandeld.

Ten slotte omvat het derde en laatste deel de eigenlijke analyse en conclusie. In het hoofdstuk 'Morsi en Mubarak: een vergelijking' wordt op basis van de voorgaande hoofdstukken het beleid van beide presidenten vergeleken, waarna in het hoofdstuk 'Conclusie' de onderzoeksvragen van deze scriptie beantwoord worden.

5.Egypte 1981

Op 6 oktober 1981 werd de Egyptische president Anwar Al-Sadat vermoord terwijl hij een militaire parade ter ere van de Arabisch-Israëliëse oorlog van 1973 inspecteerde. De moordenaars waren islamistisch gezinde militairen, die het in 1979 door Sadat gesloten vredesverdrag met Israël als verraad beschouwden. Hosni Mubarak, Sadats vicepresident, volgde hem op en erfde een Egypte dat in de Arabische wereld volledig geïsoleerd was en op militair en economisch vlak erg afhankelijk was van de VS. Het buitenlands beleid van Egypte vervreemde grote delen van de bevolking en was eerder een bron van binnenlands protest dan een steunpilaar voor de legitimiteit van het regime. De vaak gewelddadige onderdrukking van dit protest tekende de periode rond het aantreden van de nieuwe president.⁴

In de jaren voor de moord op Sadat maakte Egypte een ware revolutie door op internationaal vlak, een revolutie die het buitenlands beleid en de positie van het land in de regio en in de wereld grondig veranderde. Voor een beter begrip van de internationale positie van het land bij het aantreden van Mubarak zal deze diplomatieke omwenteling hieronder kort beschreven worden.

Als gevolg van de verpletterende Arabische nederlaag in de Arabisch-Israëliëse oorlog van 1967 veroverde het Israëlische leger de Gazastrook, de Sinai en de Golanhoogte. De verliezen in de oorlog en Israëlische bezetting van de Sinai hadden rampzalige gevolgen voor de Egyptische economie en het nationale prestige. De noodzaak om het leger in staat van paraatheid te houden aan het Suezkanaal maakte de economische last nog groter. Al snel na de oorlog was het voor Egypte dus duidelijk dat de bezetting van de Sinai beëindigd moest worden.⁵

Zolang Nasser president was richtte Egypte zich op een militaire aanpak, waarbij de Arabische landen de verloren gebieden met de wapens zouden heroveren. Militaire steun van de Sovjet-Unie zou de Arabische landen in staat moeten stellen om Israël op het slagveld te confronteren. Na de dood van Nasser in 1970 zag diens opvolger Anwar Al-Sadat echter meer heil in een door de VS gesteunde onderhandelde beëindiging van de bezetting. Nadat deze diplomatieke pogingen van zowel Egyptische als Israëlische zijde doodliepen op de stugge

⁴Lloyd C., Gardner, 'The road to Tahrir square-Egypt and the United States from the rise of Nasser to the fall of Mubarak' (2011, The New York Press, New York) pg. 152, 157-159; Raymond A., Hinnebusch, 'Egyptian politics under Sadat: the post-populist development of the authoritarian-modernizing state' (1985, Cambridge University Press, Cambridge) pg. 301-302.

⁵Hinnebusch, (1985) pg. 46-48.

houding van de Israëlische regering, kwam Sadat tot de conclusie dat Egypte zich eerst militair moest bewijzen voordat er via diplomatieke weg iets bereikt kon worden. De wapenleveringen en militaire steun van de Sovjet-Unie werden vernieuwd en samen met Syrië werd een plan opgesteld om Israël eerst militair een slag toe te brengen, om daarna vanuit een sterkere positie het land tot onderhandelingen te dwingen.

Op 6 oktober 1973 werd dit plan ten uitvoer gebracht en verrasten Egypte en Syrië, daarbij gesteund door een aantal andere Arabische landen, de Israëli's met een snelle oversteek van het Suezkanaal en de daaropvolgende opmars door de Sinäi en de Golan. Uiteindelijk wist het Israëlische leger de Arabische legers terug te drijven waardoor Israël bij het door de Sovjet-Unie en de VS opgelegde staakt-het-vuren nog meer gebied controleerde dan voor het begin van de oorlog. De oorlog doorbrak echter het idee dat Israël militair onoverwinnelijk was, en vormde een belangrijke morele overwinning voor Sadat, die zijn status als 'held van de oversteek [van het Suezkanaal]' daarna kundig uitbuitte voor een aantal binnen- en buitenlandse politieke ondernemingen.⁶

Op binnenlands vlak begon Sadat na de oorlog met het zogenaamde *infitāh*-beleid⁷. Dit beleid hield een economische opening van Egypte in met als doel het land om te vormen tot een aantrekkelijke investeringsplaats voor buitenlands kapitaal. Ook werd privatisering aangemoedigd ten koste van de door Nasser enorm uitgebouwde publieke sector. Deze economische liberalisering had tot doel de welvaart van het land te vergroten en op internationaal vlak steun te krijgen van buitenlandse, en dan voornamelijk Amerikaanse, investeerders.⁸

De *infitāh* betekende een revolutie op binnenlands economisch vlak en werd vergezeld van een nog grotere omwenteling in het buitenlands beleid van het land. Hoewel de oorlog het prestige van Sadat internationaal versterkte en Egypte een betere onderhandelingspositie tegenover Israël verzekerde, bleef de situatie op het terrein onhoudbaar: Nog steeds was het merendeel van de Sinäi in handen van Israël, dat nu ook ten westen van het Suezkanaal troepen had. De weigering van de Sovjet-Unie om de Egyptische oorlogsverliezen te vervangen sloot de militaire optie uit, terwijl er bij de beleidsmakers in Egypte een steeds sterker gevoel van oorlogsmoeheid heerste. Het falen van de Sovjet-Unie om een staakt-het-vuren op te leggen nadat een eerdere overeenkomst geschonden werd door de Israëli's,

⁶ Simon, Dunstan, 'The Yom Kippur war the Arab-Israeli war of 1973' (2007, Osprey Publishing, Oxford) pg. 7-8, 12-19, 205-209 ; Hinnebusch (1985) pg. 46-48, 54.

⁷ *Infitāh* betekent opening in het Arabisch.

⁸ Hinnebusch (1985) pg. 54; Tarek, Osman 'Egypte-een geschiedenis van Nasser tot na Mubarak' (2011, Bulaaq, Amsterdam) pg. 137-140.

maakte dat Egypte steeds minder vertrouwen had in de bescherming van Moskou. Het virulente Arabisch nationalisme dat Egypte kenmerkte onder Nasser had al een serieuze knauw gekregen na de nederlaag in 1967 en verloor steeds meer populariteit in de hogere kringen van het regime, terwijl er algemeen een gevoel heerste dat Egypte al meer dan genoeg opofferingen gedaan had voor de Arabische zaak. Al deze factoren zorgden ervoor dat Egypte steeds minder de rol van frontlijnstaat in het Arabisch-Israëliësch conflict kon of wilde spelen, en zich wendde tot de VS om de Sinai op een diplomatieke manier terug te krijgen.⁹

In 1974 en 1975 sloten Egypte en Israël met Amerikaanse bemiddeling vervolgens de Sinai I en II verdragen. Met deze verdragen werd een volledige Israëliësch terugtrekking ten westen van het Suezkanaal bekomen, terwijl ook ten oosten van Suez de Israëliësch troepen een stuk moesten prijsgeven. Egypte moest in ruil hiervoor zijn luchtafweernetwerk rond het kanaal ontmantelen en mocht slechts een beperkte troepenmacht ten oosten van het kanaal stationeren. Amerikaanse militaire waarnemers werden tussen de twee partijen in gestationeerd om de naleving van de verdragen te garanderen. Ook verkreeg Israël een grote levering moderne wapens van de VS, wat Egypte samen met de verdragen nog meer verzwakte op militair vlak.

De grootste schok moest echter nog komen. Ook na Sinai II hield Sadat, althans retorisch, nog een tijd vast aan het gezamenlijk Arabisch front tegen Israël. De financiële steun die Egypte kreeg van de oliemonarchieën voor zijn ‘frontlijnstatus’ viel echter zwaar onder het verwachte bedrag en de Golfmonarchieën schrokken er ook niet voor terug om, samen met Westerse geldschietters, besparingsmaatregelen op te leggen aan het land. Israël was vastbesloten de Golanhoogte en de Westelijke Jordaanoever te behouden terwijl de VS niet geneigd waren een terugtrekking op te leggen aan Tel Aviv, wat een omvattend vredesverdrag onmogelijk maakte. Het dilemma tussen vasthouden aan het Arabisch front en mogelijk niets meer bereiken in de Sinai, of breken met de andere Arabische landen en een apart verdrag sluiten, werd uiteindelijk beslecht door het bezoek van Sadat aan Jeruzalem in 1977. In de daaropvolgende Camp David onderhandelingen sloten Egypte en Israël afzonderlijk een akkoord over een volledige Israëliësch terugtrekking uit de Sinai. Dit akkoord bepaalde ook dat Egypte slechts een beperkte troepenmacht ten oosten van het Suezkanaal mocht stationeren, van Israël gescheiden door internationale waarnemers. In 1979 sloten Israël en Egypte vervolgens een vredesverdrag.¹⁰

⁹Hinnebusch (1985) pg. 54-55.

¹⁰Hinnebusch (1985) pg. 54-57, 65-68.

Camp David en het vredesverdrag betekenden een revolutie voor het buitenlands beleid van Egypte op elk van de drie in de inleiding vermelde deelvragen. Met deze koerswijziging plaatste Egypte zich openlijk in het Amerikaanse kamp en begon de nauwe samenwerking tussen Washington en Cairo. Tegelijk raakte Egypte volledig geïsoleerd binnen de Arabische wereld. De verdragen veroorzaakten een heftige reactie vanuit de Arabische wereld: diplomatieke banden met Egypte werden verbroken, het hoofdkwartier van de Arabische Liga werd teruggetrokken uit Cairo en ook de investeringen en hulp vanuit de Arabische wereld werden stopgezet. Het vredesverdrag met Israël luidde een periode van koude vrede in. Na vier oorlogen in minder dan dertig jaar tijd kwam er een einde aan de Egyptisch-Israëlische militaire confrontaties en werden de betrekkingen tussen beide landen genormaliseerd.¹¹

¹¹ Hinnebusch (1985) pg. 67-69; Osman pg. 107-108, 146.

6.Mubarak en de VS

Bij het aantreden van Hosni Mubarak vormden de VS de steunpilaar van Egypte: Economisch was het land grotendeels afhankelijk van Amerikaanse steun en investeringen, en door de regionale isolatie van het land waren de VS ook erg belangrijk geworden als de Egyptische toegang tot de rest van de wereld. Tegelijk was Egypte een belangrijke regionale bondgenoot geworden voor de VS, die na de val van de Iraanse Sjah in 1979 weinig vrienden overhielden in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, en die hun belangen in de regio in gevaar zagen komen door de Sovjet-invasie van Afghanistan in hetzelfde jaar. De relatie tussen de VS en Egypte was echter asymmetrisch, waarbij het machtsoverwicht duidelijk bij Washington lag. In dit hoofdstuk zal er onderzocht worden hoe het regime-Mubarak met deze asymmetrie omging, en dit zowel op het vlak van economie als veiligheid. Ook wordt er gekeken naar de Amerikaanse pogingen om Egypte te democratiseren en de binnenlandse reactie op de nauwe banden tussen Cairo en Washington.

Economische afhankelijkheid

Als deel van de Camp David-akkoorden en het vredesverdrag met Israël verkreeg Egypte een aantal toezeggingen op economisch vlak van de VS: De VS zouden directe financiële hulp bieden en tegelijkertijd het Egyptische leger (deels) financieren. Mubarak had er alle belang bij deze economische steun te behouden en had dus geen andere keuze dan een grote Amerikaanse invloed op het economisch en buitenlands beleid van het land te aanvaarden.¹²

De directe financiële hulp hield voornamelijk jaarlijkse leningen en steunbedragen in voor door USAID¹³ uitgevoerde infrastructuurprojecten. Deze projecten varieerden van nieuwe scholen en drinkwatervoorzieningen tot het verbeteren van de telecommunicatie-infrastructuur. Tegen het einde van de jaren negentig van de vorige eeuw werd deze hulp deels afgebouwd zoals vastgelegd in het zogenaamde *Glide path agreement*, waardoor het steunbedrag van 815 miljoen dollar in 1998 verminderde tot 411 miljoen dollar in 2008. Na onenigheden tussen de regering-Bush en Mubarak over het democratiseringsbeleid van de VS

¹²Gardner pg. 151; Sharp, pg. 9-10.

¹³USAID, of voluit United States Agency for International Development, is een agentschap van de Amerikaanse overheid dat instaat voor de Amerikaanse buitenlandse hulp aan ontwikkelingslanden. De taken van dit agentschap omvatten humanitaire hulp, economische steun en ontwikkelingssamenwerking in brede zin. 'What We Do', *USAID* (11/12/2013), <http://www.usaid.gov/what-we-do>, 16/12/2013; 'Who We Are', *USAID* (12/06/2013), <http://www.usaid.gov/who-we-are>, 16/12/2013.

in het Midden-Oosten werd het bedrag verder verlaagd tot 200 miljoen dollar in het fiscaal jaar 2009. Na het aantreden van president Obama werd het bedrag echter weer verhoogd met 50 miljoen dollar in het fiscaal jaar 2010.¹⁴

De financiële hulp voor civiele projecten bleef echter altijd een stuk onder het budget dat de VS ter beschikking stelden aan het Egyptische leger. Bij de sluiting van het verdrag werd overeengekomen dat het Egyptische leger jaarlijks 1,3 miljard dollar van de Amerikaanse overheid zou ontvangen. Dit bedrag werd besteed aan aankopen van nieuw militair materiaal, verbeteringen van bestaand materiaal en onderhoudscontracten. Naast dit geld voor in de VS aangekocht militair materiaal werd in 1988 ook begonnen met de Egyptisch-Amerikaanse coproductie van Abrams-tanks bestemd voor het Egyptische leger: Deze tanks, waarvan er uiteindelijk 1200 aan de Egyptische strijdkrachten geleverd moeten worden, zouden deels geproduceerd worden in een fabriek nabij Cairo. Ook leidde het Amerikaanse leger Egyptische officieren op en werd er voor honderden miljoenen dollars aan overtollig materiaal geleverd door het Amerikaans ministerie van Defensie.

Naast financiële steun van de Amerikaanse overheid begonnen Amerikaanse private investeringen ook een belangrijke rol te spelen in de Egyptische economie. Een van de kernpunten van Sadats *infitāh*-beleid was het aantrekken van buitenlandse investeerders en dit beleid werd onder Mubarak voortgezet. Zeker zolang Egypte regionaal geïsoleerd was waren Amerikaanse investeerders van groot belang. Gedurende Mubaraks heerschappij kreeg Egypte op handelsvlak ook een voorkeursbehandeling van de VS. Later zou de EU de grootste buitenlandse investeerder worden en na het herstel van de diplomatieke banden met de Sovjet-Unie in 1984 keerden ook de handelsbetrekkingen met Moskou terug, maar geen enkel ander land wist het Egyptisch economisch beleid naar zijn hand te zetten zoals de VS. Waar de economische liberalisatie deels een Egyptisch antwoord was op de falende socialistisch georiënteerde economie van het Nasser tijdperk, zette Washington Mubarak ook zwaar onder druk om dit beleid verder te zetten en uit te breiden.¹⁵

De economische relatie tussen de VS en Egypte gedurende de heerschappij van Mubarak was er dus vooral een van Egyptische afhankelijkheid. In ruil voor het behouden van het vredesverdrag met Israël verkreeg Egypte een aantal economische voordelen. Tegelijkertijd maakte deze economische steun Egypte steeds afhankelijker van de VS. Deze

¹⁴ Sharp pg. 12.

¹⁵ European Commission, 'Egypt' (23/07/2013), <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/egypt/> 29/08/2013; Amin, Galal, 'Egypt in the era of Hosni Mubarak' (2011, AUC Press, Cairo) pg. 167-168; Raymond, Hinnebusch, 'The foreign policy of Egypt' in Ehteshami, Anoushiravan & Hinnebusch, Raymond (red.), *The foreign policies of Middle East States* (2002, Lynne Rienner Publishers inc., Boulder) pg. 108-109 ; Osman pg. 147-148.

afhankelijkheid beknopte de Egyptische beleidsmogelijkheden in de relatie naar Israël toe, maar ook op binnenlands beleid verkreeg Washington op meer dan één vlak een niet te onderschatten invloed. Naast de bovenvermelde door de VS doorgeduwde liberalisatie van de Egyptische economie maakten interne ontwikkelingen het regime Mubarak ook steeds afhankelijker van de Amerikaanse militaire steun. Geconfronteerd met een steeds sterker wordende islamistische oppositie rekende Mubarak hoe langer hoe meer op het leger om zijn regime te ondersteunen. Om de loyaliteit van de legertop te kopen werden officieren beloond met allerlei economische voordelen, maar ook de Amerikaanse militaire steun was niet onbelangrijk om de generaals tevreden te houden. De belangen van het regime Mubarak voor wat betreft de economische relatie met de VS waren dus tweeledig: In de eerste plaats was de Amerikaanse steun nodig om de falende economie recht te houden, en later werden de dollars uit Washington ook steeds belangrijker om het regime zelf in stand te houden.¹⁶

Egypte als regionale bondgenoot: van dam tegen het communisme tot de *War on Terror*

Onder de 30-jarige heerschappij van Mubarak kenden Egypte en de VS een uitgebreide samenwerking op veiligheidsvlak. Als deel van de Camp David-akkoorden verkreeg Egypte zoals eerder al vermeld financiële steun voor zijn leger, dat ook voor de aanschaf van zijn materiaal en training steeds meer op de VS zou gaan leunen.¹⁷ Egypte speelde zijn rol van regionale bondgenoot met verve, en in tegenstelling tot de economische kant van de Egyptisch-Amerikaanse betrekkingen was deze relatie er een van wederzijdse afhankelijkheid.

Het strategisch belang van Egypte voor de VS kwam deels voort uit de geografische ligging van het land. Het Suezkanaal was net als ten tijde van de Britse bezetting cruciaal op geopolitiek vlak. Wat de Amerikanen nog meer aantrok was de rol van Egypte in het toen nog

¹⁶ Gardner pg. 159.

¹⁷ Tegenwoordig volgen jaarlijks 500 Egyptische officieren een opleiding in de VS. Sinds 1980 houden de Amerikaanse en Egyptische strijdkrachten ook de jaarlijkse (tegenwoordig tweejaarlijkse) Bright Star oefening, een gezamenlijke militaire oefening in Egypte waarbij Egyptische en Amerikaanse troepen samen met andere bondgenoten van de VS uitgebreide militaire manoeuvres houden. De VS trokken zich terug uit de in september 2013 geplande oefening uit protest tegen het bloedvergieten na de val van Morsi. 'Bright Star', *Global Security* (15/08/2013), <http://www.globalsecurity.org/military/ops/bright-star.htm>, 09/09/2013 ; Jim, Garamone, 'Obama Condemns Violence in Egypt, Cancels Bright Star Exercise', *American Forces Press Service* (15/08/2013), <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=120630>, 17/10/2013 ; Viola, Gienger, 'Three Decades With Egypt's Military Keep U.S. in Loop', *Bloomberg* (03/02/2011), <http://www.bloomberg.com/news/2011-02-02/three-decades-of-missions-weapons-training-for-egypt-keep-u-s-in-loop.html>, 09/09/2013.

in de Koude Oorlog dynamiek gevangen Midden-Oosten. De Iraanse revolutie van 1979 bracht de Sjah ten val, waardoor Egypte één van de weinige overgebleven staten in de regio was die de VS goed gezind waren. Na de Sovjetinvasie in Afghanistan voelde Washington de druk van de Sovjet-Unie in de regio toenemen, waardoor het idee van Egypte als dam tegen de Sovjetinvloed nog aantrekkelijker werd.

Sadat had reeds voor de oorlog van 1973 al een keer de militaire adviseurs van de Sovjet-Unie het land uitgezet om de VS er toe te bewegen diplomatieke druk uit te oefenen om de Sinaï terug onder Egyptische controle te brengen. Het falen van de diplomatie indertijd verhinderde echter de kampverandering van Egypte, en dreef het land terug naar Moskou. Na de Camp David akkoorden schaarde Egypte zich echter openlijk achter de VS. Sadat en later Mubarak speelden de rol van Egypte als bondgenoot tegen de Sovjet-Unie ook volledig uit om de Amerikaanse economische en militaire steun te behouden en te versterken.¹⁸

De Iraanse revolutie en de regionale opkomst van de politieke islam versterkten de wederzijdse afhankelijkheid van Egypte en de VS. De islamisten werden al snel als een bedreiging gezien door de VS, en na de detente tussen de VS en de Sovjet-Unie onder Reagan en later de val van de Sovjet-Unie, verschoof de nadruk van het Amerikaanse beleid van het indammen van de Sovjetinvloed naar het tegengaan van de politieke islam. Waar de VS Egypte vooral zagen als een tegenwicht van Iran op regionaal vlak speelde Egypte de Amerikaanse angst voor de politieke islam ook kundig uit op binnenlands vlak.¹⁹

Vanaf de late jaren zeventig was de politieke islam in verschillende vormen immers in opmars in Egypte. Sadat had in de laatste jaren van zijn bewind een groot aantal onder Nasser gevangen gezette moslimbroeders vrijgelaten en de beweging oogluikend toegestaan terug te keren naar het openbare leven. Tegelijkertijd viel hij steeds meer terug op islamitische retoriek om zijn beleid in te kleden, en de in het kader van de *infītāh* afgebouwde sociale voorzieningen creëerden een gunstige voedingsbodem voor allerlei islamitische bewegingen die sociaal werk combineerden met prediking. De falende economie en de schoksgewijze economische liberalisering zorgden voorts voor socio-economische frustraties die, gecombineerd met de neergang van het Arabisch nationalisme, de regionale tendens tot islamisering nog meer versterkten. Alhoewel Sadat de islamisten trachtte te gebruiken tegen de resterende nasseristische oppositie maakte de moord op de president duidelijk dat de islamisten eerder een gevaar dan een steunpilaar vormden voor het regime. De Camp David-akkoorden en de vrede met Israël werden door militante islamisten eveneens als verraad

¹⁸ Hinnebusch (1985) pg. 55,69.

¹⁹ Gardner pg. 149-150, 171; Hinnebusch (2002) pg. 109.

beschouwd. Mubarak trad vanaf zijn aantreden hard op tegen militante islamisten en liet duizenden van hen arresteren. De situatie escaleerde echter volledig en werd steeds gewelddadiger. Gewapende militanten viseerden overheidsfunctionarissen, de christelijke minderheid en buitenlanders en doodden duizenden Egyptenaren. De aanslagen op toeristen in de jaren negentig vormden het bloedige hoogtepunt van deze terreurcampagne. Het regime Mubarak reageerde met brutale repressie op deze golf van geweld en duizenden werden gearresteerd, gefolterd of geëxecuteerd.²⁰

Mubarak bespeelde echter kundig de Amerikaanse angst voor islamitische militanten om elke kritiek op zijn repressief beleid aan de kant te schuiven en zich tegelijk op te werpen als rots in de branding tegen de opkomst van de politieke islam. De president wist goed genoeg dat een islamistische machtovername of een Iraans scenario in Egypte onaanvaardbaar waren voor de VS. Naarmate de moslimbroederschap politiek veruit de grootste en belangrijkste oppositiepartij werd was het standaardantwoord van Mubarak op kritiek uit Washington of oproepen tot democratische hervormingen samen te vatten met 'ik of de Moslimbroeders'.²¹

De rol van Egypte als regionale bondgenoot van de VS bleek opnieuw cruciaal toen Saddam Hoessein in 1990 Koeweit binnenviel. De Egyptische pogingen om voor en na de invasie het conflict via diplomatieke weg te ontmijnen faalden en zullen in het volgende hoofdstuk meer uitgebreid besproken worden. Toen de VS de leiding namen om met een internationale troepenmacht het Iraakse leger uit Koeweit te drijven was Egypte om twee redenen cruciaal voor Washington: ten eerste was er het belang van Egypte als doorvoerland voor troepen en militair materiaal, en ten tweede zochten de Amerikanen zo veel mogelijk Arabische bondgenoten voor de militaire interventie om de operatie zo meer regionale legitimiteit te verlenen. Egypte zag eerst meer heil in Arabische bemiddeling, maar de toenmalige Amerikaanse president Bush senior. vreesde de Amerikaanse invloed in de Golf te verliezen en was daarom gekant tegen een bemiddelingsrol van Mubarak of andere Arabische leiders. Egypte draaide daardoor plots zijn eerdere positie om door Saddam openlijk te bekritisieren en andere Arabische staten te forceren om een militaire oplossing te aanvaarden. Deze ommekeer had alles te maken met de Amerikaanse druk op Cairo en de belofte om miljarden aan staatsschuld kwijt te schelden in ruil voor Egyptische steun aan de internationale interventie. De Egyptische economie ging gebukt onder een enorme

²⁰Gardner pg. 166-167 ; Hinnebusch (2002) pg. 109; Osman pg. 103-109, 112-118.

²¹Ibidem

schuldenlast en Mubarak leek niet anders te kunnen dan toe te geven aan de Amerikaanse druk.²²

Na de aanslagen op Amerikaanse doelwitten op 11 september 2001 nam de Amerikaanse aandacht voor het ‘islamistisch gevaar’ alleen maar toe. De aanslagen en de daaropvolgende *War on Terror* waren echter tegelijk een vloek en een zegen voor Mubarak. Tijdens de *War on Terror* fungeerde Egypte als een belangrijke steunpilaar van de Amerikaanse strijdkrachten in de regio. Ondanks Mubaraks kritiek en pessimisme over de invasie van Irak in 2003 verleende Egypte het Amerikaanse leger vrije doorgang door het Suezkanaal en het luchtruim en de Egyptische inlichtingendiensten werkten nauw samen met hun Amerikaanse tegenhangers. Egypte was al vanaf de jaren negentig één van de belangrijkste landen in het zogenaamde *extraordinary rendition*-programma van de CIA, dat na 2001 nog belangrijker werd. Met dit programma werd de ondervraging van terreurverdachten uitbesteed aan bondgenoten, waardoor de VS gevangenen konden opsluiten zonder hiervoor de Amerikaanse rechtsregels te moeten volgen en eventuele mensenrechtenschendingen zoals foltering kon afschuiven op derde landen. Egypte kon zich zo dus bewijzen als een onmisbare bondgenoot van de VS, een rol die Mubaraks positie tegenover Washington enkel versterkte.²³

Als gevolg van de aanslagen van 11 september won in Washington echter het idee aan kracht dat dictators steunen en bewapenen misschien niet de beste manier was om de veiligheid en de belangen van de VS te vrijwaren. De steun voor dictators in het Midden-Oosten en Noord-Afrika had de aanslagen niet voorkomen, en democratische hervormingen leken voor sommigen in de Bush administratie een betere optie om terreur te voorkomen. Ook rees in Washington de vraag of de wapens en training, die in het kader van de militaire steun geleverde werden, niet ooit tegen de VS zelf gebruikt zouden kunnen worden. Vanuit het Amerikaanse leger klonk dan weer kritiek op de uitrusting en doctrines van het Egyptisch leger, dat zich eerder leek voor te bereiden op een grootschalige conventionele oorlog tegen Israël in de Sinai dan op terreurbestrijding. Deze kritiek leek te culmineren in de speech die de toenmalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Condoleezza Rice gaf aan de American University in Cairo in juni 2005, waarin ze opriep tot vrije en eerlijke verkiezingen.²⁴

²²Gardner pg. 162-165; Hinnebusch (2002) pg. 109-110.

²³Gardner pg. 166-172.

²⁴Gardner pg. 173-176.

Het Mubarak-regime probeerde deze kritiek te pareren door te wijzen op de vele gevaren die Egypte en de Amerikaanse belangen in de regio bedreigden. Mubarak verklaarde herhaaldelijk aan Amerikaanse diplomaten en politici dat de Iraanse invloed in de regio alleen maar toenam, en nu ook reikte tot in Gaza en Egypte zelf, waar Iran steeds nauwer zou samenwerken met de Moslimbroeders. Deze twisten tussen Mubarak en Bush leidden uiteindelijk tot een vermindering van de Amerikaanse economische steun aan Egypte in het fiscaal jaar 2009. Nadat de door de VS gesteunde Palestijnse verkiezingen van 2006 de radicaal-islamitische Hamas beweging aan de macht brachten verstilde de Amerikaanse kritiek echter grotendeels. Het aantreden van Obama als president van de VS en zijn toespraak in Cairo ontdooiden de Egyptisch-Amerikaanse relaties echter en de nieuwe president verhoogde de Amerikaanse steun aan Egypte opnieuw. De kritiek en opmerkingen over het uitblijven van democratische hervormingen hadden al bij al weinig effect en lieten de veiligheidssamenwerking tussen Egypte en de VS en de daarmee verbonden militaire steun zelfs ongemoeid. Mubarak slaagde er dus in zijn belang voor de VS uit te buiten en de Amerikaanse invloed in de interne aangelegenheden van het land tot het minimum te beperken.²⁵

Ook bij meer veiligheidsgerelateerde kwesties wist Mubarak meerdere keren Amerikaanse druk te negeren. Onder de regering-Reagan vroegen de VS in 1985 Egyptische deelname aan anti-terreuroperaties tegen Libië, iets wat Mubarak regelrecht afwees. Ook trok Mubarak de toestemming terug die eerder door Sadat gegeven was aan het Amerikaanse leger om een militaire basis te bouwen en te bemannen aan de haven van Ras Banas aan de Egyptische Rode Zeekust. Daarnaast ging Egypte tegen de Amerikaanse druk in door openlijk de uitzondering aan te vechten die Israël kreeg in het nucleair non-proliferatieverdrag, een standpunt waar later wel op werd teruggekomen. Ook weigerde Egypte deelname aan de multilaterale economische conferentie in Doha als protest tegen het obstructionisme van de Israëlische regering onder Netanyahu bij het uitvoeren van de Oslo-akkoorden. Waar Egypte zoals eerder besproken, zich aansloot bij de door de VS geleide militaire coalitie tegen Irak, distantieerde Mubarak zich later van het sanctieregime dat na de oorlog werd opgelegd aan Irak. Het belang van Egypte als Amerikaanse bondgenoot kon dus ook uitgespeeld worden om Amerikaanse invloed tegen te gaan.²⁶

²⁵ Gardner pg. 176-184.

²⁶ Hinnebusch (2002) pg. 109.

Tussen anti-Amerikanisme en afhankelijkheid

De nauwe samenwerking tussen de VS en Egypte onder de heerschappij van Mubarak mocht dan misschien essentieel zijn voor het regime, maar onder de bevolking was de Amerikaanse alliantie eerder een bron van onvrede en protest. Gedurende de heerschappij van Nasser was het confronteren van de VS één van de kernpunten van het buitenlands beleid van Egypte, en dit anti-Amerikanisme is tot op heden aanwezig gebleven bij grote delen van de Egyptische bevolking. Naast de historische erfenis van Nasser was ook de onvoorwaardelijke steun van de VS aan Israël een doorn in het oog van het Egyptisch publiek, en ook andere punten van het Amerikaans beleid in de regio zoals de invasie in Irak in 2003, gooiden olie op het vuur van het anti-Amerikanisme. Allerlei complottheorieën waarin de VS een hoofdrol spelen vonden en vinden nog steeds een groot publiek in Egypte.²⁷

Deze frustraties over concrete beleidspunten van de VS en het historisch anti-Amerikanisme werden niet tegengegaan door Mubarak en werden zelfs aangemoedigd door de staatsmedia. Anti-Amerikanisme werd door Mubarak handig gebruikt als bliksemafleider voor allerhande frustraties en was erg belangrijk om de legitimiteit van de president en zijn regime te schragen. Een te open samenwerking met de VS zou het aanzien van de president immers beschadigen en zolang het regime alvast retorisch tegen de VS leek in te gaan, kon Mubarak binnenlandse kritiek op de Amerikaanse financiële en militaire hulp van zich afschudden.

Het virulente anti-Amerikanisme onder de bevolking bracht Mubarak echter meer dan eens in nauwe schoentjes. De spanning tussen de rol van Egypte als bondgenoot van de VS enerzijds en de populaire anti-Amerikaanse gevoelens anderzijds kwam bijvoorbeeld tot uitbarsting bij protest tegen de sancties opgelegd aan Irak na de eerste Golfoorlog en vormde een niet onbelangrijke bijdrage aan de vervreemding van de 'Egyptische straat' van het buitenlands beleid van het regime. Op binnenlands vlak was Mubaraks band met Washington dus voornamelijk een bedreiging voor de legitimiteit van het regime, de president inbegrepen.²⁸

²⁷Hinnebusch (2002) pg. 108; Osman pg. 208.

²⁸Hinnebusch (2002) pg. 108-110; Lynch, Marc 'They hate us, they really hate us', in *Foreign Policy* (19/07/2013), http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/07/18/anti_americanism_egypt_muslim_brotherhood?page=0.0&wp_login_redirect=0, 09/09/2013; Osman pg. 204-209.

Conclusie

De Amerikaans-Egyptische betrekkingen waren gedurende de heerschappij van Mubarak asymmetrisch: op elk vlak was de VS de meerdere, en wist Washington op meer dan één gebied het beleid van Egypte te sturen. De belangen van Egypte ten opzichte van de VS waren tweeledig: ten eerste wilde Mubarak de economische en militaire steun van de VS behouden, en ten tweede wilde hij tegelijkertijd de Amerikaanse bemoeienis in de binnen- en buitenlandse politiek van het land zoveel mogelijk beperken.

Op economisch vlak konden de VS een verdere opening van de Egyptische economie doordrukken. De zwakte van de Egyptische economie maakte Mubarak erg afhankelijk van de Amerikaanse steun en het economische liberalisatiebeleid dat Washington voorstond. De interne omwenteling die het *infitāh*-beleid en de verdere liberalisering veroorzaakte maakte Mubarak tegelijk steeds afhankelijker van een klik van legerofficieren en zakenmannen die zich verrijkten met de afbouw van de staatsgeleide economie, wat Mubarak ook intern bond aan het Amerikaanse economische beleid.

Op veiligheidsvlak wist Mubarak het strategische belang van Egypte voor de VS te ruilen voor allerlei economische en politieke voordelen. Hoewel Egypte het Amerikaanse veiligheidsbeleid in de regio onderschreef en ondersteunde, gaf deze sleutelpositie Mubarak ook de macht om verschillende keren oproepen vanuit Washington openlijk te negeren. Het strategisch belang van Egypte werd door Mubarak ook kundig gebruikt om elke kritiek op zijn binnenlands beleid naast zich neer te leggen en tegelijk de economische en militaire steun van de VS te behouden.

Op ideologisch vlak zat Mubarak gekneld tussen de nasseristische erfenis van anti-Amerikanisme en een meer pragmatisch beleid tegenover Washington, dat zowel op economisch als militair vlak een onontbeerlijke steunpilaar was voor het Egyptische regime. Mubarak slaagde er niet in om een volwaardig ideologisch project te creëren dat kon concurreren met de geest van Nasser of zelfs Sadat, en zat daardoor ideologisch in een spreidstand: Enerzijds hield hij gedeeltelijk vast aan de anti-Amerikaanse retoriek, terwijl hij tezelfdertijd de schade die de populaire anti-Amerikaanse gevoelens konden toebrengen aan de Amerikaans-Egyptische betrekkingen poogde te minimaliseren. De asymmetrische afhankelijkheid tussen Egypte en de VS, noodzakelijk voor het regime maar impopulair bij het Egyptisch publiek, werd zo een van de kernpunten van het buitenlands beleid onder Mubarak.

7.Mubarak en Israël

De relaties met Israël vormden een heikel punt voor president Mubarak: Het behouden van het vredesverdrag was een voorwaarde voor de Amerikaanse financiële steun waarvan het land zo afhankelijk was, en een nieuwe oorlog met Israël zou de liberaliserende economie de kop indrukken. Tegelijk was het verdrag de oorzaak van de isolatie in de Arabische wereld waarin het land zich bevond en bleven anti-Israëliëse sentimenten erg levendig onder de bevolking.

1980-1989: de Sinäi en Likoed

De eerste bekommernis van Mubarak was de volledige teruggave van de Sinäi. Hoewel er bij de Camp David-akkoorden overeengekomen was dat Israël de gehele Sinäi terug zou geven aan Egypte rees er een grensconflict over de toewijzing van Taba, een stadje aan de golf van Aqaba. Zowel Egypte als Israël claimden Taba op basis van de Brits-Ottomaanse grens vastgelegd in 1906. In 1986 stapten beide landen naar een internationale arbitragecommissie, die in 1988 in het voordeel van Egypte oordeelde. Taba werd toegekend aan Egypte terwijl Israël de grens op een aantal andere plaatsen in zijn voordeel kon verschuiven.²⁹

In dezelfde periode werd Mubarak geconfronteerd met een door Likoed geleid Israël, dat een onbuigzaam en militair gericht buitenlands beleid voerde. De Israëli's waren in deze periode duidelijk niet happig om een alomvattend vredesverdrag met de Palestijnen en de ander Arabische staten te sluiten, wat Egypte als enig Arabisch land dat vrede gesloten had met Israël erg isoleerde. Door zijn alliantie met de VS en goede betrekkingen met Israël kon Egypte zich in deze tijd propageren als de poort naar een alomvattend vredesverdrag voor de Arabische wereld, maar door de harde lijn van Tel Aviv bleek deze poort in de praktijk erg gesloten te blijven. Ook zag Mubarak Egypte graag als militair tegenwicht voor Israël. De machteloosheid van Egypte ten opzichte van Israël bleek echter duidelijk toen Israël in 1981 de Golanhoogte formeel annexeerde, in 1982 Libanon binnenviel en later bij de Israëliëse luchtaanval op het PLO-hoofdkwartier nabij Tunis in 1985. Reeds onder Sadat keek Egypte werkeloos toe toen Israël in 1980 Oost-Jeruzalem annexeerde en de stad uitriep tot de ondeelbare hoofdstad van het land en in 1981 de Iraakse Osirak-kernreactor nabij Bagdad

²⁹Nurit, Kliot, 'The Evolution of the Egypt-Israel Boundary: From Colonial Foundations to Peaceful Borders' in *International boundaries research unit*, (1995, vol 1 nr. 8, s.l.) pg. 15-17.

bombardeerde. De grotendeels mislukte Egyptische diplomatieke initiatieven om in deze periode een overeenkomst te bereiken tussen de PLO en een aantal Arabische staten enerzijds en Israël anderzijds, zullen in het volgende hoofdstuk beschreven worden.³⁰

Bemiddeling en veiligheidssamenwerking

Aan het begin van de jaren negentig had Egypte echter meer succes als bemiddelaar in het Israëlisch-Palestijns conflict. Egypte was een van de deelnemende Arabische landen aan de in 1991 georganiseerde Madrid-conferentie, een door de VS en de Sovjet-Unie gesteunde conferentie waar zowel Israël als een aantal Arabische delegaties aan deelnamen. Ook bij de daaropvolgende onderhandelingen was Egypte aanwezig. Hoewel de Egyptische retoriek op de Madrid conferentie gebaseerd op het ‘land voor vrede’-principe als een harde lijn gezien werd in Israël, slaagde Egypte erin zich als bemiddelaar op te stellen tussen Israël en de PLO bij de latere onderhandelingsrondes in Oslo. Egypte speelde zo een niet onbelangrijke rol bij de Madrid-conferentie en het daaropvolgende Israëlisch-Palestijns akkoord van 1993 en het vredesverdrag met Jordanië in 1994. Het Egyptische succes als bemiddelaar verbeterde niet alleen de relaties met de VS en de PLO, maar met de ondertekening van het vredesverdrag met Jordanië raakte het land ook uit zijn isolement als enige Arabische staat die vrede sloot met Israël. De keuze van Sadat om vrede te sluiten met Israël leek nu eindelijk niet langer meer als verraad beschouwd te worden, en de Arabisch-Israëlische dialoog op de Madrid-conferentie betekende de definitieve heropname van Egypte in de Arabische wereld.³¹

Op vier november 1995 werd de Israëlische premier Rabin echter vermoord door een Israëlische joods-religieuze extremist. Rabins begrafenis werd bijgewoond door Mubarak en een aantal andere Arabische leiders³², maar het momentum van de vredesonderhandelingen leek gebroken toen een Likoe-d-regering geleid door Benjamin Netanyahu vervolgens in 1996

³⁰‘Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel’ (2009, the state of Israel/the Knesset),

http://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic10_eng.htm , 11/09/2013; Hinnebusch (1985) pg. 108-109; ‘83 The Golan Heights Law-5742-1981- 14 December 1981’ (2013, the state of Israel/the ministry of foreign affairs),

<http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook5/Pages/83%20The%20Golan%20Heights%20Law%20-%205742-1981-%2014%20December.aspx> , 11/09/2013.

³¹ Hinnebusch (2002) pg. 11; Kim, Murphy, ‘Postscript : 10 Years Afterward, Egypt 'Rehabilitates' Sadat : * Reviled by left and right, he was a prophet without honor in his own land. But the Madrid talks have changed all that.’, in *Los Angeles Times*, (26/11/1991),

http://articles.latimes.com/1991-11-26/news/wr-176_1_anwar-sadat , 21/10/2013; Osman pg. 201; ‘The Madrid peace conference’ in *Journal of Palestine Studies XXI* (nr. 2 winter 1992, pg. 117-149) pg. 127-128.

³²Voor een volledig overzicht van de aanwezigen zie ‘List of World Leaders Attending the Funeral of Prime Minister Rabin’, *Jewish Virtual Library* (2013), <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/rabinfun.html> , 21/10/2013.

aan de macht kwam. Hoewel er in 1998 nog het Wye River-akkoord getekend werd en Egypte in 1999 nog de gastheer was van de conferentie die leidde tot het Sharm Al-Shaykh memorandum, leken zowel Israël als de Palestijnen weinig bereid tot echte onderhandelingen. Egypte weigerde uit protest tegen Netanyahu's blokkering in te gaan op de uitnodiging van de VS om deel te nemen aan de in Doha georganiseerde multilaterale conferentie. Ook tekende het land protest aan tegen de Israëlische uitzondering in het nucleair non-proliferatieverdrag, maar op wat diplomatiek gemor na bleek de Egyptische invloed in het vastgelopen vredesproces beperkt. Realistische nieuwe mogelijkheden tot onderhandelen doken pas op met het aantreden van de uit de Arbeidspartij afkomstige Ehud Barak als premier van Israël. De Camp David-conferentie in juli 2000 tussen Israëlische en Palestijnse vertegenwoordigers mislukte echter en later dat jaar brak de tweede *intifāda* uit. In januari 2001 kon Egypte nogmaals zijn positie als bemiddelaar uitwerken toen op aandringen van de toenmalige Amerikaanse president Clinton een nieuwe Israëlisch-Palestijnse onderhandelingsronde georganiseerd werd in Taba. Hoewel onderhandelaars van beide zijden achteraf verklaarden zeer dicht bij een akkoord gekomen te zijn, bleef het Taba-overleg zonder concreet resultaat nadat Barak een verkiezingsnederlaag leed tegen Likoed-kandidaat Ariel Sharon. Een niet aflatende reeks (zelfmoord)aanlagen op Israëlische doelen en Sharons gewelddadige militaire aanpak van de *intifāda* torpedeerden elke verdere poging tot onderhandelen. Aan het begin van het nieuwe millennium leek Egyptes rol als bemiddelaar in het Israëlisch-Palestijns conflict voorlopig uitgespeeld.³³

Het afschieten van het vredesproces betekende echter niet het einde van de Egyptisch-Israëlische samenwerking. Deze samenwerking was voornamelijk op veiligheidsvlak gericht, waarbij de vroegere aartsvijanden samenwerkten tegen een aantal gemeenschappelijke bedreigingen. Egypte zag met lede ogen toe hoe het extremistisch-islamitische Hamas, een gewapende Palestijnse aftakking van de Egyptische Moslimbroederschap, steeds meer macht won van de tot 2004 door Yasser Arafat geleide PLO en Fatah beweging. In 2005 trok Israël zich vervolgens terug van de Gazastrook. Nadat Hamas in 2006 de Palestijnse verkiezingen won en in juni 2007 Fatah gewapenderhand uit de Gazastrook verdreef, startte Israël een belegering van het nu door Hamas bestuurde Gaza. Egypte ondersteunde de blokkade door de grensovergang tussen Egypte en Gaza bij Rafah eveneens af te sluiten. Het radicaal-islamitische Hamas werd door Egypte gezien als een bedreiging en een bondgenoot van andere islamistische groepen actief binnen Egypte zelf. Mubarak was ook niet gediend met de

³³ Hinnebusch (2002) pg. 109; David, Matz, 'Trying to Understand the Taba Talks' in *Palestine-Israel Journal* (vol. 10 nr.3, 2003), <http://www.pij.org/details.php?id=32>, 12/09/2013; Osman pg. 199-200.

wapensmokkel naar Gaza via de Sinai. Ook het door Iran gesteunde Libanese Hezbollah, waar Israël in 2006 nog een oorlog mee uitvocht, werd door Egypte eerder als een vijand dan als een vriend gezien.³⁴

In juni 2008 sloten Hamas en Israël met Egyptische bemiddeling een zes maanden durend staakt-het-vuren. Naast een einde aan de raketaanvallen vanuit Gaza en de Israëlische luchtaanvallen en commandoraids omvatte het akkoord ook bepalingen over een verlichting van de blokkade van de Gazastrook. Eind 2008 escaleerde het conflict tussen Hamas en Israël echter tot een open oorlog. Het staakt-het-vuren werd al sinds de afkondiging door beide zijden geschonden, en bij het einde van de afgesproken zes maanden was het onduidelijk of het akkoord verlengd zou worden. Israël probeerde via Egypte Hamas onder druk te zetten om de beschietingen te staken en begin december 2008 reisde generaal-majoor Amos Gilad van het Israëlisch ministerie van Defensie nog af naar Cairo voor gesprekken.³⁵

Op 27 december 2008 startte Israël echter met een grootschalig luchtoffensief tegen Hamas en andere groepen in de Gazastrook, op vier januari 2009 gevolgd door een grondinvasie. Hamas en ander gewapende groeperingen reageerden met een spervuur aan raketten en mortierbombardementen op het zuiden van Israël. De oorlog leidde tot meer dan duizend dodelijke slachtoffers in Gaza, waarvan het merendeel burgers, naast grote materiële schade. Aan Israëlische zijde vielen er tien doden, waaronder drie burgers. Op 18 januari kondigde Israël vervolgens een eenzijdig staakt-het-vuren af. Egypte wierp zich daarna op als bemiddelaar tussen Israël enerzijds en anderzijds Hamas en andere gewapende groepen in Gaza zoals de Islamitische Jihad en het PFLP. Ook reisden er vertegenwoordigers van het zogenaamde internationale kwartet³⁶ af naar Cairo om een langdurig staakt-het-vuren te bespreken. Egypte ijverde naast een einde aan het geweld ook voor een einde aan de blokkade van de Gazastrook, wat erg contrasteerde met de sluiting van de Egyptische grensovergang naar Gaza tijdens en voor de oorlog.

Het Egyptische initiatief werd positief onthaald door het kwartet. Met de escalatie in de Gazastrook wist Egypte zich dus opnieuw in de verf te zetten als bemiddelaar. Nog tot vlak voor de omverwerping van Mubarak bleef Gaza een belangrijke kwestie in de Egyptisch-Israëlische betrekkingen: Begin januari 2011 liepen de spanningen tussen Hamas en Israël

³⁴ Osman pg. 201, 205-207.

³⁵ Amos, Harel, & Avi, Issacharoff, 'Livni: Gaza cannot remain under Hamas control', *Haaretz* (13/12/2008), <http://www.haaretz.com/news/livni-gaza-cannot-remain-under-hamas-control-1.285519>, 13/09/2013; 'Israel and Hamas ceasefire begins', *BBC news* (19/06/2008), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7462554.stm>, 13/09/2013; 'Timeline of the Israel-Hamas 2008 ceasefire', *Middle East progress* (13/01/2009), <http://middleeastprogress.org/2009/01/timeline-of-israel-hamas-2008-ceasefire/>, 13/09/2013.

³⁶ Dit kwartet bestaat uit de EU, de VS, Rusland en de VN.

weer hoog op, en waarschuwde Mubarak Netanyahu bij gezamenlijke gesprekken in Sharm Al-Shaykh nog om een herhaling van de eerste Gaza-oorlog te vermijden.³⁷

Israël en het thuisfront

Het vredesverdrag met Israël, dat aan de basis lag van de Egyptisch-Israëlische betrekkingen gedurende de heerschappij van Mubarak, was zoals eerder gezegd niet populair onder de Egyptische bevolking. Indertijd hoopte Sadat dat de Egyptisch-Israëlische verzoening het begin kon zijn van een alomvattend Arabisch-Israëlisch vredesverdrag, maar in de praktijk bleek dit moeilijker dan gedacht. Het vredesverdrag en het wegvallen van het Egyptisch front leek Israël in de jaren tachtig eerder te sterken in zijn harde lijn tegenover de Palestijnen en de andere Arabische staten. De Taba-kwestie leek voor het Egyptische publiek het bewijs te zijn dat Israël het vredesverdrag niet serieus nam. Egypte bleek onmachtig te zijn om Israël tot toegevingen of onderhandelingen te dwingen. Ook de invloed van Cairo op de VS, bondgenoot van zowel Egypte als Israël, om de joodse staat tot toegevingen te dwingen had geen effect: in de praktijk koos Washington steeds partij voor Israël. De idee dat het vredesverdrag verraad van de Arabische zaak was en het gevoel dat Egypte een slaafse volgeling van de VS geworden was werd zo enkel versterkt.³⁸

De Egyptisch-Israëlische betrekkingen vormden zo voornamelijk een gevaar voor de legitimiteit van het regime Mubarak. Anti-Israëlische sentimenten onder de bevolking kwamen bijvoorbeeld tot uiting toen Sulayman Khater, een Egyptische politieagent, in 1985 Israëlische toeristen in de Sinaï doodschoot en prompt verheven werd tot volksheld. Onder de Egyptische bevolking was er ook veel sympathie voor de tweede *intifāda* en toen Israël in 2006 Libanon binnenviel trokken Egyptenaren in verschillende steden de straten op. Het protest tegen de Israëlische blokkade van de Gazastrook werd ook steeds meer op het regime Mubarak zelf gericht. De Egyptische medewerking aan de blokkade van de Gazastrook wekte de woede op van grote delen van de bevolking, en toen Israël eind 2008 vervolgens zijn luchtoffensief startte liep de emmer helemaal over. De ontmoeting die Mubarak op 25 december 2008 had met de toenmalige Israëlische minister van buitenlandse zaken Tzipi

³⁷'Egypt warns Israel against new Gaza war', *RFI* (19/01/2011), <http://www.english.rfi.fr/middle-east/20110106-egypt-warns-israel-against-new-gaza-war>, 13/09/2013; Osman pg. 208; 'U.S. welcomes Israeli unilateral cease-fire in Gaza, urges lasting truce', *Haaretz* (16/01/2009), <http://www.haaretz.com/news/u-s-welcomes-israeli-unilateral-cess-fire-in-gaza-urges-lasting-truce-1.268307>, 13/09/2013; Yu, Zhongwen, 'Egypt launches new round of mediation efforts for durable Gaza truce', *Xinhua news agency* (29/01/2009), http://news.xinhuanet.com/english/2009-01/29/content_10731885.htm, 13/09/2013.

³⁸Hinnebusch (1985) pg. 117, 302; Hinnebusch (2002) 106-107.

Livni werd door sommige Egyptenaren zelfs gezien als een goedkeuring door Mubarak van het Israëliisch offensief dat een aantal dagen later van start ging. De Moslimbroederschap mobiliseerde 50000 mensen voor een protestmars in Alexandrië tegen de houding van het regime in de Gaza-oorlog en ook in de rest van het land werd er betoogd en organiseerden Egyptenaren ‘solidariteitskonvoien’ naar Gaza. Mubaraks beleid tegenover Israël vervreemde naar het einde van zijn bewind toe steeds meer van de Egyptische bevolking en vormde zo één van de frustraties die de oppositie tegen zijn regime voedde.³⁹

Conclusie

De Egyptisch-Israëliische betrekkingen evolueerden onder het bewind van Mubarak van een koude vrede naar pragmatische samenwerking. De Egyptische belangen in de relatie met Israël waren tweeledig: in de eerste plaats was de instandhouding van het vredesverdrag cruciaal; op de tweede plaats kwam de sluiting van een alomvattend vredesverdrag tussen de Arabische staten en de Palestijnen en Israël.

Het vredesverdrag was om twee redenen cruciaal voor Egypte. De Amerikaanse steun waar Egypte zo afhankelijk van geworden was, kwam er enkel op voorwaarde dat Egypte zich aan het verdrag hield. Een hernieuwing van de vijandelijkheden met Israël zou Egypte ook opnieuw opzadelen met enorme militaire uitgaven, iets wat de kreunende Egyptische economie de kop zou indrukken.

Egypte trachtte ook op diplomatieke wijze een alomvattend vredesverdrag tussen Israël en de Arabieren te bewerkstelligen. Met het afzonderlijke Egyptisch-Israëliisch vredesverdrag had Sadat een sprong in het diepe genomen, en raakte daardoor geïsoleerd in de Arabische wereld. In het binnenland werd het Egyptisch beleid dan weer gezien als verraad aan de Arabische en Palestijnse zaak. Een alomvattend vredesverdrag, met een aanvaardbare oplossing voor de Palestijnen, zou de druk op Egypte doen afnemen en tegelijk het binnenlands protest wegnemen. Door het Israëliisch obstructionisme en de onwil van andere Arabische leiders om serieuze onderhandelingen aan te gaan waren deze diplomatieke initiatieven een maat voor niets. Het behouden van de Amerikaanse steun bleef echter de

³⁹‘Egyptian who shot 7 is dead’, *The New York Times* (08/01/1986), <http://www.nytimes.com/1986/01/08/world/egyptian-who-shot-7-is-dead.html>, 14/09/2013; Hinnebusch (2002) pg. 108; ‘FM Livni meets with Egyptian President Mubarak’ (25/12/2008, the state of Israel/the ministry of foreign affairs), http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2008/Pages/FM_Livni_met_with_President_Mubarak_25_Dec_2008.aspx, 14/09/2013.; Osman pg. 205-206, 208-210; Barak, Ravid, ‘Livni to meet today with Mubarak in Cairo’, *Haaretz* (25/12/2008), <http://www.haaretz.com/print-edition/news/livni-to-meet-today-with-mubarak-in-cairo-1.260182>, 14/09/2013.

eerste bekommernis van Mubarak, en op wat diplomatiek protest na weerhield Egypte zich van enige concrete actie tegen Israël. De Egyptische houding tegenover Israël bleef gedurende Mubaraks regering een punt van protest binnen Egypte zelf, maar de nauwe samenwerking tussen Egypte en Israël op veiligheidsvlak in de latere jaren van Mubaraks regering gaf duidelijk aan dat Mubarak pragmatisme verkoos boven de publieke opinie.

8.Mubarak en de Arabische wereld

1981-1989: van isolatie naar re-integratie

Bij het aantreden van Mubarak bevond Egypte zich in een volledig geïsoleerde positie in de Arabische wereld. Camp David en het vredesverdrag met Israël hadden Egypte van de officieuze leider van het pan-Arabisch project tot een regionaal geïsoleerde paria gemaakt. Het eerste en belangrijkste doel van Mubaraks beleid tegenover de Arabische wereld was daardoor niet verrassend een re-integratie in de regio. De diplomatieke isolatie schaadde niet alleen het prestige en de invloed van het land, maar ook op economisch vlak betekende het stopzetten van de financiële steun van de olierijke Golfstaten een zware slag voor het economisch verzwakte Egypte.⁴⁰

De Iraanse revolutie en de dreiging van het militante Iran voor de Arabische staten aan de Golf waren een onverwachte meevaller voor de re-integratiepogingen van Sadat en Mubarak. Egypte werd op politiek en militair vlak als noodzakelijk tegenwicht gezien voor het revolutionaire Iran, en Mubarak speelde deze vrees voor het Perzisch gevaar handig uit om de betrekkingen met de Golfstaten en dan vooral Saudi-Arabië opnieuw aan te halen.

Nog voor de formele re-integratie van Egypte in de ‘Arabische familie’ wist Mubarak zich dankzij zijn bondgenootschap met de VS en het vredesverdrag met Israël ook op te werpen als woordvoerder en tussenpersoon van Jordanië en de PLO in de onderhandelingen die in de tweede helft van de jaren tachtig gevoerd werden met Israël. Eerder had Egypte in 1983 al onderdak geboden aan Yasser Arafat na zijn breuk met Syrië. In 1985 kwamen Jordanië en de PLO tot een akkoord over de oprichting van een Jordaans-Palestijnse confederatie eens Israël zich teruggetrokken had van de in 1967 veroverde gebieden. De eerste stap van dit plan was een Amerikaanse-Palestijnse dialoog, waarbij Mubarak als tussenpersoon zou fungeren. De Amerikaanse rol bij de totstandkoming van het Egyptisch-Israëliisch vredesverdrag diende hierbij als voorbeeld. Het initiatief was echter reeds gedoemd bij de aanvang: Israël beschouwde de PLO als een terreurorganisatie en weigerde elke onderhandeling waarbij aan de PLO gelieerde personen aan deelnamen, en zonder Israëlische goedkeuring waren de VS niet geneigd om zelf stappen te nemen. Het initiatief herbevestigde

⁴⁰Gardner pg. 152; Hinnebusch (1985) pg. 68.

echter wel de rol van Egypte als een van de spilfiguren in het Arabisch-Israëliësch conflict, en verhoogde het aanzien van Mubarak bij de deelnemers.⁴¹

De formele herintrede van Egypte in de Arabische wereld volgde in 1989, toen het land opnieuw werd toegelaten tot de Arabische Liga. In 1990 werd het hoofdkwartier van de Liga vervolgens wederom in Cairo gevestigd. Mubarak haalde in deze periode de banden met de olierijke Golfstaten opnieuw aan en herstelde ook de in 1979 verbroken betrekkingen met Libië en Syrië. Het hoogtepunt van de Egyptische terugkeer was de vorming van de Arabische Samenwerkingsraad in 1989, een blok van Arabische landen bestaande uit Egypte, Irak, Jemen en Jordanië. Aan het einde van de Koude Oorlog was Egypte dus weer een volwaardig lid van de Arabische wereld, en niet langer een pariastaat.⁴²

Van bemiddelaar tot Amerikaanse pion: Egypte en de Golfoorlog

Het Irak van Saddam Hoessein bedreigde in 1990 echter de deels herwonnen positie van Egypte. Op de Bagdad-top in 1990 propageerde Saddam een hernieuwde confrontatie met Israël en de VS, hierbij wijzend op het vastgelopen vredesproces en het obstructionisme van het door Likoeid geleide Israël. Saddams retoriek leek er op te mikken Irak als informele leider van de Arabische wereld in de strijd tegen Israël naar voren te schuiven en zo Egypte opnieuw te marginaliseren. Zoals in de vorige hoofdstukken reeds beschreven werd was een open confrontatie met de VS en Israël op politiek en economisch vlak onmogelijk voor Mubarak. De Egyptische rol als bemiddelaar tussen de VS, Israël en de Palestijnen en andere Arabische staten zou bovendien een maat voor niets zijn wanneer een door Saddam opgezweepte Arabische wereld elke onderhandelingspoging zou afwijzen.

Saddams retoriek zou echter al snel niet het enige gevaar blijken voor de regionale orde. Disputen over de grensafbakening, schulden en olievoorraden deden tezelfdertijd de spanningen tussen Irak en zijn buurland Koeweit hoog oplopen. Mubarak trachtte zich ook in dit conflict op te werpen als bemiddelaar, maar Saddam noch de toenmalige Amerikaanse president Bush senior voelden veel voor Mubaraks bemoeienis. Toen Irak op 2 augustus 1990 vervolgens Koeweit binnenviel was dit een persoonlijke slag voor Mubarak, aan wie Saddam beloofd had geen actie te ondernemen tot na een geplande Iraaks-Koeweitse conferentie. De Jordaanse koning Hoessein trachtte op aansporen van Saudi-Arabië persoonlijk overleg te

⁴¹ Gardner pg. 153-157; Hinnebusch (2002) pg. 107.

⁴² Hinnebusch (2002) pg. 107-108.

plegen met de Iraakse president, maar contacteerde hiervoor eerst Mubarak om de bemiddeling van de drie landen te coördineren.⁴³

Egypte stelde voor een top te organiseren in het Saudi-Arabisch Jeddah waar ook Irak aan zou deelnemen. Op aandringen van koning Hoessein liet Mubarak zijn eerder gestelde voorwaarde van een Iraakse terugtrekking vallen, en na een bezoek van Hoessein aan Bagdad bleek Saddam het idee van een conferentie niet ongenegen, op voorwaarde dat de ministers van buitenlandse zaken van de Arabische landen de invasie niet zouden veroordelen.

Mubaraks plan om via Arabische bemiddeling een diplomatieke uitweg uit het conflict te vinden botste echter op verzet van de VS. Een Arabische oplossing zou de VS buitenspel zetten in de olie-rijke en daardoor strategisch cruciale Golfregio. Onder Amerikaanse druk stapte Mubarak dan ook af van het plan om een conferentie te organiseren, en nog tijdens koning Hoesseins bezoek veroordeelde de Egyptische regering de Iraakse invasie in een officiële verklaring, waarbij tegelijk bericht werd dat ook andere Arabische ministers van buitenlandse zaken de invasie veroordeelden. Officieel verklaarde Mubarak onder druk gezet te zijn door de Saudische koning, maar zoals in een eerder hoofdstuk reeds vermeld werd kwam deze plotse ommekeer van de Egyptische houding in het conflict er na de Amerikaanse belofte om de Egyptische staatsschuld kwijt te schelden in ruil voor Egyptische steun aan de door de VS geleide (militaire) interventie.⁴⁴

Mubaraks rol bij de door de VS opgezette interventie ging echter verder dan enkel publieke steun. Op diplomatiek vlak was Egypte cruciaal om ook andere Arabische landen te betrekken bij de Amerikaanse plannen. De Egyptische terugtrekking uit het gezamenlijke diplomatieke initiatief was één van de factoren die de Saudische koning uiteindelijk deed toegeven aan de Amerikaanse druk om een internationale troepenmacht in Saudi-Arabië te stationeren. De aansluiting van het Egyptische leger bij de militaire operatie tegen het Iraakse leger in Koeweit en Irak zelf gaf de interventie ook meer legitimiteit doordat er niet enkel Amerikaanse en Westerse troepen aan deelnamen. De Golfoorlog toonde aan dat Egypte een deel van zijn invloed in de regio herwonnen had, maar maakte evenzeer duidelijk hoe de Amerikaanse alliantie Mubaraks internationale speelruimte danig beperkte. Mubarak verkoos pragmatisme en economische belangen boven een poging om de Egyptische positie als leider van de Arabische wereld te hernieuwen.⁴⁵

⁴³ Gardner pg. 161-163; Hinnebusch (2002) pg. 110.

⁴⁴ Gardner pg. 163-165; Hinnebusch (2002) pg. 110.

⁴⁵ Ibidem

Na de Golfoorlog: Saudi-Arabië en de VS

Alhoewel de Golfoorlog de zwakheid van de Egyptische positie in de regio duidelijk maakte wist Mubarak zich tegelijk op te stellen als een onmisbare regionale bondgenoot, niet alleen voor de VS maar ook voor de Golfstaten. De deelname van Egypte aan de door de VS geleide coalitie verbeterde de betrekkingen tussen Egypte en de Golfstaten, Saudi-Arabië voorop, waardoor de in 1979 verbroken Egyptisch-Saudische alliantie werd hersteld.

Mubarak beseftte de mogelijkheden die deze positie hem bood in de periode na de Golfoorlog, toen de tijd voor een nieuwe regionale orde aangebroken leek. De uitdaging van Saddam aan Mubarak kwam ten einde bij de complete nederlaag die het Iraakse leger leed tegen de coalitie in de Golfoorlog, en op internationaal vlak bood het einde van de Koude Oorlog nieuwe mogelijkheden. In deze periode won het idee van *Middle Easternism* binnen en buiten Egypte aan kracht. *Middle Easternism* hield een regionaal systeem in gebaseerd op geografische ligging, en niet zozeer op het Arabische karakter van de staten: zo zouden ook niet-Arabische landen als Turkije, Iran en zelfs Israël deel kunnen of moeten uitmaken van de regionale ordening. Een aantal Egyptische intellectuelen en beleidsmakers waren dit idee erg genegen, en Mubarak leek een regionaal geïntegreerd maar verzwakt Israël te accepteren. Een concrete uitloper van dit opkomend regionalisme was de Egyptisch-Syrische poging om een regionale veiligheidssamenwerking uit te bouwen, waarbij Egypte en Syrië, dat eveneens deel had genomen aan de internationale coalitie tegen Irak, troepen zouden stationeren aan de Golf. In ruil voor deze militaire bijdrage zouden Egypte en Syrië financiële steun ontvangen van de Golflanden. Met de Damascus-verklaring van maart 1991 werd deze samenwerking officieel.⁴⁶

De Damascus-verklaring en het daarmee beoogde regionale veiligheidsblok bleef echter bij een intentie op papier. De inkt van de verklaring was nog niet droog toen de Golfstaten, Koeweit op kop, afzonderlijke bilaterale allianties sloten met de VS. Het wederzijds wantrouwen tussen de staten onderling bleek te groot om tot een echt multilateraal blok te komen, en de Golfstaten stelden meer vertrouwen in Amerikaanse militairen op hun grondgebied dan een Arabische troepenmacht. De Golfstaten vroegen daarop Egypte en Syrië hun troepen terug te trekken. Het *Middle Easternism* zou uiteindelijk een stille dood sterven: De vrees dat het economisch veel sterkere Israël de regio zou domineren maakte een regionale

⁴⁶ Michael, Barnett, 'Regional security after the Gulf war', in *Political science quarterly* (vol 111 no. 4, 1996-1997, pg. 597-618) pg. 601, 603-604; interview met een Israëlische diplomaat.

economische integratie onaanvaardbaar voor de Arabische landen waardoor het *Middle Easternism* ook in Egypte uit de gratie viel. Zo bleek de regionale orde na de Golfoorlog orde al snel gedomineerd te worden door de VS en Saudi-Arabië.⁴⁷

Inter-Palestijnse verzoening

De Israëliisch-Palestijnse kwestie leek na de desillusie van de Damascus-verklaring één van de weinige gebieden te zijn waar Egypte nog een leidende regionale rol kon spelen. Zoals in het vorige hoofdstuk reeds vermeld werd speelde Egypte een niet onbelangrijke rol bij de Israëliisch-Palestijnse onderhandelingen na de Golfoorlog. Egypte wierp zich echter ook op als tussenpersoon en bemiddelaar bij de conflicten tussen Palestijnse groepen onderling.

Nadat Hamas de Palestijnse verkiezingen van 2006 gewonnen had liepen de spanningen tussen de radicaal-islamitische beweging en het seculiere Fatah steeds hoger op. In juni 2007 werd Fatah vervolgens door Hamas gewapenderhand van de Gazastrook verdreven en kwam er een einde aan de Palestijnse eenheidsregering. Hamas had nu de alleenheerschappij over Gaza, terwijl de Westelijke Jordaanoever bestuurd werd door Fatah.

In september 2009 bemiddelde Mubarak tussen verantwoordelijken van Hamas en Fatah om zo tot een inter-Palestijnse verzoening te komen. Het resulterende document werd aanvaard door Fatah maar met veel opmerkingen en reserves onthaald door Hamas. Het document stipuleerde nieuwe verkiezingen in 2010 en een hervorming van de Palestijnse veiligheidsdiensten onder Egyptisch toezicht. Eind oktober 2009 zouden verantwoordelijken van Fatah en Hamas dan besprekingen moeten houden in Cairo, de eerste keer dat de twee bewegingen direct contact zouden hebben sinds de verdrijving van Fatah uit de Gazastrook. De besprekingen sprongen echter voortijdig af.⁴⁸

Het falen in 2009 betekende echter niet het einde van de Egyptische pogingen om tot een Palestijnse verzoening te komen. Fatah-president Mahmud Abbas en Mubarak bespraken in januari 2010 nog een mogelijke Palestijnse verzoening in Sharm Al-Shaykh. In augustus 2010 kwam het echter tot een diplomatieke rel tussen de toenmalige Egyptische minister van buitenlandse zaken Abu Al-Gheit en Hamas-kopstuk Mahmud Zaher, volgens wie Egypte de kant van Fatah koos. Toch bleef Cairo druk uitoefenen op de twee bewegingen en in

⁴⁷ Barnett pg. 608; Hinnebusch (2002) pg. 111.

⁴⁸ Abbas, Mubarak discuss peace, inter-Palestinian reconciliation' *Kuwait News Agency* (04/01/2010),

<http://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2051680&language=en> , 21/09/2013; 'Fatah, Hamas to sign reconciliation agreement Oct. 22 in Cairo', *Ria Novosti* (02/10/2009), <http://en.rian.ru/world/20091002/156322997.html> , 21/09/2013.

september 2010 ontmoette Khaled Meshal, de leider van Hamas, Omar Sulayman, het hoofd van de Egyptische inlichtingendiensten in Mekka. In diezelfde maand kwamen de twee bewegingen tot een akkoord om de Egyptische bemiddelingspogingen te hernieuwen en op 27 september verklaarde Khaled Meshal dat enkel een aantal kleinere kwesties nog in de weg stonden van een volledige verzoening en dat Hamas en Fatah elkaar in oktober in Cairo zouden ontmoeten voor directe besprekingen. De geplande eindbespreking van het Egyptische verzoeningsplan in de Syrische hoofdstad Damascus in november mislukte echter. Het wantrouwen tussen de twee bewegingen enerzijds en het gevoel bij Hamas dat Egypte Fatah voortrok bij de verzoeningsonderhandelingen anderzijds zorgden er uiteindelijk voor dat Mubarak geen akkoord wist te bereiken tijdens zijn heerschappij.⁴⁹

Conclusie

Vanaf Mubaraks aantreden tot zijn val was het herwinnen van de Egyptische positie het kernpunt van zijn beleid naar de Arabische wereld toe. Ten eerste was het van cruciaal belang de diplomatieke en economische isolatie waarin Egypte zich bevond na 1979 te beëindigen en Egypte opnieuw lid te laten worden van de ‘Arabische familie’. Ten tweede poogde Mubarak de Egyptische invloed in de Arabische wereld te herwinnen. De positie als informele leider van de Arabische wereld die Egypte onder Nasser bereikte was bij het aantreden van Mubarak immers niet meer dan een pijnlijke herinnering.

Egypte speelde volop zijn positie als tussenpersoon van de VS en Israël uit om zich in het Arabisch-Israëliësch conflict diplomatiek onontkoombaar te maken voor de Arabische wereld, de PLO en Jordanië voorop. De bemiddelingspogingen kwamen ook voort uit het verlangen Egypte niet langer de enige Arabische staat te laten zijn die vrede gesloten had met Israël en om tegemoet te komen aan het verlangen van velen onder de Egyptische bevolking

⁴⁹Zvi, Bar’el, ‘Palestinian reconciliation / Poor Egypt-Hamas relations set the tone’, *Haaretz* (02/07/2010), <http://www.haaretz.com/print-edition/opinion/palestinian-reconciliation-poor-egypt-hamas-relations-set-the-tone-1.299614>, 21/09/2013; ‘Hamas cancels Fatah reconciliation meeting over direct peace talks’, *Haaretz* (22/08/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/hamas-cancels-fatah-reconciliation-meeting-over-direct-peace-talks-1.309549>, 21/09/2010; ‘Hamas, Fatah fail to reach agreement at reconciliation talks’, *Haaretz* (11/11/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/hamas-fatah-fail-to-reach-agreement-at-reconciliation-talks-1.324125>, 21/09/2013; ‘Hamas, Fatah revive Palestinian reconciliation talks’, *Haaretz* (25/09/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/hamas-fatah-revive-palestinian-reconciliation-talks-1.315573>, 21/09/2010; ‘Hamas says Palestinian reconciliation on the way’ *Haaretz* (27/09/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/hamas-says-palestinian-reconciliation-on-the-way-1.315979>, 21/09/2013; Avi, Issacharoff, ‘Egypt: Fatah-Hamas deal deferred due to ‘inappropriate conditions’’, *Haaretz* (17/10/2009), <http://www.haaretz.com/news/egypt-fatah-hamas-deal-deferred-due-to-inappropriate-conditions-1.5962>, 21/09/2013; ‘Report: Hamas leader Meshal met Egyptian spy chief in Mecca’, *Haaretz* (19/11/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/report-hamas-leader-meshal-met-egyptian-spy-chief-in-mecca-1.314593>, 21/09/2013.

om een rechtvaardige regeling te vinden voor de Palestijnen. De crisis die de Golfoorlog veroorzaakte werd dan weer handig gebruikt om Egypte als bondgenoot van de Golfstaten te profileren, wat een noodzaak was voor de Egyptische economie die voor een groot deel afhankelijk was van financiële steun van de oliemonarchieën en de bijdragen van Egyptische gastarbeiders die in deze landen werkten. Mubarak wist Egypte zo opnieuw te integreren in de Arabische wereld.

Een aantal factoren zorgden er echter voor dat Mubarak geen nieuwe Nasser werd. Het vastlopen van het vredesproces en de beperkingen die de alliantie met de VS oplegde aan het buitenlands beleid van Mubarak maakten een doorbraak in het Israëliësch-Palestijns conflict onmogelijk. De structureel falende Egyptische economie kon niet op tegen de petrodollars van Saudi-Arabië, dat zich ontpopte tot een regionale speler en Egypte enkel een ondergeschikte rol gunde. Het gebrek aan een regionaal project voor het buitenlands beleid dat Nassers pan-Arabisch nationalisme kon vervangen, gecombineerd met de teloorgang van de Egyptische culturele invloed, gaande van media en entertainment tot onderwijs, beperkte ook de *soft power* van Mubarak ten opzichte van de Arabische wereld.⁵⁰ Naar het binnenland toe kon Mubarak deels terugvallen op de ‘Egypte eerst’-retoriek die reeds onder Sadat erg belangrijk geworden was om de Egyptische terugtrekking uit de Arabische wereld te verantwoorden, maar ook naar de Arabische wereld toe bleek het ideologische tekort van Mubarak pijnlijk duidelijk. Dit alles zorgde er voor dat de gebieden waar Egypte internationaal of regionaal leiderschap kon tonen erg beperkt waren, en dat Mubarak tegenover de Arabische wereld voornamelijk pragmatische, op korte termijnwinst doelende stappen kon nemen.

⁵⁰ Galal pg. 159-161.

9.Morsi: een Moslimbroeder aan de macht

Op 24 juni 2012 kondigde de Hoge Commissie van de Presidentsverkiezingen de overwinning van Mohammed Morsi over Ahmed Shafiq aan. Op 30 juni 2012 werd Morsi, de kandidaat van de uit de Moslimbroederschap voortgekomen Vrijheid en Gerechtigheidspartij, vervolgens ingezworen als president van Egypte. Het aantreden van Morsi was niet alleen de eerste keer dat een Egyptisch staatshoofd via verkiezingen aan de macht kwam maar vormde ook het sluitstuk van de politieke opmars van de Moslimbroeders.

De Moslimbroeders zijn een in 1928 door Hassan Al-Banna opgerichte sociaal-religieuze beweging. De beweging richtte zich oorspronkelijk in de eerste plaats op een herwaardering van het islamitische geloof en de moraal om zo een alternatief te bieden voor het uit Europa afkomstige liberalisme en secularisme. De beweging groeide sterk en wierp zich ook op als een sociale beweging, die diensten als gezondheidszorg en onderwijs combineerde met een herleving van het islamitisch geloof. Naarmate de beweging groeide nam de kritiek toe op de door de Moslimbroeders van corruptie en nepotisme beschuldigde politieke elite, die gezien werd als collaborerend met de Britse kolonisator. Een reeks van politiek geweld, onderdrukking en open confrontaties met de staat leidde er uiteindelijk toe dat de beweging in 1948 buiten de wet werd gesteld.

De coup van de Vrije Officieren van 1952 werd door de Moslimbroeders eerst erg positief onthaald. Naarmate Nasser zijn greep op het revolutionaire regime versterkte, zag hij de Moslimbroeders echter steeds meer als een bedreiging voor zijn eigen positie, en een mislukte aanslag op Nasser zelf in 1954 gaf hem het excuus om de beweging met wortel en tak uit te roeien. Verschillende Moslimbroeders werden geëxecuteerd en duizenden aanhangers werden soms jarenlang gevangengezet.

Na het aantreden van Sadat werd de Moslimbroeders echter amnestie verleend, en Sadats pogingen om zijn regime mede op religieuze gronden te legitimeren maakten een herintrede van de Moslimbroeders in het publieke leven een stuk gemakkelijker. Hoewel de beweging steeds meer politieke invloed kreeg bleef de oprichting van een politieke partij verboden. Nadat de Moslimbroeders zich tegen het *infitāh*-beleid en het vredesverdrag met Israël keerden verzuurden de relaties tussen de Moslimbroeders en het regime, en reeds voor de moord op Sadat belandden verschillende aanhangers van de beweging opnieuw in de gevangenis.⁵¹

⁵¹Osman pg. 100-103, 107-108; Carrie Rosefsky, Wickham, 'The Muslim Brotherhood- evolution of an islamist movement' (2013, Princeton University Press, Princeton/Oxford), pg. 20-33.

Na het aantreden van Mubarak werden de Moslimbroeders geleidelijk aan weer toegelaten in het publieke leven, en namen leden van de beweging verschillende keren deel aan verkiezingen, die echter altijd gewonnen werden door Mubaraks Nationale Democratische Partij (NDP). Ook mocht de Moslimbroederschap geen partij oprichten, en moesten kandidaten dus onafhankelijk of via andere lijsten deelnemen aan de verkiezingen. De Broederschap ontwikkelde zich zo tot de belangrijkste gedoogde oppositiegroep, en kon zijn politieke invloed gebruiken om Egypte verder te islamiseren. Tot op zekere hoogte aanvaardde Mubarak kritiek van de Moslimbroeders op zijn beleid, maar echte politieke macht bleef voorbehouden aan de president en de NDP.⁵²

Na de val van Mubarak nam de SCAF (Supreme Council of the Armed Forces) de macht over. De parlementsverkiezingen die in deze overgangperiode plaatsvonden werden met grote voorsprong gewonnen door de Vrijheid en Gerechtigheidspartij, de politieke arm van de Moslimbroederschap. Het aantreden van Morsi vormde zo de kers op de taart van de politieke opkomst van de Moslimbroeders, die na 80 jaar oppositie nu zowel het parlement domineerden als de president leverden.⁵³

⁵² Osman pg. 194, 214-215.

⁵³ 'Egypt Elections: Key Events Timeline In Egyptian Uprising And Transition', *The Huffington Post* (24/06/2012), http://www.huffingtonpost.com/2012/06/24/egypt-uprising-election-timeline_n_1622773.html#slide=1136298, 03/10/2013; 'Interactive: Full Egypt election results', *Al Jazeera English* (01/02/2012), <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2012/01/20121248225832718.html>, 03/10/2013.

10.Morsi en de VS

Tijdens Morsi's eenjarige bewind werden de grote lijnen van Mubaraks Amerikaans beleid behouden. De militaire alliantie en steun werden voortgezet en ook op buitenlands vlak leek Morsi niet te willen breken met het Amerikaans-Egyptisch bondgenootschap. Wel leek de president op meer dan een vlak een retoriek te hanteren waarmee hij zich onafhankelijker opstelde van Washington, iets wat in de praktijk vooral op economisch vlak tot uiting kwam.

Proloog: een onwaarschijnlijk bondgenootschap?

Reeds in de periode tussen de val van Mubarak en het aantreden van Morsi leken de Moslimbroederschap en hun Vrijheid en Gerechtigheidspartij zichzelf bij de VS te willen profileren als een gematigde en volwaardige politieke partner. Bij de Vrijheid en Gerechtigheidspartij leek men te beseffen dat Egypte er alle belang aan had de goede banden met de VS, die nog steeds een van de belangrijkste economische partners van het land waren, te behouden. De Vrijheid en Gerechtigheidspartij en later Morsi zelf konden in deze periode ook op veel sympathie rekenen vanuit Washington en Europa. Al bij de eerste ronde van de parlementsverkiezingen behaalde de Vrijheid en Gerechtigheidspartij veruit de meeste stemmen en ook bij de daaropvolgende verkiezingen bleek de politieke arm van de Moslimbroederschap veruit de grootste partij. Een door de Vrijheid en Gerechtigheidspartij gedomineerd politiek landschap leek dus onvermijdelijk, en liet de VS weinig andere keuze dan de samenwerking met het nieuwe regime verder te zetten. Een weigerachtige houding tegenover de verkozen Egyptische regering zou niet alleen de Amerikaans-Egyptische alliantie in gevaar kunnen brengen, maar zou tegelijkertijd het imago van Washington als steunpilaar van dictatoriale regimes in de Arabische wereld versterken. Daarnaast hoopten beleidsmakers in de VS dat samenwerking met op democratische wijze aan de macht gekomen gematigde islamisten extremistische islamisten binnen en buiten Egypte buiten spel zou zetten.⁵⁴

Nog voor Morsi's aantreden vonden er zo een aantal ontmoetingen plaats tussen Amerikaanse functionarissen en leiders van de Moslimbroederschap. Al in begin 2012

⁵⁴Brooke pg. 27-30; Jannis, Grimm, & Stephan, Roll, 'Egyptian Foreign Policy under Mohamed Morsi' in *SWP Comments* 35 (November 2012) pg. 3; interview met een Israëlische diplomaat; David D., Kirkpatrick & Steven Lee, Myers, 'Overtures to Egypt's Islamists Reverse Longtime U.S. Policy', *The New York Times* (03/01/2012), <http://www.nytimes.com/2012/01/04/world/middleeast/us-reverses-policy-in-reaching-out-to-muslim-brotherhood.html?pagewanted=all&r=0>, 22/10/2013.

ontmoette de Amerikaanse ambassadeur in Egypte Anne Patterson hoge functionarissen van de beweging, en ook later vonden er nog ontmoetingen plaats tussen de Amerikaanse afgezant en vertegenwoordigers van de Moslimbroederschap. Bij het aantreden van Morsi leken zowel de Moslimbroederschap als de VS de Amerikaans-Egyptische banden eerder te willen aanhalen dan te verbreken.⁵⁵

Morsi: op zoek naar bondgenoten en onafhankelijkheid

Al snel na zijn aantreden begon Morsi met een serie van staatsbezoeken aan diverse landen over de hele wereld. Voor een vers aangetreden staatshoofd is het niet ongewoon om staatsbezoeken af te leggen en zo de internationale banden van de nieuwe regering te herbevestigen, en door in het buitenland *acte de présence* te geven kon Morsi Egypte internationaal opnieuw in de schijnwerpers plaatsen. Wat echter opviel aan de reeks buitenlandse reizen van de nieuwe president was niet alleen de hoeveelheid staatsbezoeken, maar zeker ook de bestemmingen die hij aandeed.

Reeds twee weken na zijn eedaflegging bezocht Morsi Saudi-Arabië⁵⁶, maar al snel hierna volgde een hele reeks bezoeken aan landen die in tegenstelling tot Saudi-Arabië niet tot de traditionele bondgenoten van Egypte gerekend worden. Tussen augustus 2012 en mei 2013 deed hij zo alle landen van het BRICS-blok⁵⁷ aan en op 27 maart 2013 was Morsi aanwezig op de BRICS-top in het Zuid-Afrikaanse Durban.⁵⁸ Bij deze bezoeken stonden economische samenwerking en hulp centraal en probeerde Morsi in de eerste plaats steun voor de noodlijdende Egyptische economie te verkrijgen. Met deze poging economische steun los te peuteren bij de BRICS landen leek Morsi Egypte minder afhankelijk te willen maken van de

⁵⁵ Brooke pg. 28-29; Interview met een Israëliische diplomaat; 'Brotherhood Supreme Guide Badie meets with US ambassador', *Egypt Independent* (18/01/2012), <http://www.egyptindependent.com/news/brotherhood-supreme-guide-badie-meets-us-ambassador>, 22/10/2013.

⁵⁶ 'Egypt's Morsi visits Saudi for security talks', *Al Jazeera English*, 12/07/2012,

<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/2012712911171733.html> , 20/05/2013; 'Mursī yazūr al-Sa'ūdīyya al-Arbi'ā', *Al Jazeera.net*, (07/07/2012), <http://aljazeera.net/news/pages/b9ae1cd4-4f84-4275-ab98-91589a0a5e73> , 20/05/2013; 'President Morsi travels to Saudi Arabia', *Ahram Online* 11/07/2012, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/140/47442/Egypt/First--days/President-Morsi-travels-to-Saudi-Arabia.aspx> (20/05/2013).

⁵⁷ Het BRICS-blok is een associatie van opkomende economieën en omvat Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika.

⁵⁸ 'Egypt's president Morsi to attend BRICS summit in South Africa', *Ahram Online* (26/03/2013),

<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/67786/Business/Economy/Egypt's-president-Morsi-to-attend-BRICS-summit-in-S.aspx> , 25/05/2013; Mohammed., Fuad, 'Iltaqā ra'īs al-Şīn wa Rūsiyā fī qimma brīks Mursī yad'ū ilā ziyāda al-istithmārāt bayna al-duwal al-Ifīqīyya', *Al-Ahram* (28/03/2013), <http://www.ahram.org.eg/NewsQ/201174.aspx> , 25/05/2013; 'Putin to meet Morsi during BRICS summit - Kremlin aide', *The Voice of Russia* (27/03/2013), http://english.ruvr.ru/2013_03_27/Putin-to-meet-with-Mursi-during-BRICS-summit-Kremlin-aide/ , 25/05/2013.

Amerikaanse financiële steun en de daar aan verbonden Amerikaanse invloed op het Egyptisch beleid.⁵⁹

Gezien de diepe problemen waarmee de Egyptische economie kampte kan er opgemerkt worden dat het niet verwonderlijk is dat Morsi ook buiten de traditionele partners van Egypte hulp zoekt. Morsi bezocht immers ook Ethiopië⁶⁰, Pakistan⁶¹ en Duitsland⁶², en moest een bezoek aan Frankrijk op de valreep annuleren na onrusten in Egypte zelf. Wat de bezoeken aan de BRICS landen echter duidelijk meer maakte dan een economische missie was Morsi's interview met de Indiase krant *The Hindu*, waarin de president zijn diepe

⁵⁹ 'Al-Ra'īs Mursī ya'ūd li l-Qāhira ba'd ziyāra tārikhīyya li l-Brāzīl', *Al-Shourouk* (10/05/2013),

<http://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=10052013&id=b2df7e39-acaf-4039-97c8-dc5237244920>, 26/05/2013; 'Al-Šīn wa Mišr tawaq'āni ittifaqāt iqtisādīyya', *Al Jazeera* (28/08/2012), <http://www.aljazeera.net/ebusiness/pages/53afdf70-55e3-47bd-8ed4-bb7b754b8972>, 24/05/2013; Nada, Badawi, 'Russia snubs Morsi's \$2 billion loan request', *albahaba business* (21/04/2013), <http://www.albahaba.com/business/egypt-russia-486066>, 26/05/2013; 'Egypt invites Russia to mine uranium, build nuclear power plants', *RT* (21/04/2013), <http://rt.com/news/putin-morsi-nuclear-uranium-132/>, 26/05/2013; 'Egypt's Morsi plans Russia trip, wheat and oil in focus', *Ahram Online* (12/04/2013), <http://english.ahram.org/NewsContent/3/0/69087/Business/0/Egypt-Morsi-plans-Russia-trip-wheat-and-oil-in-f.aspx>, 26/05/2013; 'Egypt President Mohamed Morsi wants India to join Suez Canal corridor project', *NDTV* (19/03/2013), <http://www.ndtv.com/article/india/egypt-president-mohamed-morsi-wants-india-to-join-suez-canal-corridor-project-344417>, 25/05/2013; 'Egyptian President Morsi visits China to forge closer ties', *Xinhua* (29/08/2012), http://news.xinhuanet.com/english/video/2012-08/29/c_131814751.htm, 24/05/2013; MENA, 'Mursī yazūr al-Hind al-ithnayn al-muqbil wa yabḥath al-ta'āwun al-mushtarak bayna al-baladayn', *Al-Watan* (14/03/2013), <http://www.elwatannews.com/news/details/147023>, 25/05/2013; MENA, 'Mursī yad'ū al-Hind ilā al-musāhama fī mashrū' tanmīya qanāt al-Swīs al-'Amlāq', *Al-Ahram* (19/03/2013), <http://www.ahram.org/NewsQ/137359.aspx>, 25/05/2013; 'Morsi: Brazil can help Egypt eradicate poverty', *The BRICS Post* (09/05/2013), <http://thebricspost.com/morsi-brazil-can-help-egypt-eradicate-poverty/#.UaJC-JymXJg>, 26/05/2013; 'Mursī yazūr Rūsīyā li ta'zīz al-ta'āwun', *Al Jazeera.net* (18/04/2013)

<http://www.aljazeera.net/news/pages/e7a8b2c1-5ca7-4e6a-9086-1f3535ec5b12>, 26/05/2013; Nadi, Mutaz, 'Mursī yazūr al-Šīn al-ithnayn li baḥṡ al-tabādul al-tijārī bayna al-baladayn', *Al-Masry Al-Youm* (17/08/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1054986>, 24/05/2013;

'President Morsi invites Brazilian investment in Egypt', *Ahram Online* (10/05/2013), <http://english.ahram.org/News/71086.aspx>, 26/05/2013; 'President Morsi travels to Russia for business talks', *Ahram Online* (18/04/2013), <http://english.ahram.org/NewsContent/1/64/69539/Egypt/Politics-/President-Morsi-travels-to-Russia-for-business-talk.aspx>, 26/05/2013; Jingjie, Yang 'Morsi kicks off visit to China', *Global Times* (28/08/2012), <http://www.globaltimes.cn/content/729469.shtml>, 24/05/2013.

⁶⁰ 'Morsi's Ethiopia visit signals positive change in relations: Ambassador', *Ahram Online* (16/07/2012), <http://english.ahram.org/NewsContent/1/64/47830/Egypt/Politics-/Morsi-visit-to-Ethiopia-signals-positive-change-in.aspx>, 24/05/2013; 'Mursī yazūr Ādis Ābābā li l-mushāraka fī l-qimma al-Afīṡīyya ṣabāḥ al-aḥad', *Al-Masry Al-Youm* (14/07/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/984891>, 24/05/2012; 'President Morsi arrives in Addis Ababa for African Summit', *Ahram Online* (15/07/2012), <http://english.ahram.org/NewsContent/1/140/47718/Egypt/First-days/President-Morsi-arrives-in-Addis-Ababa-for-African.aspx>, 24/05/2013.

⁶¹ 'Egypt's Morsi eyes stronger ties with 'friend' Pakistan', *Ahram Online* (18/03/2013),

<http://english.ahram.org/NewsContent/1/64/67179/Egypt/Politics-/Egypt-Morsi-eyes-stronger-ties-with-friend-Pakistan.aspx>, 25/05/2013;

'Mursī yazūr Bākīstān al-yawm', *Al Jazeera.net* (18/03/2013), <http://www.aljazeera.net/news/pages/18c00dce-072f-4e8b-855d-9d2548069871>, 25/05/2013.

⁶² 'Morsi cuts short Germany visit due to Egypt violence', *Ahram Online* (31/01/2013),

<http://english.ahram.org/NewsContent/1/64/63720/Egypt/Politics-/Morsi-cuts-short-Germany-visit-due-to-Egypt-violence.aspx>, 25/05/2013; Raniah, Salloum, 'Morsi Meets Merkel: Visit Dashes Hopes for Quick Aid', *Spiegel Online* (30/01/2013),

<http://www.spiegel.de/international/germany/merkel-pledges-no-new-aid-during-visit-by-egyptian-leader-to-berlin-a-880613.html>, 25/05/2013; Safa, Sarur, 'Mursī yazūr Almānīyā awākhir yanāyir al-jāfī', *Al-Masry Al-Youm* (23/01/2013),

<http://www.almasryalyoum.com/node/1410036>, 25/05/2013.

verlangen aangaf om Egypte te laten toe treden tot het BRICS-blok. In hetzelfde interview verklaarde hij sterk tegen een unipolaire wereld te zijn, en zei hij dat hij hierin een sterke rol weggelegd zag voor de Beweging van Niet-gebonden Landen. Hoewel hij de VS nergens expliciet vermeldde leek Morsi hiermee te insinueren niet opgezet te zijn met de internationale rol van de VS, en zijn ambitie om toe te treden tot het BRICS-blok, hoe onrealistisch ook, leek een middel te zijn om Egypte minder afhankelijk te maken van Washington. De Egyptische economie en de lauwe reactie van het BRICS-blok, en dan voornamelijk Rusland, leek een meer symmetrische Amerikaans-Egyptische band, waarbij Egypte het BRICS-blok als tegenwicht zou kunnen uitspelen om de macht en invloed van Washington te beperken, in de nabije toekomst erg onwaarschijnlijk te maken. Symbolisch lijkt Morsi wel een punt gemaakt te hebben: Egypte zou zich niet langer enkel tot de VS richten.⁶³

Morsi's avances aan het BRICS-blok waren echter niet het enige beleidspunt waarmee hij een meer onafhankelijke koers ten opzichte van de VS leek te willen varen. Op 30 augustus 2012 trok de Egyptische president naar de top van de Beweging van Niet-Gebonden Landen in Teheran. Egypte was onder Nasser één van de oprichtende staten van de beweging en de Egyptische deelname aan de topconferenties van de Niet-Gebonden Landen was dus niet erg schokkend. Dat president Morsi zelf naar Teheran afzakte echter wel. Morsi's bezoek aan Iran was de eerste keer sinds 1979 dat een Egyptisch staatshoofd het land bezocht en de Egyptische president ging hiermee lijnrecht in tegen de Westerse en dan vooral Amerikaanse pogingen om het land diplomatiek te isoleren. Morsi's trip naar Teheran veroorzaakte heel wat ophef bij mediacommentatoren en beleidsmakers, die bevreesd waren voor een toenadering tussen Egypte en Iran.

Morsi veroorzaakte echter heel wat spanningen met gastland Iran en de Iraanse bondgenoot Syrië door in een toespraak het regime van de Syrische president Assad zwaar te bekritisieren en illegitiem te noemen. De Syrische delegatie verliet uit protest de zaal en de Iraanse poging zich internationaal te rehabiliteren met het bezoek van Morsi werd

⁶³ Atul, Aneja , Egypt's Morsy pitches for 'E-BRICS', *The Hindu*, (18/03/2013), <http://www.thehindu.com/news/international/world/egypts-morsy-pitches-for-ebrics/article4521608.ece> , 25/05/2013.

getorpedeerd door diens uithaal naar Assad, die al sinds het begin van de Syrische burgeroorlog gesteund werd door Teheran.⁶⁴

In februari 2013 bezocht de toenmalige Iraanse president Ahmadinejad vervolgens zelf Egypte in het kader van de top van de Organisatie voor Islamitische Samenwerking, waarvan Egypte het gastland was. Ook dit bezoek was historisch, gezien het de eerste keer was dat een Iraanse president Egypte aandeed na de Iraanse revolutie van 1979. Ahmadinejad verklaarde voor zijn vertrek nog de weg te willen banen voor een nauwere Egyptisch-Iraanse samenwerking, ook op regionaal en internationaal vlak, maar de toenmalige Egyptische minister van buitenlandse zaken Amr boorde de hoop op een Egyptisch-Iraans partnerschap de grond in door te stellen dat samenwerking van beide landen niet ten koste kon gaan van de veiligheid van de Golfstaten. Nadat Ahmadinejads bezoek aan de *shaykh* van de Azhar⁶⁵ uitdraaide op een gespannen, sektarisch geladen discussie bleek ook hier een Egyptisch-Iraans bondgenootschap erg onwaarschijnlijk.⁶⁶

De vrees dat Morsi zich bij de Iraanse as zou willen aansluiten bleek dus ongegrond, maar met de opening naar Iran toe en zijn andere bezoeken maakte de Egyptische president wel duidelijk een buitenlands beleid te willen en kunnen voeren dat inging tegen de belangen en de politiek van zijn Amerikaanse bondgenoot. Het binnenlands aspect van dit – althans symbolisch – meer onafhankelijke beleid tegenover de VS en het Westen in het algemeen mag niet onderschat worden. Zowel onder de Egyptische bevolking als doorheen het politieke landschap vormden de nauwe, asymmetrische banden tussen het Mubarak-regime en het Westen, en dan vooral de VS, een van de grootste punten van kritiek. De populariteit die Morsi verwierf met dit beleid zorgde in de eerste maanden van zijn regering voor een

⁶⁴ Thomas, Erdbrink & Rick, Gladstone, 'Summit Meeting in Iran Disrupted by Rebukes of Syria', *The New York Times* (30/08/2012), http://www.nytimes.com/2012/08/31/world/middleeast/ban-ki-moon-broaches-delicate-topics-with-iranian-officials.html?_r=0, 24/05/2013; Ezzat Dina, 'Morsi sparks controversy with anti-Assad comments in Tehran', *Ahram Online* (30/08/2012), <http://english.ahram.org.eg/News/51612.aspx> (24/05/2013); 'Morsi criticises Syria at Tehran meeting', *Al Jazeera English* (30/08/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/08/20128308579560767.html>, 24/05/2013; 'Mursī yaftatiḥ qimma Ṭahrān bi muḥājima Dimashq', *Al Jazeera.net*, (30/08/2012), <http://www.aljazeera.net/news/pages/c8a679aa-947d-4937-9a08-40fade946b36>, 24/05/2013.

⁶⁵ De *shaykh* van de Azhar is het hoofd van de in Egypte gevestigde Azhar-universiteit. De Azhar-universiteit is één van de belangrijkste centra van het soennitisch religieus denken binnen en buiten Egypte, en heeft historische wortels die teruggaan tot het 10e-eeuwse Fatimidisch Egypte. Hoewel de universiteit tegenwoordig ook niet-religieuze studies aanbiedt en onder controle staat van de Egyptische overheid, blijven de Azhar en zijn *shaykh* erg invloedrijk in de hele soennitische wereld. Jakob, Skovgaard-Petersen, 'al-Azhar, modern period' in Kramer, Gudrun; Matringe, Denis; Nawas, John; Rowson, Everett (red.) *Encyclopaedia of Islam, THREE*. (Brill Online, 2013), http://referenceworks.brillonline.com.proxy.library.uu.nl/entries/encyclopaedia-of-islam-3/al-azhar-modern-period-COM_0110, 16/12/2013.

⁶⁶ Iran President Ahmadinejad begins historic Egypt visit', *BBC News* (05/02/2013), <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-21336367>, 29/10/2013; Tom, Perry & Yasmine, Saleh, 'Iran's Ahmadinejad kissed and scolded in Egypt', *Reuters* (05/02/2013), <http://www.reuters.com/article/2013/02/05/us-egypt-iran-idUSBRE9140EK20130205>, 29/10/2013.

ongekende publieke steun voor de president, die zijn falen op binnenlands vlak kon maskeren met symbolisch succes in het buitenland.⁶⁷

Incidenten

Gedurende Morsi's eenjarige bewind vonden er een aantal incidenten plaats die de banden met de VS beschadigden. Reeds kort na het aantreden van de nieuwe president bezocht de toenmalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Hillary Clinton het land voor gesprekken met Morsi en de Egyptische legerleiders. Haar konvooi werd op 15 juli echter door boze Egyptenaren bekogeld met rotte tomaten en flessen. Er vielen geen gewonden en ook op diplomatiek vlak bleef de schade van het incident beperkt.⁶⁸

Op 11 september 2012 werd vervolgens de Amerikaanse ambassade in Cairo bestormd door een boze menigte. Honderden Egyptenaren, waarvan het merendeel islamisten, waren die dag naar de ambassade getrokken om te protesteren tegen 'Innocence of Muslims', een film gemaakt door een naar de VS geëmigreerde Egyptische kopt. Deze film werd als anti-islamitisch en beledigend voor de profeet Mohammed gezien, en leidde in verschillende islamitische landen tot protest. De betogers in Cairo scandeerden anti-Amerikaanse leuzen en bestormden uiteindelijk de ambassade, waarbij ze de Amerikaanse vlag neerhaalden, verscheurden en vervingen door een zwarte islamistische vlag. De protesten aan de ambassade hielden na de bestorming nog een aantal dagen aan.⁶⁹

De bestorming van de ambassade en dan vooral de afhandeling van het incident door de Egyptische overheid zorgde voor meer spanningen dan het tomatenincident. Bakinam Al-Sharqawi, een adviseur van Morsi, verklaarde op 13 september dat de gebeurtenissen in de buurt van de ambassade slecht waren voor het imago van moslims en de islam niet dienden. Voorst zei ze dat culturele dialoog, vreedzaam protest en juridische stappen in de VS of op internationaal vlak de beste manier zouden zijn om deze 'slechte kunst' tegen te gaan. Ook andere politieke partijen legden gelijksoortige verklaringen af, waarin ze het geweld maar niet de drijfveren erachter afkeurden. Op een verklaring van de president zelf moest gewacht

⁶⁷Grimm & Roll pg. 3-4.

⁶⁸Arshad, Mohammad, 'Egyptians pelt Clinton motorcade with tomatoes', *Reuters* (15/07/2012), <http://www.reuters.com/article/2012/07/16/us-egypt-usa-clinton-idUSBRE86D07520120716>, 26/10/2013.

⁶⁹'Egyptians angry at film scale U.S. embassy walls', *Reuters* (11/09/2012), <http://www.reuters.com/article/2012/09/11/us-egypt-usa-protest-idUSBRE88A11N20120911>, 26/10/2013; MENA, 'Al-aman yufariq mutazahirīn bi qanābil al-ghāz li mana' iqtihām al-safāra al-Amrīkiyya', *Al-Masry Al-Youm* (13/09/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1110341>, 27/10/2013; 'Protests in Cairo and Benghazi over American film', *The Guardian* (11/09/2012), <http://www.theguardian.com/world/2012/sep/11/egypt-protest>, 26/10/2013.

worden tot 16 september, toen Morsi bij zijn bezoek aan de Europese Commissie stelde dat de Egyptenaren elke belediging aan de Profeet verwerpen, maar dat het tegelijk een plicht is om gasten en buitenlandse bezoekers te beschermen. Morsi's late en eerder zwakke verklaring, waarin hij naliet de bestorming expliciet te noemen en te veroordelen zou er pas gekomen zijn na een gespannen telefoongesprek met de Amerikaanse president Obama. In zijn toespraak voor de Algemene Vergadering van de VN op 26 september verwees Morsi ook nog naar de anti-islamfilm door de 'recente obsceniteiten', die volgens hem deel uitmaken van een wereldwijde campagne gericht tegen de islam als onaanvaardbaar af te doen.⁷⁰

Naast de irritatie van Obama had Morsi's lauwe aanpak van het incident ook meer praktische gevolgen. Op het moment van de bestorming was er net een delegatie Amerikaanse zakenlui in Egypte in het kader van een poging van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken om buitenlandse investeerders naar Egypte te lokken, wat het moment van uitbreken van de onlusten wel erg ongelukkig maakte. De bestorming en de anti-Amerikaanse protesten vertraagden ook de onderhandelingen tussen de VS en Egypte over een kwijtschelding van staatsschuld ter waarde van een miljard dollar.⁷¹

Eind januari 2013 veroorzaakte Morsi opnieuw ophef toen een video opdook uit 2010, waarin de president verklaarde dat vredesgesprekken om het Israëliësch-Palestijns conflict op te lossen tijdsverlies zijn, waarna hij de zionisten en bezetters van Palestina afstammelingen van apen en varkens noemde. De VS noemden de uitspraken zwaar beledigend en eisten dat de president zijn woorden terugnam, maar Morsi reageerde enkel door te stellen dat er een verschil is tussen het racistisch Israëliësch beleid tegenover de Palestijnen enerzijds en joden als een religieuze groep anderzijds, die hij naar eigen zeggen respecteert.⁷²

Deze oude uitspraken waren echter niet het laatste voorval waarmee Morsi zich de irritatie van zijn Amerikaanse bondgenoot op de hals haalde. Op 4 juni 2013 viel het vonnis in

⁷⁰Ian, Black, 'Mohamed Morsi: a spectacular balancing act', *The Guardian* (16/09/2012), <http://www.theguardian.com/theobserver/2012/sep/16/profile-mohamed-morsi> , 27/10/2013; Anne, Gearan, 'Egypt's President Morsi tells U.N.: Insults to Muhammad 'unacceptable'', *The Washington Post* (26/09/2012), http://articles.washingtonpost.com/2012-09-26/world/35494862_1_morsi-egypt-respects-freedom-youtube-video , 27/10/2013; Mu'ataz, Nādī, 'Bākīnām al-Sharqāwī: <<mā yaḥduth fī muḥīt al-safāra al-Amrīkīyya lā yakhdīm al-islām>>', *Al-Masry Al-Youm* (13/09/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1112321> , 27/10/2013; Šafā, Sarūr, '<<Bakār>>: ishtibākāt al-safāra al-Amrīkīyya <<ba`īda `an hadaf al-waqfa>>', *Al-Masry Al-Youm* (13/09/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1111471> , 27/10/2013.

⁷¹Anne, Gearan, & Michael, Birbaum, 'U.S. aid to Egypt stalled', *The Washington Post* (17/09/2012), http://articles.washingtonpost.com/2012-09-17/world/35495985_1_american-and-egyptian-officials-debt-relief-muslim-brotherhood , 27/10/2013.

⁷²JTA, 'Morsi called Israelis 'descendants of apes and pigs' in 2010 video', *Haaretz* (04/01/2013), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/morsi-called-israelis-descendants-of-apes-and-pigs-in-2010-video-1.491979> , 30/10/2013; 'VS boos op Morsi over oude beledigingen tegen Joden', *De Standaard* (17/01/2013), http://www.standaard.be/cnt/dmf20130116_00436258 , 30/10/2013.

de zaak tegen medewerkers van het International Republican Institute (IRI), het National Democratic Institute (NDI), Freedom House (FH), het International Centre for Journalists (ICFJ) en de Duitse Konrad Adenauer Stiftung. Dit vonnis volgde op de gewapende politie-inval in de kantoren van deze NGO's en andere binnen- en buitenlandse middenveldorganisaties op 29 december 2011. De NGO's, waarvan het IRI en het NDI verbonden zijn aan respectievelijk de Republikeinse en Democratische partijen en ook Freedom House zijn hoofdkwartier in Washington heeft, werden beschuldigd van het illegaal ontvangen van buitenlandse financiering en het zonder vergunning opereren in Egypte. De raid op de gebouwen van de organisaties in 2011 en de confiscatie van materiaal en eigendommen van medewerkers hadden al een storm van kritiek veroorzaakt, zowel vanuit het maatschappelijk middenveld in Egypte zelf als vanuit het buitenland. Het vonnis verergerde de spanning nog meer: In plaats van de verwachte vrijspraak werden 43 NGO medewerkers immers veroordeeld tot straffen tussen een tot vijf jaar gevangenis. Van de 43 veroordeelden hadden zestien de Amerikaanse nationaliteit, waaronder Sam LaHood, zoon van de toenmalige Amerikaanse minister van transport Ray LaHood. Op een Amerikaan en een Duitse na hadden alle buitenlandse beschuldigen Egypte reeds voor de aanvang van het proces verlaten, en ook dit tweetal verliet het land voor ze effectief opgesloten konden worden, waardoor de buitenlanders voor het merendeel in absentia veroordeeld werd tot vijf jaar gevangenis. De Egyptische werknemers van de organisaties werden echter ook veroordeeld tot straffen tussen een jaar voorwaardelijke opsluiting en twee jaar effectieve gevangenisstraf. Ook beval de rechter de sluiting van de organisaties en de inbeslagname van hun materiaal en financiële tegoeden.⁷³

Waar het vonnis op zich al schokkend was deed de hysterische, van anti-Amerikaanse en xenofobische complottheorieën doordrongen argumentering van het hof er nog een schepje bovenop. De buitenlandse financiering van deze NGO's was volgens de oordelende rechtbank immers een vorm van zachte kolonisatie, die de donorlanden gebruiken om Egypte te verzwakken en te destabiliseren. Het ware doel van deze NGO's en hun financiers was het onderuithalen van de Egyptische nationale veiligheid en soevereiniteit, en niet het steunen van democratie of mensenrechten. De VS en de staten die, de zoals het hof het noemde

⁷³Peter Beaumont & Paul, Harris, 'US 'deeply concerned' after Egyptian forces raid NGO offices in Cairo', *The Guardian* (29/12/2011), <http://www.theguardian.com/world/2011/dec/29/us-egyptian-forces-raid-cairo?INTCMP=SRCH>, 28/10/2013; Louisa, Loveluck, 'Egypt convicts US NGO workers', *The Guardian* (04/06/2013), <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/04/egypt-convicts-us-ngo-workers-sam-lahood>, 28/10/2013; Bel, Trew, 'Egypt NGO trial defendants optimistic about Tuesday verdict', *Ahram Online* (03/06/2013), <http://english.ahram.org/NewsContent/1/0/73106/Egypt/Egypt-NGO-trial-defendants-optimistic-about-Tuesda.aspx>, 28/10/2013.

zionistische entiteit steunen, proberen via deze financiering de Egyptische volksopstand te verdraaien om de Amerikaanse en Israëlische belangen te dienen.⁷⁴

Het vonnis in de NGO-zaak had weinig verrassend een erg negatieve invloed op de Amerikaans-Egyptische betrekkingen. Zowel de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Kerry als verschillende andere politici veroordeelden het vonnis. Kerry stelde dat het vonnis politiek gemotiveerd was en inging tegen het recht op vrije vereniging en weinig bevorderlijk is voor de transitie naar democratie. Verschillende leden van de Amerikaanse regering en het Congres riepen op de financiële steun aan Egypte stop te zetten of op zijn minst te herbekijken. Ook de Hoge Verantwoordelijke voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid van de EU Catherine Ashton en de Duitse minister van buitenlandse zaken Westerwelle veroordeelden het vonnis.⁷⁵

Deze reeks incidenten speelde een niet onbelangrijke rol in de kelderende populariteit van Morsi in Washington. Het dient wel opgemerkt te worden dat Morsi of zijn regering nooit zelf aan de basis lagen van deze calamiteiten. De anti-Amerikaanse betogers die Clinton met tomaten bekogelden en de ambassade bestormden stonden niet onder controle van Morsi en zijn regering, die wettelijk gezien ook geen invloed had op de rechtbank die uitspraak deed over de NGO-zaak. Wat wel opviel was dat Morsi niet of erg zwak optrad tegen deze anti-Amerikaanse oprispingen. Het verloop van deze incidenten leek een symptoom te zijn van de interne spreidstand tussen afhankelijkheid van de VS enerzijds en het diepgewortelde anti-Amerikanisme in de Egyptische maatschappij en de verzwakkende positie van Morsi zelf anderzijds. De president kon het zich niet veroorloven zijn islamistische achterban voor het hoofd te stoten door een duidelijke veroordeling uit te spreken tegen de protesten bij de Amerikaanse ambassade, zeker gezien hij door de tanende populariteit van zijn eigen Vrijheid en Gerechtigheidspartij steeds meer op extremere salafistische en jihadistische groepen als de uit de *Jamā'a Islāmīyya* voortgekomen Opbouw en Ontwikkelingspartij begon te steunen. Hoewel het NGO-proces werd opgestart ten tijde van de militaire overgangsregering paste het vonnis wel mooi in pogingen van Morsi om een strengere NGO-wetgeving door te duwen, die het de overheid gemakkelijker zou maken om NGO's buiten de wet te stellen en stil te leggen.

⁷⁴ Samīra, 'Alī 'Abād & Aḥmad, Al-Sayyid, 'Al-maḥkama fī haythīyāt hukmihā: 'al-tamwīl al-ajnabī' isti'mār nā'im aqall kulfa min al-silāh al-'askarī', *Al-Ahram* (05/06/2013), <http://gate.ahram.org.eg/News/355649.aspx>, 28/10/2013.

⁷⁵ 'JOINT STATEMENT by EU High Representative Catherine Ashton and Commissioner Stefan Füle on the Egyptian NGO trial verdicts', *EEAS* (05/06/2013), http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/130605_8_en.pdf, 28/10/2013; John, Kerry, 'Egypt NGO Trial Verdicts and Sentences press statement', *U.S. Department of State* (04/06/2013), <http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/06/210257.htm>, 28/10/2013; 'Statements in Response to the Egypt NGO Trial Verdict', *Freedom House* (06/06/2013), <http://www.freedomhouse.org/article/statements-response-egypt-ngo-trial-verdict>, 28/10/2013.

Het xenofobisch nationalisme waarin het NGO-verdict werd gekleed was niet nieuw in Egypte, en kende in de periode na de val van Mubarak een heropleving. De afhandeling vonnis leek dus vooral een poging van Morsi om de bevolking achter het banier van antikolonialisme en anti-Amerikanisme te scharen om zo het onafhankelijk maatschappelijk middenveld in Egypte verder onderuit te halen. Binnenlandse overwegingen leken voor Morsi dus te primeren boven de Amerikaans-Egyptische betrekkingen.

Morsi en de VS op het terrein

Hoewel de hierboven beschreven incidenten anders kunnen doen uitschijnen, leek Morsi's beleid tegenover de VS er niet bewust op gericht te zijn om Washington te frustreren en de Amerikaans-Egyptische betrekkingen te doen bekoelen. Zoals eerder al vermeld deden de Moslimbroederschap en de Vrijheid en Gerechtigheidspartij al voor Morsi's aantreden pogingen om zichzelf te presenteren als een politieke partner van Washington. De rode lijnen in de Amerikaans-Egyptische betrekkingen, het vredesverdrag met Israël en de daarmee verbonden alliantie en financiële steun, waren voor Morsi noch voor de VS discussiepunten. De praktische samenwerking tussen Cairo en Washington verliep grotendeels ongehinderd.

Dat Morsi en de VS niet noodzakelijk op ramkoers lagen bleek uit de uitnodiging van de Amerikaanse president Obama aan Morsi om Washington aan te doen tijdens zijn bezoek aan de VS in het kader van de samenkomst van de Algemene Vergadering in september 2012. In de nasleep van het ambassade-incident en druk vanuit islamistische hoek stelde Morsi het bezoek uit, en hoewel er nog sprake was van een bezoek in december 2012 en later maart 2013 werd de president uiteindelijk omvergeworpen zonder Washington bezocht te hebben. Zowel bij Obama als bij Morsi leek het enthousiasme voor een staatsbezoek te dalen naarmate Morsi's regeringsjaar vorderde.⁷⁶

Één van de kwesties waar Morsi zich bewees als partner van de VS was zijn bemiddeling tussen Israël en Hamas ten tijde van de Tweede Gaza-oorlog in november 2012. Het verloop van deze onderhandelingen zal in een volgend hoofdstuk meer uitgebreid behandeld worden, maar samengevat bemiddelde Morsi tussen de strijdende partijen om zo tot een staakt-het-vuren te komen. Deze bemiddeling leek eerder een deel te zijn van Morsi's

⁷⁶Mohamed, El-Menshawy, 'Obama: Between Mubarak's and Morsi's Cairo', *Ahram Online* (31/05/2013),

<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/4/0/72774/Opinion/Obama-Between-Mubarak%E2%80%99s-and-Morsi%E2%80%99s-Cairo.aspx>, 31/10/2013; Nancy A., Youssef, 'Mohammed Morsi's visit to U.S. shows changing relations with Egypt', *Mc Clatchy DC* (21/09/2012), <http://www.mcclatchydc.com/2012/09/21/169348/mohammed-morsis-visit-to-us-shows.html>, 31/10/2013.

beleid om Egypte regionaal weer op de voorgrond te krijgen, maar ook in de VS ging deze actie niet onopgemerkt voorbij. Morsi ontving voor zijn bemiddeling naast felicitaties van Hamas en Israël ook lof vanuit Washington. De aankondiging van het akkoord werd gegeven op een gezamenlijke persconferentie in Cairo door de Egyptische minister van buitenlandse zaken Amr en zijn ambtgenote Hillary Clinton, die hierbij Morsi's leiderschap prees in de totstandkoming ervan.⁷⁷

Op financieel en economisch vlak ging de samenwerking tussen Washington en Cairo eveneens grotendeels ongehinderd verder. Na de val van Mubarak zette de regering-Obama de financiële steun aan Egypte verder, hoewel Congresleden deze hulp wel een aantal keren lieten vertragen. Een aantal Congresleden twijfelden aan de ware bedoelingen van de Moslimbroederschap en vreesden dat Morsi het vredesverdrag met Israël in gevaar zou brengen. Ook was er onzekerheid over het verloop de democratische transitie in Egypte. De krappe budgettaire situatie van de Amerikaanse overheid zelf zette ook een domper op het enthousiasme van het Congres om financiële steun uit te delen in het buitenland. Het Congres zette de uitvoering van een cashtransfer ter waarde van 450 miljoen dollar aan schuldkwijtschelding eind september 2012 ook stop, totdat minister van buitenlandse zaken Kerry bij zijn bezoek aan Egypte in maart 2013 de vrijgave van 190 miljoen dollar van deze schijf bekendmaakte. Bij het bezoek aan Cairo van de Amerikaanse minister van defensie Chuck Hagel eind april 2013 werd de Amerikaanse militaire steun en alliantie aan Egypte ook herbevestigd. De financiële hulp voor het fiscaal jaar 2012 werd met minder vertraging door het Congres goedgekeurd, dat echter wel voorwaarden als het vasthouden aan het vredesverdrag met Israël, een transitie naar een civiel bestuur en de bescherming van religieuze minderheden, vrouwen en de rechten van vrijheid van religie, vereniging en meningsuiting verbond aan deze steun. Aan de hulp ingeschreven in het budget van het fiscaal jaar 2013 werden gelijksoortige voorwaarden verbonden.⁷⁸

⁷⁷ Benjamin, Barthe, 'Le président égyptien Mohamed Morsi renforcé par sa médiation réussie à Gaza', *Le Monde* (22/11/2012), http://www.lemonde.fr/international/article/2012/11/22/le-president-egyptien-mohamed-morsi-renforce-par-sa-mediation-reussie-a-gaza_1794148_3210.html, 29/10/2013; Hamza, Hendawi, 'Morsi's Gaza Ceasefire Deal Role Secures Egypt's President As Major Player', *The Huffington Post* (21/11/2012), http://www.huffingtonpost.com/2012/11/21/morsi-gaza-ceasefire_n_2173589.html, 29/10/2013.

⁷⁸ Sharp pg. 16-18; 'US defence chief reaffirms military ties with Egypt', *Ahram Online* (25/04/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/70105/Egypt/Politics-/US-defence-chief-reaffirms-military-ties-with-Egypt.aspx>, 05/11/2013.

Conclusie

Morsi's beleid tegenover de VS werd bepaald door een combinatie van pragmatisme en een verlangen naar minder afhankelijkheid van Washington. Populair anti-Amerikanisme en de relatief zwakke positie van de president van het postrevolutionaire Egypte zorgden samen met diplomatieke onhandigheid van Morsi voor een steeds verslechterende relatie met de VS: Deze verslechtering leek echter geen deel te zijn van een bewust beleid om Washington te frustreren, en was eerder het gevolg van een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Morsi wou de afhankelijkheid van de VS beperken door de buitenlandse relaties van Egypte te diversifiëren maar wilde tegelijkertijd vasthouden aan de nauwe financiële en militaire samenwerking tussen beide landen.

Pragmatisch gezien had Morsi er alle belang bij om de economische en militaire steun van de VS te behouden: De Egyptische economie was na de Januarirevolutie ineengezakt en had meer dan ooit behoefte aan financiële steun. Het beleid van Morsi en de Vrijheid en Gerechtigheidspartij naar de VS toe was er in eerste instantie dan ook op gericht om het nieuwe Egyptische regime als een volwaardige en betrouwbare partner van Washington te profileren.

Morsi's pogingen om economische en politieke banden aan te knopen met andere landen, en dan vooral het BRICS-blok, gaven uiting aan het verlangen van Morsi om Egypte minder afhankelijk te maken van zijn Amerikaanse bondgenoot. De Amerikaans-Egyptische band zou minder asymmetrisch zijn als Egypte ook andere bondgenoten zou hebben, die als tegenwicht zouden kunnen fungeren tegen de economische, politieke en militaire macht van Washington. De noodlijdende economie maakte het aantrekken van investeringen uit de hele wereld ook extra noodzakelijk. Ook met de opening naar Iran toe leek Morsi zich te willen profileren als staatshoofd van een land dat zelf zijn buitenlands beleid bepaalt.

Wat de Amerikaans-Egyptische relatie onder Morsi echter meer dan eens negatief beïnvloedde waren de uitbarstingen van anti-Amerikanisme, en dan vooral de reacties hierop van de president, die steeds achter de feiten aan leek te hollen en de situatie niet meester leek. In tegenstelling tot zijn dictatoriale voorganger had Morsi wel degelijk een achterban en electoraat om rekening mee te houden, en doordat de populariteit van de president en zijn partij zakte naarmate hij regeerde leek Morsi niet in staat te zijn om tegen het virulente anti-Amerikanisme, dat zowel in de Egyptische straat als in de politieke wereld hoogtij vierde, in te gaan. De ideologische erfenis van de Moslimbroeders, waar anti-Westerse en anti-

Amerikaanse sentimenten vanouds deel van waren, maakte het de president ook moeilijk om openlijk gezien te worden als een vriend van Amerika. Dat Morsi zo mak reageerde was dus voornamelijk het gevolg van binnenlandse beslommeringen en zijn verzwakkende positie, en niet deel van een bewust beleid om de VS te frustreren.

11.Morsi en Israël

Het aantreden van Morsi veroorzaakte bij veel beleidsmakers in Israël en het Westen ongerustheid over de toekomst van het vredesverdrag tussen Egypte en Israël. In de praktijk verschilde het beleid van Morsi amper met dat van de afgelopen drie decennia. De ideologische en retorische wisseling die de eerste president afkomstig uit de Moslimbroeders met zich meebracht was reëel maar had weinig gevolgen op het terrein.

Retorische wind versus pragmatisme

Al snel na Morsi's aantreden bleek de spanning tussen de retoriek die het regime hanteerde ten overstaan van de eigen achterban en bevolking en het werkelijke beleid naar Israël toe. Eind juli 2012 publiceerden een aantal Israëlische kranten een warme brief die de Egyptische president op 15 juli naar zijn Israëlische ambtsgenoot stuurde als antwoord op diens felicitaties naar aanleiding van Morsi's verkiezingsoverwinning en het begin van de ramadan. Yasser Ali, woordvoerder van de president, ontkende op 31 juli prompt de echtheid van de brief en beschuldigde de kranten die het stuk publiceerden van laster. Uiteindelijk erkende de president de echtheid van de brief, wat tot boze reacties in Egypte leidde. De onhandige communicatie rond deze brief lijkt er op te wijzen dat Morsi zich bewust was van de anti-Israëlische gevoelens van de Egyptische straat, inclusief zijn eigen achterban, en daarom openlijke banden met Israël zoveel mogelijk probeerde af te schermen van zijn eigen bevolking.⁷⁹

Waar de Vrijheid en Gerechtigheidspartij al voor de uiteindelijke verkiezing van Morsi zijn best deed om de VS en andere Westerse landen er van te overtuigen dat het vredesverdrag met Israël geen gevaar liep, vermeed Morsi het behoud van het vredesverdrag met Israël expliciet te noemen. Nooit nam de president zelfs maar de woorden vredesverdrag of Israël publiekelijk in de mond Verder dan een impliciete vermelding in zijn toespraak voor

⁷⁹ Aḥmad, 'Alām,; Muḥammad, Al-Buḥayrī; Faṭḥīya, Al-Dakhākhnī; Dāliyā, 'Uthmān, "‘Āṣifa ghaḍab ḍidd <<Mursi>> ba'd ta'kīd al-ri'āsa ṣiḥḥat <<khuṭāb Bīrīz>>', *Al-Masry Al-Youm* (20/10/2012), <http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=357629>, 03/11/2013; Hishām, Al-Mayānī, 'al-ri'āsa tanfi li bawābat al-Ahrām irsāl Mursī khutābāt shukr li ra'īs Isrā'īl. wa tu'akkid mā nasharatahu ṣuḥuf Tal Abīb iftirā", *Al-Ahram* (31/07/2012), <http://gate.ahram.org.eg/News/236440.aspx>, 03/11/2013; Barak, Ravid, 'Morsi's first message to Israel || Egypt's president wrote to Peres: I hope for peace and stability in Middle East', *Haaretz* (31/07/2012), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/egypt-s-president-wrote-to-peres-i-hope-for-peace-and-stability-in-middle-east-1.455001>, 03/11/2013; Barak, Ravid, 'Egypt denies Morsi sent letter to Israeli President Shimon Peres', *Haaretz* (31/07/2012), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/egypt-denies-morsi-sent-letter-to-israeli-president-shimon-peres-1.455053>, 03/11/2013.

de Algemene Vergadering van de VN, waar Morsi stelde dat Egypte zich zou houden aan internationale verdragen en afspraken, ging de president niet. Een opzegging van het vredesverdrag was erg onwaarschijnlijk gezien de daaraan verbonden financiële en militaire steun van de VS. De noodlijdende postrevolutionaire Egyptische economie had in de eerste plaats behoefte aan stabiliteit, waar een confrontatie met Israël niet bepaald bevorderlijk voor zou zijn. Ook de militaire superioriteit van Israël en de afhankelijkheid van het Egyptisch leger van Amerikaans materiaal maakte een harde lijn tegenover Israël en zeker een militaire confrontatie compleet onrealistisch, iets wat men ook in Egypte beseftte. Een openlijke verklaring dat het vredesverdrag met Israël daarom behouden zou blijven leek er echter om ideologisch-historische redenen en de anti-Israëliëse gevoelens bij de Egyptische bevolking niet in te zitten voor Morsi.⁸⁰

Morsi's toespraak voor de VN leek ook een aanzet te geven voor een hardere lijn tegenover Israël in het Israëlisch-Palestijns conflict. In deze toespraak vermeldde de president de VN-resoluties met betrekking tot de Palestijnse kwestie die allen zonder gevolg waren gebleven, en verklaarde hij het de plicht van de internationale gemeenschap om de bezetting van alle Arabische gebieden te beëindigen. Ook veroordeelde hij de kolonisatie van Palestijns gebied en de identiteitsverandering van het bezette Jeruzalem, en riep hij op tot een onafhankelijke Palestijnse staat met Jeruzalem als hoofdstad. Voorts zou Egypte elk Palestijns initiatief in de VN steunen. Ook op de jaarlijkse top van de Arabische Liga die op 26 maart 2013 in Doha plaatsvond benadrukte Morsi in zijn toespraak dat de Palestijnse zaak de hoogste prioriteit moet zijn voor alle moslims, Arabieren en elk volk dat gelooft in vrede, gerechtigheid en vrijheid. Of deze toespraken slechts retorische wind waren of ook tot effectieve beleidsdaden konden leiden zal echter een open vraag blijven. De Israëlisch-Palestijnse onderhandelingen zaten gedurende Morsi's heerschappij op een historisch dieptepunt, en Morsi had daardoor weinig kans om zich al dan niet te bewijzen als voorvechter van de Palestijnse zaak.⁸¹

⁸⁰Statement of H.E. Dr. Mohamed Morsy President of the Arab Republic of Egypt Before the 67th session of The General Assembly of The United Nations', *The Permanent Mission of Egypt to the United Nations New York* (26/09/2012),

http://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/67/EG_en.pdf , 03/11/2013; interview met een Israëlische diplomaat.

⁸¹ Joel, Gulhane, 'Morsi addresses Arab Summit in Doha', *Daily News Egypt* (26/03/2013),

<http://www.dailynewsegyp.com/2013/03/26/morsi-addresses-arab-summit-in-doha/> , 25/11/2013; Statement of H.E. Dr. Mohamed Morsy President of the Arab Republic of Egypt Before the 67th session of The General Assembly of The United Nations'.

Morsi en Hamas

Wat voor de Egyptisch-Israëlische relatie meer van belang was dan de retoriek van Morsi was de toenadering tussen Egypte en Hamas die de nieuwe president in gang zette. Het uit de Moslimbroederschap ontstane Hamas kon onder Mubarak op weinig sympathie vanuit Egypte rekenen. Al snel na Morsi's aantreden begon er echter een detente tussen Egypte en de radicaal-islamitische beweging in de Gazastrook. Op 19 juli 2012 ontving Morsi Khalid Meshal, het hoofd van Hamas, op het presidentieel paleis in Cairo. Waar Meshal in de eerste plaats in Egypte was voor inter-Palestijnse onderhandelingen met Fatah president Mahmud Abbas⁸², kwam er in het twee uur durend gesprek ook een mogelijke versoepeling van de blokkade van de grensovergang tussen Egypte en Gaza bij Rafah aan bod. Op 23 juli 2012 werden de inreisvoorwaarden voor Palestijnen die vanuit Gaza naar Egypte wilden gaan of omgekeerd ook effectief versoepeld.⁸³

De ommekeer van Morsi ten opzichte van Hamas was niet verwonderlijk gezien de gedeelde ontstaansgeschiedenis van de Egyptische Moslimbroederschap en de Palestijnse beweging. Daarnaast stond Morsi onder druk van zijn eigen achterban om de blokkade van Gaza op te heffen of op zijn minst te versoepelen, en ook onder de Egyptische bevolking in het algemeen was het beleg van Gaza en de daaruit voortgekomen humanitaire crisis weinig populair.

Voordat de Egyptische toenadering met Hamas een echt struikelblok kon vormen in de Egyptisch-Israëlische relatie werd de detente echter verstoord door een aantal incidenten en het wantrouwen dat vooral onder het Egyptische veiligheidsapparaat heerste tegenover Hamas. Op 5 augustus 2012 werden zestien Egyptische grenswachters doodgeschoten in de Sinai door militanten die daarna een Israëlische grenspost aanvielen met behulp van bij de aanval buitgemaakte pantservoertuigen. De aanvallers zouden via smokkeltunnels uit Gaza de

⁸² Deze inter-Palestijnse onderhandelingen komen in een volgend hoofdstuk uitgebreid aan bod.

⁸³ 'Egypt eases Palestinian border restrictions', *Al Jazeera English* (23/07/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/2012723164215172447.html>, 05/11/2013; 'Hamas chief meets Egypt's Morsi in Cairo, hails 'new era'', *Haaretz* (19/07/2012), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/hamas-chief-meets-egypt-s-morsi-in-cairo-hails-new-era-1.452281>, 05/11/2013; MENA, 'Mursī yabḥath ma' <<Masha'l>> taṭawurāt al-muṣālaḥa al-Falīstīniyya', *Al-Masry Al-Youm* (19/07/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/995831>, 05/11/2013.

grens overgestoken zijn naar Egypte, en hoewel Hamas de aanval afkeurde en elke medeplichtigheid ontkende werd de grensovergang bij Rafah opnieuw afgesloten.⁸⁴

Hamas vroeg Egypte om de grensovergang weer te openen, wat uiteindelijk ook gebeurde, maar naarmate de veiligheidssituatie in de Sinai meer en meer uit de hand begon te lopen in de loop van 2013 werd de overgang opnieuw gesloten. In het kader van inter-Palestijnse bemiddeling ontmoette Morsi na de Tweede Gaza-oorlog nog tweemaal een Hamas-delegatie, inclusief Khalid Meshal, en telkens kwam het beëindigen van de blokkade van Gaza aan bod. De door Hamas verhoopde complete opening van de Egyptische grens met Gaza of zelf een vrijhandelsakkoord tussen Egypte en de door Hamas bestuurde Gazastrook zouden er echter nooit komen.⁸⁵

De Tweede Gaza-oorlog: Morsi als bemiddelaar

Morsi's grootste beleidsuitdaging met betrekking tot Israël kwam er in november 2012 toen een reeks beschietingen vanuit Gaza en de daaropvolgende Israëlische luchtaanvallen escaleerden tot een open oorlog tussen Israël en Hamas. Eind oktober 2012 leek het in 2009 afgekondigde staakt-het-vuren tussen Hamas en Israël steeds minder stand te houden nadat militanten in de Gazastrook Israël opnieuw beschoten met mortieren en raketten en verschillende aanvallen lanceerden op Israëlische troepen aan de grens. Israël reageerde met luchtbombardementen, en op 14 november kondigde de Israëlische premier Benjamin Netanyahu operatie *Pillar of Defence* af. Deze operatie hield een grootschalig luchtoffensief met ondersteuning van de marine in, waarbij zowel strijders als hoge functionarissen van Hamas en infrastructuur van de beweging en de smokkeltunnels geviseerd werden. In de loop van het offensief kwamen meer dan honderd Palestijnen om terwijl honderden anderen gewond raakten, waarvan een groot deel burgers, en ook woonhuizen en de openbare

⁸⁴ Egypt says border attack undertaken by Gaza, Sinai militants', *Aswat Masriya* (05/08/2012),

<http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=8a983fc9-9bb8-4b3a-8c5d-8f2665c87e0f>, 05/11/2013; 'Egypt vows strong response to Sinai attack', *Al-Jazeera English* (06/08/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/08/20128523429347102.html>, 05/11/2013; 'Gaza's Hamas denies involvement in Egypt border attacks', *Aswat Masriya* (06/08/2012), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=6b8a157c-55d9-4e7b-a0ac-e1f13069eb2f>, 05/11/2013.

⁸⁵ Fathīya, Al-Dakhākhnī, 'Mursī yastaqbil wafd <<Hamās>> bi ri'āsa <<Masha'l>> li baḥṡ ākhir mustajidāt al-Muṣālahā al-Faliṣṡīniyya', *Al-Masry Al-Youm* (17/06/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1855416>, 05/11/2013; Nidal, Al-Mughrabi, 'Hamas urges Egypt to open border shut since Sinai attack', *Aswat Masriya* (09/08/2012), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=767d4ba5-b547-4a3b-8cfc-7abfec282693>, 05/11/2013; 'Egypt says no free trade zone with Gaza', *Egypt Independent* (01/10/2012), <http://www.egyptindependent.com/news/egypt-says-no-free-trade-zone-gaza>, 06/11/2013; 'Outraged by kidnapping, Egyptian police block Gaza crossing', *Aswat Masriya* (18/05/2013), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=bb292d89-9e24-433a-9023-c2303744d126>, 06/11/2013.

infrastructuur in de Gazastrook werden vernield. Vanuit Gaza werd er vervolgens een spervuur van raketten en mortieren afgeschoten op Israël, wat aan vier Israëlische burgers en een soldaat het leven kostte.⁸⁶

Morsi stond al vanaf het uitbreken van de oorlog onder zware druk van zijn eigen achterban en grote delen van de Egyptische bevolking om een harde lijn in te nemen tegen het Israëlische offensief. Zo organiseerden studenten en jongeren van de Moslimbroederschap aan universiteiten in heel Egypte betogingen tegen de Israëlische aanvallen op Gaza. Ook Hamas riep bij monde van Ismail Haniyeh, één van de hoge functionarissen van de beweging en eerste minister van de Hamas-regering in Gaza, Egypte expliciet op om actie te ondernemen tegen de Israëlische agressie.⁸⁷

In wat achteraf gezien het grootste diplomatieke succes was van zijn eenjarige bewind wist Morsi de crisis die de oorlog creëerde handig te gebruiken om zijn eigen positie in binnen- en buitenland te versterken. Bij het uitbreken van de vijandelijkheden veroordeelde de president het Israëlisch offensief als een grove misdaad tegen de mensheid en verklaarde hij dat Cairo Gaza niet in de steek zou laten. Ook trok Egypte zijn ambassadeur in Tel Aviv terug uit protest tegen de aanval en op 16 november bezocht de toenmalige Egyptische eerste minister Hisham Qandil de Gazastrook, waar hij samen met Ismail Haniyeh een ziekenhuis bezocht en een persconferentie hield. Qandil sprak er de Egyptische steun uit voor het Palestijnse volk en riep hen op tot eenheid om hun rechten en hun staat met als hoofdstad Jeruzalem te verkrijgen, wat door Haniyeh enthousiast onthaald werd. Ook kopstukken van het Palestijnse Fatah en een aantal Egyptische politieke partijen verwelkomden de Egyptische reactie op de aanval. Hoewel Egypte de grensovergang bij Rafah niet volledig openzette liet

⁸⁶‘TIMELINE: Israel launches Operation Pillar of Defense amid Gaza escalation’, *Haaretz* (20/11/2012), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/timeline-israel-launches-operation-pillar-of-defense-amid-gaza-escalation.premium-1.479284#>, 06/11/2013.

⁸⁷ ‘Abd Al-‘Azīz, Badawī, ‘Muzāharāt bi jāmi’at al-Iskandarīyya dīdd al-ḥarb ‘alā Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (17/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1247721>, 06/11/2013; ‘Egypt PM decries Israeli 'aggression' on Gaza’, *Al Jazeera English* (16/11/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/11/201211166273719642.html>, 06/11/2013; Fādī, Fransīn, & Muḥammad, Kāmil, ‘Ṭulāb <<Al-Ikhwān>> yatazāharūna fī 7 jāmi’āt li-Itaḍāmun ma’ Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (20/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1254726>, 06/11/2013; ‘Muzāharāt fī l-Fayūm dīdd al-ḥarb ‘alā Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (18/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1250781>, 06/11/2013.

het wel verschillende delegaties uit onder meer Turkije, Algerije en Qatar toe via Egypte naar Gaza te reizen en ook werden gewonde Palestijnen binnengelaten in het land.⁸⁸

Door zich op te stellen als voorvechter van de Palestijnse zaak wist Morsi de steun van zowel het thuisfront als Hamas en Fatah te krijgen, en met deze rugdekking ondernam de president een initiatief om tot een staakt-het-vuren te komen. Na overleg met de VS ontving Morsi delegaties uit Turkije en Qatar om zo internationale steun te krijgen voor zijn bemiddelingspoging. Egypte fungeerde daarna als gastheer en bemiddelaar tussen Hamas en Israël, die beiden delegaties naar Cairo stuurden. Een verklaring op 20 november van Hamas en Egypte over het bereiken van een staakt-het-vuren bleek voorbarig na een officiële ontkenning en hernieuwde bombardementen van Israëlische zijde, maar op 22 november volgde dan toch de officiële bekendmaking van een staakt-het-vuren op een persconferentie in Cairo, gehouden door de Egyptische minister van buitenlandse zaken Amr en zijn Amerikaanse collega Clinton. Het staakt-het-vuren legde een einde op aan de Israëlische lucht- en zeebombardementen, alsook het oversteken van de grens door Israëlische troepen. De Palestijnse gewapende groeperingen moesten hun beschietingen van Israël beëindigen en ook aanvallen nabij de grens moesten stoppen. 24 uur na de inwerkingtreding van het staakt-het-vuren zou Israël de doorgang van goederen en personen naar de Gazastrook moeten versoepelen. Op 26 november trokken delegaties van Hamas en Israël opnieuw naar Cairo om de bepalingen rond de vrije doorgang van goederen en personen te bespreken en het staakt-het-vuren te herbevestigen nadat er opnieuw raketten afgevuurd waren op Israël en Israëlische soldaten een Palestijn doodschoten aan de grens.⁸⁹

⁸⁸ Ahmad, Ālām, & ‘Ādil, Al-Darjali, ‘4 aḥzāb turahḥib bi ziyārat <<Qandīl>> ilā Ghazza.. wa ḥizbān ya’tabirānā <<shaklīyya wa taqlīdiyya>>’, *Al-Masry Al-Youm* (16/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1245456>, 06/11/2013; Muṣṭafā, ‘Alī, ‘Qandīl fī Ghazza: uṭālib al-Falīstīniyīn bitawāḥḥud l-iqāma dawlatahum wa ‘āṣimatuhā Al-Quds’, *Al-Masry Al-Youm* (16/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1244586>, 06/11/2013; ‘Egypt PM decries Israeli 'aggression' on Gaza’, *Al Jazeera English*; Hendawī, Hamza, ‘Morsi's Gaza Ceasefire Deal Role Secures Egypt's President As Major Player’; MENA, ‘Mursī yuqarrir saḥb safir Miṣr min Isrā’īl iḥtijājan ‘alā i’tidā’āt Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (14/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1241576>, 06/11/2013; ‘Qiyādī bi<<Fatah>>: mawqif Miṣr min al-i’tidā’ ‘alā Ghazza qawī wa ‘awda li dawrihā’, *Al-Masry Al-Youm* (18/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1248911>, 06/11/2013.

⁸⁹ Beaumont, Peter; Black, Ian en Sherwood, Harriet, ‘Gaza ceasefire hangs in the balance amid Israel-Hamas talks’, *The Guardian* (21/11/2012), <http://www.theguardian.com/world/2012/nov/20/gaza-ceasefire-israel-hamas-talks>, 07/11/2013; Eleiba, Ahmed, ‘Palestinian and Israeli delegations in Cairo to reinforce ceasefire’, *Ahram Online* (26/11/2012), <http://english.ahram.org/NewsContent/1/64/59211/Egypt/Politics-/Palestinian-and-Israeli-delegations-in-Cairo-to-re.aspx>, 07/11/2013; ‘Gaza ceasefire goes into effect’, *Al Jazeera English* (22/11/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/11/2012112117122494611.html>, 07/11/2013; ‘Israel, Hamas teams in Cairo for more truce talks’, *Haaretz* (26/11/2012), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-hamas-teams-in-cairo-for-more-truce-talks-1.480712>, 07/11/2013.

Met de totstandkoming van het staakt-het-vuren kreeg Morsi lof toegezwaaid van zowel Palestijnse als Israëlische zijde en ook de VS bedankten Morsi openlijk voor zijn rol als bemiddelaar. Ook naar het Egyptische publiek toe was het staakt-het-vuren een populariteitssucces voor de president. Morsi slaagde erin zijn rol als held van de Palestijnse zaak te balanceren met de belangen van zijn Amerikaanse bondgenoot en het behoud van de vrede met Israël, en herbevestigde zo tegelijk de spilfunctie van Egypte als bemiddelaar in het Israëliisch-Palestijns conflict.⁹⁰

Veiligheidssamenwerking en de Sinai

Niettegenstaande Morsi's retoriek en de na de Tweede Gaza-oorlog deels herwonnen positie van Egypte als voorvechter van de Palestijnse zaak, hielden de rode lijnen van de Egyptisch-Israëlische betrekkingen stand onder Morsi. Deze rode lijnen, het vredesverdrag en de veiligheidssamenwerking rond de Sinai, kwamen nooit in gevaar en na de sluiting van het staakt-het-vuren tussen Israël en Hamas intensifieerde de veiligheidssamenwerking in de Sinai zelfs.

De sympathie van Morsi voor Hamas leek na de Tweede Gaza-oorlog nog maar weinig te betekenen op het terrein. Zoals eerder al vermeld bleef Hamas pogingen doen om Egypte te overtuigen de grensovergang bij Rafah onbeperkt te openen. De opening van de grens kwam er echter niet, en met de Egyptische campagne om de smokkeltunnels tussen Egypte en Gaza te vernietigen leek Morsi er eerder op uit om de Israëlische blokkade te versterken dan te beëindigen. Begin 2013 waren Egyptische veiligheidstroepen immers begonnen met rioolwater in de smokkeltunnels te pompen om ze zo onbruikbaar te maken, en in februari 2013 oordeelde een rechtbank in Cairo dat de Egyptische overheid alle smokkeltunnels moest vernietigen. Egyptische grenswachten voerden de controle op het illegaal oversteken van de grens en wapensmokkel ook verder op. Deze campagne kwam er nadat in de loop van 2013 steeds meer aanslagen gepleegd werden tegen Egyptische veiligheidstroepen en overheidsgebouwen in de Sinai.⁹¹

⁹⁰ Benjamin, Barthe, 'Le président égyptien Mohamed Morsi renforcé par sa médiation réussie à Gaza'; Hamza, Hendawi, 'Morsi's Gaza Ceasefire Deal Role Secures Egypt's President As Major Player'.

⁹¹ 'Egypt court orders tunnels to Gaza destroyed', *Al Jazeera English* (26/02/2013), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/02/201322619219970812.html>, 08/11/2013; 'Egypt destroys 34 border tunnels with Gaza', *Aswat Masriya* (04/06/2013), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=7f0ee8e8-5c2e-48b5-8ef0-5b772e98e77a>, 08/11/2013; Omer, Mohammed, 'Foul sewage flooding raises Palestinian ire', *Al Jazeera English* (09/03/2013), <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/03/201337135540513860.html>, 08/11/2013.

Het veiligheidsvacuüm dat na de val van Mubarak ontstond in de Sinäi zorgde voor een instroom van gewapende (islamistische) groeperingen in de regio, en de Gazastrook werd steeds meer gezien als een wapendepot en uitvalsbasis van deze militanten. De campagne tegen de smokkeltunnels werd achter de schermen gecoördineerd met Israël, dat eveneens met argusogen toekeek hoe de Sinäi steeds meer een broeinest werd van gewapende islamisten. Een grootschalige schoonmaak van de Sinäi leek Morsi om ideologische redenen echter niet te willen ondernemen, zeker gezien de president naarmate de populariteit van zijn bewind daalde, steeds meer op extremere islamisten begon te leunen.⁹²

Tanende invloed

Op diplomatiek vlak kon Morsi zijn na de Tweede Gaza-oorlog toegenomen invloed niet meer verzilveren op het terrein. Zowel naar Israël als Hamas toe botste Morsi op de grenzen van zijn invloed, en de toenemende binnenlandse problemen ondermijnden Morsi's slagkracht op buitenlands vlak nog meer.

Een illustratie van Morsi's groeiende onmacht kwam er nadat op 21 maart 2013 een kleine extremistische groepering, die de heerschappij van Hamas over Gaza betwist, raketten lanceerde op Sderot in Israël en zo het staakt-het-vuren schond. Israël reageerde vervolgens door de toegang vanuit Gaza naar visgronden te halveren. Hamas vroeg daarop Egypte om te bemiddelen, en hoewel Egypte bevestigde zowel de klacht van Hamas als de Israëlische melding over de raketaanval ontvangen te hebben bleek Morsi machteloos om de twee partijen tot een overeenkomst te brengen, nadat Egypte ook bij eerdere schendingen van het staakt-het-vuren niet in staat bleek de bepalingen van het verdrag te garanderen.⁹³

Conclusie

Morsi's beleid tegenover Israël zat gekneld tussen pragmatisme en zijn eigen achterban en ideologische achtergrond. De belangen die Morsi had in de relatie met Israël waren tegenstrijdig, waardoor dubbele retoriek vaak noodzakelijk bleek om het beleid naar Israël toe in binnen –en buitenland aanvaardbaar te maken.

⁹² Ibidem; interview met een Israëlische diplomaat.

⁹³ 'Hamas appeals to Egypt after Israel halves Gaza fishing zone', *Aswat Masriya* (22/03/2013), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=acfd2f7b-122c-4067-b044-216c0a7c2505>, 09/11/2013.

Vanuit een pragmatisch oogpunt waren het behoud van het vredesverdrag met Israël en een stabiele relatie met het land uitermate belangrijk voor Egypte. Egypte kon het zich niet veroorloven de Amerikaanse steun die verbonden is met het vredesverdrag te verliezen. Het met interne onrust en economische problemen kampende land had nood aan stabiele relaties met Israël, en wilde zeker geen hernieuwde confrontaties met de economisch en militair veel sterkere buur. Deze overwegingen vormden de basis van de nooit stopgezette veiligheidssamenwerking met Israël en het behoud van het vredesverdrag.

Tegelijk stond Morsi onder druk van zijn eigen achterban en bevolking om een harde lijn tegen Israël te voeren, zowel in de Egyptisch-Israëlische relatie als in het Israëlisch-Palestijns conflict. De ideologische voorgeschiedenis van de Vrijheid en Gerechtigheidspartij maakte Hamas dan ook een natuurlijke bondgenoot voor het regime Mors. De ronduit anti-Israëlische retoriek van de president, zijn VN toespraak en de duidelijke keuze voor Hamas tijdens de Tweede Gaza-oorlog kunnen dan ook gezien worden als pogingen van de president om zijn binnenlandse positie te verstevigen.

De spanning tussen de verwachtingen van Morsi's achterban en de meer pragmatische noden van het land leidde niet onverwacht tot incidenten als de rel rond de brief naar Peres. Gedurende Morsi's heerschappij stond de retoriek naar het thuisfront toe dan ook meer dan eens haaks op de werkelijke beleidsdaden van het regime. Met zijn bemiddeling in de Tweede Gaza-oorlog wist Morsi echter kundig zijn positie te verstevigen bij zowel zijn anti-Israëlische achterban en Hamas als Israël en de VS. Naarmate Egypte economisch verder wegzakte en Morsi steeds meer steun verloor leek er ook een einde te komen aan dit soort diplomatieke acties.

Samengevat leek Morsi het beleid naar Israël toe wel degelijk te willen veranderen, en Egypte opnieuw als voorvechter van de Palestijnse zaak te willen positioneren. Praktische bezwaren zoals de noodzaak om de Amerikaanse steun te behouden, het militair en economisch overwicht van Israël en de verzwakkende positie van het regime zelf maakten deze ambitie echter onhaalbaar, wat tijdens Morsi's eenjarige bewind leidde tot dit halfslachtige, op dubbele retoriek drijvende beleid.

12.Morsi en de Arabische wereld

Morsi's beleid naar de Arabische wereld toe was er in de eerste plaats op gericht om steun te verkrijgen voor de noodlijdende Egyptische economie en tegelijk Egypte opnieuw op de voorgrond te krijgen.

Het 'islamitisch kwartet'

Op regionaal vlak leek Morsi een meer op islamitische identiteit gebaseerd buitenlands beleid te willen voeren. Het in deze context meest opmerkelijke initiatief in de Arabische regio was het zogenaamde 'islamitisch kwartet': Dit kwartet, waar naast Egypte ook Saudi-Arabië, Turkije en Iran aan deelnamen, werd door de Egyptische president in het leven geroepen om een diplomatieke oplossing te vinden voor de aanslepende Syrische burgeroorlog. Dit initiatief volgde op een toespraak van Morsi op de top van de Organisatie van Islamitische Samenwerking gehouden in Mekka in Saudi-Arabië in augustus 2012, waarin de president opriep aan een nieuwe toekomst voor Syrië te werken, een nieuwe toekomst die door samenwerking tussen de vier landen werkelijkheid zou worden. Opmerkelijk is dat op diezelfde top het regime Assad, met instemming van Egypte, het lidmaatschap van de Organisatie van Islamitische Samenwerking werd ontnomen.⁹⁴

Hoewel de vier landen akkoord gingen met Morsi's voorstel was het islamitisch kwartet al vanaf het begin een doodgeboren kind. De steeds verdere verwikkeling van de deelnemende landen in het Syrische conflict, waarbij Saudi-Arabië, Egypte en Turkije zich openlijk aan de kant van de opstandelingen schaalden en Iran de belangrijkste bondgenoot van het regime Assad was, maakte het water tussen de vier landen wel erg diep. Hoewel het kwartet uiteindelijk vier keer zou samenkomen gaf Saudi-Arabië al na de eerste bijeenkomst verstek en Morsi's pogingen om China, de VN en de Arabische Liga bij het initiatief te betrekken liepen op een sisser af. Ook de Egyptische pogingen om Iran te overtuigen zijn bondgenoot Assad te laten vallen in ruil voor Egyptische steun om Teheran uit het diplomatieke isolement te halen mislukten. In het kader van het islamitisch kwartet werden er

⁹⁴Asma, Alsharif, 'UPDATE 2-Organisation of Islamic Cooperation suspends Syria', *Reuters* (15/08/2012), <http://www.reuters.com/article/2012/08/15/syria-crisis-islamic-summit-idUSL6E8JFCB820120815>, 17/11/2013.

in praktijk een aantal nietszeggende verklaringen en diplomatieke bezoeken afgelegd, en bij Morsi's val bleek het hele initiatief niet meer dan een slag in het water.⁹⁵

Syrië: van bemiddeling tot sektarisme

Morsi's bemoeienis met de Syrische burgeroorlog eindigde echter niet bij het doodgeboren islamitische kwartet, en waar het kwartet nog op islamitische identiteit gebaseerd was zouden sektarische sentimenten steeds meer gaan opspelen in het beleid naar Syrië toe. Op de top van de Arabische Liga in Doha op 26 maart 2013 verklaarde de president nog voor een politieke oplossing en een veilige machtoverdracht in Syrië te zijn.⁹⁶

Op 15 juni 2013 gaf de president echter een toespraak in het propvolle overdekte stadion van Cairo, waar toen een door islamisten georganiseerde conferentie onder de titel 'de Egyptische natie steunt de Syrische revolutie' werd gehouden. In deze toespraak kondigde de president het verbreken van de diplomatieke banden met Syrië aan, en riep hij de wereldmachten op om via een resolutie van de VN-Veiligheidsraad een vliegverbod in te stellen boven Syrië. Ook verklaarde hij dat er geen plaats was in Syrië voor het Libanese Hezbollah. Morsi riep ook op tot een beperkte Arabische top met Syrië als onderwerp. Met het verbreken van de diplomatieke betrekkingen werd de sluiting van de Syrische ambassade in Egypte bevolen en werd de waarnemende Egyptische ambassadeur in Damascus teruggetrokken.

Waar de boodschap van Morsi alleen al erg drastisch was en eerder onverwacht kwam, waren de locatie en de omkadering van de toespraak een duidelijk teken van de verregaande sektarische invloeden die het buitenlands beleid van de president begonnen te bepalen. De conferentie werd georganiseerd door het gidsbureau van de Moslimbroeders in samenwerking met een aantal salafistische partijen en de *Jamā'a Islāmīyya*, een extreem conservatieve (soennitische) beweging die in de jaren 1990 nog terreuraanslagen pleegde in Egypte. Voordat Morsi het publiek toesprak waren salafistische predikers hem al voorgegaan met oproepen aan

⁹⁵ Fathīya, Al-Dakhākhnī '<<Al-ri'āsa>>: wafd Miṣrī ilā Ṭahrān li taf'īl mubādara li ḥall azmat Sūrīyā', *Al-Masry Al-Youm* (27/04/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1692121>, 14/11/2013; Joel, Gulhane, 'El-Haddad and Al-Tahtawi visit Iran to reignite quartet initiative', *Daily News Egypt* (28/04/2013), <http://www.dailynewsegyp.com/2013/04/28/el-haddad-and-al-tahtawi-visit-iran-to-reignite-quartet-initiative/>, 14/11/2013; 'Iran supports Quartet Committee for Syria', *Daily News Egypt* (26/08/2012), <http://www.dailynewsegyp.com/2012/08/26/iran-supports-quartet-committee-for-syria/>, 14/11/2013; 'Seeking Syria peace, 'Islamic Quartet' meets in Egypt for first time since launch', *Haaretz* (18/09/2012), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/seeking-syria-peace-islamic-quartet-meets-in-egypt-for-first-time-since-launch-1.465414>, 14/11/2013.

⁹⁶ Joel, Gulhane, 'Morsi addresses Arab Summit in Doha', *Daily News Egypt* (26/03/2013), <http://www.dailynewsegyp.com/2013/03/26/morsi-addresses-arab-summit-in-doha/>, 17/11/2013.

de president tot het buitenhouden van ‘onreine sjiieten’ uit Egypte en het uitroepen van een jihad in Syrië tegen het regime Assad.⁹⁷ Morsi’s drastische, in antisjiitisch sektarisme gekaderde beslissing was niet onbesproken in Egyptische beleidskringen: de president zou volgens anonieme regeringsbronnen tegen het advies van zijn beleidsmedewerkers ingegaan zijn en de beslissing pas op de valreep aangekondigd hebben.⁹⁸

Nadat Morsi had verklaard de diplomatieke banden met Syrië te verbreken nam Egypte, vertegenwoordigd door de toenmalige minister van buitenlandse zaken Amr, vervolgens deel aan de top die op 22 juni 2013 in Doha georganiseerd werd door de ‘Vrienden van Syrië’. Deze Vrienden van Syrië zijn een groep Westerse en Midden-Oosterse landen die de oppositie tegen het regime van Assad steunen, en omvatten naast Egypte onder meer de VS en Saudi-Arabië. Op de top van 22 juni verklaarde de groep de Syrische oppositie al het nodige materiaal te leveren om de aanvallen van het regime tegen te gaan, wat impliciet betekende dat de Vrienden van Syrië de oppositie zouden bewapenen. Een aantal deelnemers zoals de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Kerry en de Qatarese premier gaven in de wandelgangen een minder genuanceerd standpunt pro bewapening van de opstandelingen te horen. De Vrienden van Syrië riepen Iran, Irak en Hezbollah ook op hun strijders die met Assad mee zouden vechten terug te trekken. Morsi’s eerdere toespraak leek zo mooi in de harde lijn van de vrienden van Syrië te passen, en Egypte plaatste zichzelf dus openlijk in het kamp dat de gewapende omverwerping van Assad steunt.⁹⁹

De motieven voor deze ommekeer in het Egyptisch beleid naar Syrië, dat omsloeg van bemiddeling naar een sektarische confrontatie zijn zowel binnen als buiten Egypte te vinden. Een onder het Egyptische volk en opiniemakers erg populaire verklaring stelde dat Morsi door zijn harde lijn tegenover Assad zijn Amerikaanse bondgenoot ter wille wilde zijn, een argument dat door de oppositie onmiddellijk gerecupereerd werd om de president als dienaar

⁹⁷ Muṣṭafā, Abd-Allāh, ‘Al-Jāmi’a al-‘Arabīyya turahḥib bi da’wa Mursī ‘aqd qimma ‘Arabīyya musaghghara bi sha’n Sūrīyā’, *Al-Ahram* (17/06/2013) <http://www.ahram.org.eg/NewsQ/215857.aspx>, 17/11/2013; Maḥmūd, Al-‘Amrā; Khālīd ‘Amr, ‘Abd Al-Ḥalīm & Muḥammad Dāwūd, Ṭala’t, ‘<<Mursī>> yaqta’ al-‘alāqāt ma’ Sūrīyā’, *Al-Masry Al-Youm* (16/06/2013), <http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=386338>, 14/11/2013; ‘Egypt’s Morsi cuts ties with Damascus, calls on Hezbollah to leave Syria’, *Haaretz* (15/07/2013), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/1.529978>, 14/11/2013; ‘Egypt’s Morsi severs ties with Syria, warns of ‘counter-revolution violence’’, *Ahram Online* (15/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/News/74082.aspx>, 14/11/2013.

⁹⁸ Dina, Ezzat, ‘Egypt’s top bureaucracy advised against Morsi move on Syria’, *Ahram Online* (16/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/74122/Egypt/Politics-/Egypst-top-bureaucracy-advised-against-Morsi-move-.aspx>, 16/11/2013.

⁹⁹ ‘Egyptian foreign minister heads to Doha meeting on Syria’, *Ahram Online* (20/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/74521/Egypt/Politics-/Egyptian-foreign-minister-heads-to-Doha-meeting-on.aspx>, 16/11/2013; ‘‘Friends of Syria’ agree to arming rebels at Doha talks’, *France 24* (22/06/2013), <http://www.france24.com/en/20130622-qatar-friends-syria-discuss-arming-rebels>, 16/11/2013.

van de VS af te schilderen. Waar de VS zich al langer vijandig opstelden tegen Assad lijkt de sektarische retoriek eerder een poging van Egypte om zich achter Saudi-Arabië en andere Golfstaten te scharen, die al sinds het uitbreken van de Syrische opstand een op sektarische breuklijnen steunend beleid voerden tegen het Syrische regime. Zoals hieronder meer uitgebreid beschreven zal worden raakte Egypte in de loop van Morsi's regering steeds meer afhankelijk van financiële steun uit de Golf, wat een verklaring biedt voor de politieke heroriëntatie van Morsi waarmee hij Egypte voor wat het Syrisch conflict betrof op een lijn stelde met zijn conservatieve broodheren.

Wat echter de doorslaggevende factor lijkt te zijn was de wankelende binnenlandse positie van het regime Morsi. De president en de Vrijheid en Gerechtigheidspartij verloren steeds meer steun naarmate Morsi langer aan de macht bleef, en vielen daardoor steeds meer terug op extremere islamistische partijen en groeperingen, vaak met een salafistische achtergrond. Deze conservatieve soennitische groeperingen waren het regime Assad, dat voornamelijk uit de (sjiitische) alawietische minderheidsgroep in Syrië bestaat, al langer vijandig gezind. Deze extremistisch-islamistische vleugel voerde al geruime tijd een op sektarische haat drijvende campagne tegen sjiieten, waarbij ze niet alleen de Egyptische sjiitische minderheid viseerden maar zich op internationaal vlak ook kantten tegen Iraanse toeristen of de detente tussen Iran en Egypte. Morsi's besluit de banden met Damascus te verbreken, en dan zeker de locatie en context waarin de president zijn beslissing openbaar maakte, lijkt dus vooral een knieval naar deze extremistische islamisten te zijn, om zich zo te verzekeren van binnenlandse steun voor zijn wankelende regime.¹⁰⁰

Inter-Palestijnse bemiddeling

De Syrische burgeroorlog was gedurende Morsi's bewind de grote blikvanger in de Arabische regio, maar ook tussen de door Fatah gecontroleerde Palestijnse Autoriteit en het in de Gazastrook regerende Hamas smeulde het conflict verder. Ook onder Morsi probeerde Egypte te bemiddelen tussen de twee partijen, maar in tegenstelling tot Mubarak koos Morsi in het inter-Palestijns conflict partij voor het eveneens islamistische en historisch met de Egyptische Moslimbroederschap verwante Hamas.¹⁰¹

¹⁰⁰Samme, Dick, 'Sektarische slachting in Egypte: Morsi's verantwoordelijkheid', *MO** (30/06/2013), <http://www.mo.be/artikel/sektarische-slachting-egypte-morsis-verantwoordelijkheid>, 16/11/2013; Nouran, El-Behairy, 'Morsi's Syria speech angers opposition', *Daily News Egypt* (16/06/2013), <http://www.dailynewsegyp.com/2013/06/16/morsis-syria-speech-angers-opposition/>, 17/11/2013.

¹⁰¹ Interview met een Israëliische diplomaat.

Al op 18 juli 2012 ondernam Morsi een eerste poging om te bemiddelen tussen de twee Palestijnse groepen. In Cairo ontmoette Morsi zowel Hamas kopstuk Khalid Meshal als Mahmud Abbas, de president van de Palestijnse Autoriteit voor gesprekken over een inter-Palestijnse verzoening. Hierbij deed de president opvallend zijn best om elke zweem van partijdigheid te ontkennen.¹⁰²

Deze eerste ronde bracht echter geen concrete resultaten voort, en pas in de nasleep van de Tweede Gaza-oorlog leken de relaties tussen beide Palestijnse groepen te ontdoeien. Een nieuwe door Egypte georganiseerde verzoeningsronde begin januari 2013 had meer succes. Voor het eerst in anderhalf jaar ontmoetten Meshal en Abbas elkaar persoonlijk voor verzoeningsgesprekken, nadat beiden eerst met Egyptische functionarissen apart overlegd hadden. De twee partijen kwamen overeen het in mei 2011 gesloten verzoeningsakkoord, dat een Palestijnse eenheidsregering voorstelde, nieuw leven in te blazen.¹⁰³

Ook dit akkoord bleek een maat voor niets. Een nieuwe ronde onderhandelingen in Cairo in februari 2013 bracht geen concrete resultaten voort, en later die maand verzuurde de sfeer tussen de twee groepen opnieuw zodanig dat verdere onderhandelingen uitgesteld werden.¹⁰⁴

Begin mei 2013 was Morsi opnieuw de gastheer van verzoeningsgesprekken tussen Hamas en Fatah, en ditmaal kwamen de twee partijen tot een tijdschema dat de vorming van een eenheidsregering en verkiezingen binnen drie maanden stipuleerde. Op 17 juni ontmoette Morsi nog een Hamas-delegatie onder leiding van Khalid Meshal om het onder meer te hebben over de inter-Palestijnse verzoening.¹⁰⁵

¹⁰² Saleh, Naamy, ' Hamas, Fatah agree to reconciliation talks in Cairo: Palestinian sources', *Ahram Online* (18/07/2012), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/48060/World/Region/Hamas,-Fatah-agree-to-reconciliation-talks-in-Cair.aspx> , 19/11/2013.

¹⁰³ ' Abbas and Meshal in Cairo for talks', *Al Jazeera English* (10/01/2013), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/01/20131944537289346.html> , 19/11/2013; Fathīyya, Al-Dakhākhnī, 'Mursī yaltaqī <<'Abās>> wa <<Mash'al>> li dafā' al-mušālahā', *Al-Masry Al-Youm* (09/01/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1374211> , 19/11/2013; 'Palestinian groups Hamas and Fatah agree on unity deal', *BBC* (10/01/2013), <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-20954633> , 19/11/2013.

¹⁰⁴ DPA, ' Hamas and Fatah postpone their Cairo reconciliation talks', *Haaretz* (28/02/2013), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/hamas-and-fatah-postpone-their-cairo-reconciliation-talks-1.506282> , 19/11/2013; Sanchez, Luiz, 'Palestinian reconciliation meeting wraps up in Cairo', *Daily News Egypt* (10/02/2013), <http://www.dailynewsegypt.com/2013/02/10/palestinian-reconciliation-meeting-wraps-up-in-cairo/> , 19/11/2013.

¹⁰⁵ Khaled, Abu Toameh, ' Hamas, Fatah to form unity gov't within 3 months', *The Jerusalem Post* (15/05/2013), <http://www.jpost.com/Middle-East/Hamas-Fatah-to-form-unity-govt-within-3-months-313218> , 19/11/2013; Fathīyya, Al-Dakhākhnī, 'Mursī yastaqbil wafd <<Hamās>> bi ri'āsa <<Masha'l>> li baḥṭ ākhir mustajidāt al-mušālahā al-Falistīnīyya', *Al-Masry Al-Youm* (17/06/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1855416> , 19/11/2013; ' Hamas, Fatah agree to form unity government in three months', *RT* (15/05/2013), <http://rt.com/news/fatah-hamas-unity-government-319/> , 19/11/2013.

Bij Morsi's val hadden de twee partijen ondanks de Egyptische bemiddelingspogingen nog steeds geen politieke verzoening bereikt. Uiteraard was dit niet enkel te wijten aan Morsi of Egypte, maar de inter-Palestijnse bemiddeling, waar de president niet onaanzienlijke tijd en moeite aan besteedde gedurende zijn bewind, kan al met al niet anders dan een mislukking genoemd worden.

Economische steun: van Saudi-Arabië naar 'mama Qatar'

Reeds voor het aantreden van Morsi waren de oliemonarchieën aan de Perzische Golf een belangrijke steunpilaar van de Egyptische economie. Zowel onder Mubarak als onder het SCAF-bewind vormden leningen en financiële steun van de Golfstaten een welkome, zo niet broodnodige, aanvulling op de overheidsfinanciën.¹⁰⁶ Gezien de Egyptische economie na de omverwerping van Mubarak volledig ineestortte door het plotse wegblijven van toeristen en investeerders, was het niet meer dan logisch dat ook Morsi naar de Golflanden keek om Egypte financieel te ondersteunen. Morsi's Egypte werd echter meegesleurd in de strijd om regionale invloed tussen Qatar en Saudi-Arabië.

Saudi-Arabië was sinds de Eerste Golfoorlog de belangrijkste partner van Egypte, en hoewel Morsi al kort na zijn aantreden Saudi-Arabië aandeed op zijn eerste staatsbezoek, bleek al snel dat de banden tussen de twee landen erg bekoelden. Deze bekoeling van de Egyptisch-Saudische betrekkingen had een aantal redenen. Ten eerste was er de ideologische achtergrond van de uit de Egyptische Moslimbroederschap afkomstige Morsi en zijn Vrijheid en Gerechtigheidspartij. De Moslimbroederschap en andere ideologisch verwante bewegingen leken na de golf van opstanden die sinds eind 2010 verschillende Arabische landen overspoelde de wind in de zeilen te hebben, en ook onder de Saudische middenklasse en Egyptische en andere Arabische expats in het koninkrijk bestond er een draagvlak voor het ideologisch model van de Moslimbroederschap. Saudi-Arabië kent een absolute monarchie, gebaseerd op de extreem conservatieve wahhabitische leer, en had weinig behoefte aan een op het succes van de Egyptische Moslimbroeders geïnspireerde oppositiebeweging. Daarbij kwam dat een via verkiezingen aan de macht gekomen islamistisch regime in Egypte een ideologische concurrent zou kunnen worden voor de wahhabitische absolute monarchie. Riyad was daarom weinig enthousiast over het aantreden van Morsi en de mogelijkheid dat

¹⁰⁶ Saudi-Arabië verleende Egypte in mei 2012 bijvoorbeeld een steunpakket ter waarde van een miljard dollar. Mariam Fam & Abdel Latif, Wahba, 'Egypt Gets \$1 Billion from Saudi Arabia, Minister Says', *Bloomberg* (10/05/2012), <http://www.bloomberg.com/news/2012-05-10/egypt-gets-1-billion-from-saudi-arabia-minister-says.html>, 21/11/2013.

een succesvol bewind van de president een inspiratiebron zou kunnen vormen voor de eigen oppositie en tegelijk de regionale positie van Saudi-Arabië als informele leider van de soennitische wereld zou kunnen bedreigen.¹⁰⁷

Ten tweede was er de detente tussen Egypte en de Saudische aartsvijand Iran die onder Morsi plaatsvond. Saudi-Arabië vreesde de al dan niet reële infiltratie van de Egyptische Moslimbroederschap door Iran, dat daarmee niet alleen zijn invloed in de regio zou willen uitbreiden maar zo ook theocratische regimes zou helpen verspreiden in de regio, inclusief de Golf. Het initiatief van het islamitisch kwartet, waarmee Morsi Iran direct betrok bij overleg rond Syrië, was voorts niet gecoördineerd met Saudi-Arabië, dat er helemaal geen zin in had om samen met Iran rond een tafel te gaan zitten. Morsi's opening naar Iran werd dus allesbehalve geapprecieerd in Saudi-Arabië.

De laatste factor die het vertrouwen van Saudi-Arabië in Morsi nog verder naar beneden haalde waren de prestaties van de president en zijn regering zelf. Bij zijn aantreden als president beweerde Morsi nog de president van alle Egyptenaren te zijn, maar naarmate zijn bewind voortduurde bleek de 'verbroedering' van de staatsinstellingen en de verregaande polarisatie tussen regime en oppositie elke illusie van een inclusief bestuur de kop in te drukken. Dat Morsi de socio-economische problemen van het land niet de baas kon werd ook steeds duidelijker, en naarmate het protest tegen Morsi aanzwol begon men in Riyad steeds meer te vrezen voor algehele chaos in Egypte. Het doembeeld van een Iraans scenario, waarin de postrevolutionaire chaos uitmondde in een theocratisch regime, kwam zo voor Riyad steeds dichterbij.¹⁰⁸

Tegelijk met deze achteruitgang in de Egyptisch-Saudische betrekkingen werkte Qatar zich op als de primaire financiële beschermheer van Egypte. Het olie- en gasrijke emiraat leek in de Saudische terugtocht uit Egypte de ideale kans te zien om zijn regionale invloed uit te breiden ten nadele van Riyad. Qatar en Saudi-Arabië, hoewel allebei conservatieve monarchieën, concurreren al langer om regionale invloed. Met het uitbreken van de Arabische Lente uitte deze concurrentie zich in de strijd om invloed tussen Qatar, dat zich opwierp als de

¹⁰⁷Madawi, Al-Rasheed, 'Saudi Arabia Pleased With Morsi's Fall', *Almonitor* (04/07/2013), <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/saudi-arabia-glad-to-see-morsi-go.html#>, 21/11/2013; David, Hearst, 'Why Saudi Arabia is taking a risk by backing the Egyptian coup', *The Guardian* (20/08/2013), <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/20/saudi-arabia-coup-egypt>, 21/11/2013; Belgische diplomatieke bron.

¹⁰⁸ Ibidem.

beschermers van de postrevolutionaire, vaak islamistische nieuwe orde, en Saudi-Arabië, dat de status quo probeerde te handhaven of herstellen.¹⁰⁹

Het praktische gevolg van deze Saudische irritatie en Qatars herprofilering was de opmerkelijke aarzeling van Riyad om het economisch noodlijdende Egypte financieel te ondersteunen, terwijl Qatar daarentegen de geldkraan volledig opendraaide. Morsi's pogingen om Saudi-Arabië en zijn bondgenoten aan de Golf, met name Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten, te overtuigen van zijn goede bedoelingen hadden weinig succes, wat niet alleen te wijten was aan de magere prestaties van de president en zijn regime maar ook aan een aantal incidenten tussen Egypte, Saudi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten. In maart 2013 beval de Egyptische procureur-generaal de bevrozing van de financiële tegoeden van een aantal Saudische zakenmensen in een rechtszaak over de frauduleuze verkoop van een bank die nog plaats gevonden had tijdens het regime Mubarak. Na een weinig vriendschappelijk telefoongesprek tussen Morsi en de Saudische koning werd de bevrozing uiteindelijk opgeheven, maar Saudische investeerders zouden desalniettemin hun investeringsplannen voor Egypte herbekijken. In juni 2013 werden er vervolgens twintig Egyptenaren gearresteerd in de Verenigde Arabische Emiraten op beschuldiging van het illegaal oprichten van een lokale afdeling van de Moslimbroederschap en het doorsluizen van geld naar de Egyptische moederbeweging. Op het moment van schrijven is het proces voorlopig uitgesteld tot 10 december 2013, maar het spreekt voor zich dat deze juridische vervolging de relaties tussen beide landen niet bevorderde.¹¹⁰

Uiteindelijk zou Qatar de regering Morsi voor zeven miljard dollar sponsoren in de vorm van leningen en directe financiële hulp, en bracht de emir van Qatar twee staatsbezoeken aan het land. Waar Saudi-Arabië het niet onaanzienlijke maar in vergelijking met Qatar toch beperkte bedrag van iets meer dan twee miljard dollar toekende aan Egypte, bracht de Saudische koning nooit een staatsbezoek aan Morsi's Egypte, en was Saudi-Arabië erg snel om Egypte te feliciteren met de omverwerping van Morsi. Dat Saudi-Arabië, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten daags na de omverwerping van Morsi aankondigden

¹⁰⁹Armin, Arefi, 'Comment le Qatar et l'Arabie saoudite s'affrontent en Égypte', *Le Point.fr* (21/08/2013), http://www.lepoint.fr/monde/comment-le-qatar-et-arabie-saoudite-s-affrontent-en-egypte-21-08-2013-1716008_24.php, 25/11/2013; Dina, Ezzat, 'Morsi's first Arab summit', *Al-Ahram Weekly* (27/03/2013), <http://weekly.ahram.org.eg/News/2011/17/Morsi%E2%80%99s-first-Arab-summit.aspx>, 25/11/2013.

¹¹⁰'Egyptians to stand trial in UAE in December', *Mada Masr* (19/11/2013), <http://madamasr.com/content/egyptians-stand-trial-uae-december>, 25/11/2013; Dina, Ezzat, 'Morsi's first Arab summit'; 'UAE: Islamists on trial over Muslim Brotherhood claims', *BBC* (05/11/2013), <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-24818038>, 25/11/2013.

respectievelijk vijf, vier en drie miljard steun toe te kennen aan het nieuwe regime bewees nogmaals hoe weinig Morsi geliefd was bij deze Golfstaten.¹¹¹

Conclusie

Morsi's beleid naar de Arabische wereld toe lijkt twee doelen gehad te hebben, namelijk het herstellen van de regionale invloed en positie van Egypte en het verkrijgen van financiële steun. Op regionaal vlak profileerde Morsi zich zowel in de Syrische kwestie als bij het inter-Palestijns conflict, maar Morsi's initiatieven in beide kwesties hadden weinig succes. Wat opviel bij beide kwesties was de invloed van Morsi's islamistische achterban en eigen ideologische achtergrond. Waar deze islamistische invloed en ideologische achtergrond aan de basis lag van de Egyptische voorkeur voor Hamas boven Fatah, was het praktisch effect ervan erg beperkt op het eigenlijke verloop van Morsi's mislukte bemiddelingspogingen tussen de twee Palestijnse groeperingen. Morsi's pogingen om, via een op islamitische identiteit gebaseerd landenkwartet, een diplomatieke oplossing voor het Syrische conflict te bereiken mislukten eveneens.

Naarmate Morsi's binnenlandse positie verder wegzakte werd deze (soennitische) islamistische achtergrond en achterban van een inspiratie voor het buitenlands beleid tot een ideologische molensteen. Het in sektarisme gekaderde besluit om de banden met Syrië te verbreken was het gevolg van Morsi's nood om de extremistische (salafistische) islamisten te paaien waarop zijn regime steeds meer begon te leunen, en zo werd de zwakke positie van de president de bepalende factor in zijn beleid naar Syrië toe.

Morsi's breuk met Syrië was ook deels een poging om financiers aan de Golf zoals Saudi-Arabië te paaien, wat paste in de tweede ambitie van Morsi in de Arabische wereld: financiële steun verkrijgen. De noodlijdende Egyptische economie had immers dringend behoefte aan buitenlands geld om financieel overeind te blijven en de slinkende voorraden buitenlandse valuta aan te vullen. Morsi's ideologische achtergrond en zwakke prestaties als president maakten de traditionele Egyptische bondgenoten aan de Golf zoals Saudi-Arabië, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten steeds vijandiger tegenover Egypte, waardoor

¹¹¹ 'Arab aid starts flowing after Morsi's departure', *Mada Masr* (09/07/2013), <http://madasr.com/content/arab-aid-starts-flowing-after-morsi%E2%80%99s-departure>, 25/11/2013; Armin, Arefi, 'Comment le Qatar et l'Arabie saoudite s'affrontent en Égypte'; David, Hearst, 'Why Saudi Arabia is taking a risk by backing the Egyptian coup'; 'Egypt: Nation, Saudi Arabia Sign 3 Loan Agreements Worth U.S. \$230 Million', *All Africa* (04/12/2012), <http://allafrica.com/stories/201212041349.html>, 25/11/2013; 'Saudi Arabia to grant Egypt US\$1.5 billion in loans', *Egypt Independent* (11/09/2012), <http://www.egyptindependent.com/news/saudi-arabia-grant-egypt-us1.5-billion-loans>, 25/11/2013.

Morsi financieel vooral afhankelijk werd van Qatar. De financiële redding uit Qatar was echter niet het gevolg van een bewust buitenlands beleid van de Egyptische president, maar paste volledig binnen de pogingen van Qatar om regionale invloed te winnen ten koste van Saudi-Arabië. Morsi's Egypte was slechts de speelbal in de machtsstrijd tussen Saudi-Arabië en Qatar, en gegijzeld door zijn verzwakkende binnenlandse positie en de daaruit voorkomende internationale onmacht was Morsi niet meer dan het meewerkend voorwerp van de regionale machten aan de Perzische Golf.

Samengevat kan er gesteld worden dat Morsi een meer op islamitische identiteit gebaseerde politiek wilde voeren in de Arabische wereld om zo de verloren invloed van Egypte te herwinnen. Hiervoor profileerde Morsi's Egypte zich op het inter-Palestijns conflict en de Syrische burgeroorlog, en poogde zo de historische erfenis van Egypte als bemiddelaar verder te zetten. De interne politieke en economische problemen en het falende binnenlands beleid van Morsi zorgden er echter voor dat er steeds minder sprake was van een weldoordacht beleid en de president terugviel op een in sektarisme gekaderde politiek om wat er nog over was van binnenlandse politieke steun te behouden.

13.Morsi en Mubarak: een vergelijking

In dit hoofdstuk zal op basis van de voorgaande delen het beleid van Morsi en Mubarak vergeleken worden. De vergelijking van het beleid van beide presidenten volgt de eerdere indeling in drie domeinen: de Amerikaans-Egyptische relatie, de Egyptisch-Israëlische relatie en de Arabisch-Egyptische betrekkingen.

Egypte en de VS

De Amerikaans-Egyptische relatie werd onder Mubarak bepaald door twee grote lijnen: het behoud van het vredesverdrag met Israël en de daaraan verbonden militaire alliantie en financiële steun. Morsi en de VS leken in zowel retoriek als beleidsdaden niet te willen tornen aan deze grote lijnen. De wederzijdse belangen van Egypte en de VS bleven nagenoeg onveranderd: Egypte leunde nog steeds op de financiële en militaire steun van Washington, en voor de VS bleef Egypte een onmisbare regionale bondgenoot. Het vredesverdrag met Israël werd behouden, en ook de Amerikaans-Egyptische militaire alliantie kwam nooit in gevaar in de ambtstermijn van de eerste verkozen Egyptische president.

Zowel onder Mubarak als onder Morsi was de Amerikaans-Egyptische band asymmetrisch. Anders dan Mubarak leek Morsi wel degelijk een beleid te willen voeren om Egypte op politiek en economisch vlak minder afhankelijk te maken van zijn Amerikaanse bondgenoot. Morsi's bezoeken aan de BRICS-landen en de Egyptisch-Iraanse detente waren hier de praktische gevolgen van. Mubarak slaagde er gedurende zijn lange carrière meerdere keren in Amerikaanse vragen regelrecht naast zich neer te leggen en op veiligheidsvlak was er zeker sprake van wederzijdse afhankelijkheid. Tegelijk bleef Egypte in het Mubarak-tijdperk op internationaal vlak vastgeklonken aan zijn Amerikaanse bondgenoot. Morsi daarentegen leek de banden met de VS wel te willen behouden, maar tegelijk de afhankelijkheid van Washington te willen verminderen door de internationale banden van Egypte te diversifiëren. De mislukking van deze pogingen om het BRICS-blok te paaien leidde er echter toe dat deze drang tot onafhankelijkheid bij intenties en symbolische gestes bleef.

Het grootste praktische verschil in de Amerikaans-Egyptische betrekkingen onder Mubarak en Morsi lijkt te liggen in de manier waarop beide presidenten hun pragmatische belangen, de Amerikaanse financiële en militaire steun, afwogen tegen de anti-Amerikaanse sentimenten van de Egyptische bevolking en hun eigen achterban. Mubarak wist deze

sentimenten enerzijds handig te bespelen door retorische uithalen naar de VS te combineren met gedoogd anti-Amerikanisme in de Egyptische media, maar slaagde er anderzijds, in tegenstelling tot Morsi, wel in incidenten die de Amerikaans-Egyptische samenwerking in gevaar konden brengen tot een minimum te beperken. De aaneenrijging van incidenten die de Amerikaans-Egyptische relatie onder Morsi verstoorden waren het gevolg van Morsi's, in vergelijking met Mubaraks, veel zwakkere binnenlandse positie, waardoor de president de publieke opinie en dan zeker zijn eigen islamistische achterban veel moeilijker kon negeren dan de autocratische Mubarak. Het was de zwakke binnenlandse positie van de president, en niet zozeer een doordacht beleid, dat aan de basis lag van de bekoeling van de Amerikaans-Egyptische relatie onder Morsi.

Samengevat was het beleid naar de VS toe onder Morsi een evolutie van het beleid van Mubarak: De grote lijnen bleven ongewijzigd, maar wel probeerde Morsi in tegenstelling tot Mubarak een beleid te voeren dat Egypte minder afhankelijk maakte van Washington. Dat Morsi's intenties doorkruist werden door de verslechterende internationale positie van Egypte, interne onvrede en de verzwakkende positie van het eigen regime, zou echter niet alleen van tel blijken bij de Amerikaans-Egyptische relatie

Egypte en Israël

Morsi's beleid naar Israël toe verschilde in de praktijk niet veel met dat van zijn voorganger. De rode lijnen die de relatie tussen Egypte en Israël bepaalden onder Mubarak, het vredesverdrag en de veiligheidssamenwerking in de Sinaï, hielden stand. In tegenstelling tot zijn voorganger had Morsi veel meer dan Mubarak een achterban en publieke opinie om rekening mee te houden, en dit had wel degelijk een invloed op de retoriek van de president tegenover Israël.

Pragmatisch gezien had Morsi er weinig belang bij de koers van Mubarak tegenover Israël om te gooien. De economische en militaire realiteit maakten samen met de aan het vredesverdrag verbonden Amerikaanse steun een confrontatiebeleid tegenover Israël onwenselijk, zo niet onmogelijk. Op binnenlands vlak stond Morsi echter onder grote druk om een harde lijn tegenover Israël in te nemen. Waar Mubarak binnenlands protest hardhandig de kop kon indrukken had Morsi een electoraat om rekening mee te houden, en naarmate de interne positie van de president en de Vrijheid en Gerechtigheidspartij verzwakte moest hij steeds meer rekening houden met zijn eigen islamistische achterban. Ook ideologisch was

Morsi veel meer gebonden aan het confronteren van Israël en het verdedigen van de Palestijnse zaak. De historische banden met Hamas bleken uiteindelijk weinig praktische gevolgen te hebben. Het gevolg van deze spanning tussen pragmatisme en interne en ideologische druk was de voortzetting van de praktische samenwerking met Israël, terwijl Morsi's retoriek naar Israël toe tegelijkertijd ronduit vijandig was. Het beste voorbeeld van hoe Morsi's beleid oude wijn in een nieuwe (retorische) zak was is de Egyptische bemiddeling in de Eerste en Tweede Gaza-oorlog. In beide gevallen bemiddelde Egypte tussen Israël en Hamas om zo tot een staakt-het-vuren te komen, alleen deed Morsi dit met veel meer retorische uithalen en symbolische gestes dan Mubarak.

Ook in het Israëlisch-Palestijns conflict leek Morsi zich retorisch sterker te willen profileren dan Mubarak. Onder Mubarak speelde Egypte een niet onbelangrijke rol in de Israëlisch-Palestijnse onderhandelingen van Madrid tot Taba, en ook bij de sluiting van het vredesverdrag tussen Israël en Jordanië speelde Egypte een bemiddelaarsrol. Morsi's korte regering zag echter geen realistische pogingen tot omvattende Israëlisch-Palestijnse onderhandelingen, waardoor het onmogelijk is om te bepalen in hoeverre hij ook op dit vlak Egypte's traditionele rol van bemiddelaar wilde verderzetten.

Samengevat was Morsi's beleid tegenover Israël een voortzetting van dat van zijn voorganger Mubarak: De praktische samenwerking tussen beide landen ging ongestoord verder en het vredesverdrag kwam nooit in gevaar. Morsi kleepte zijn beleid wel anders in qua retoriek, maar op het terrein veranderde er weinig.

Egypte en de Arabische wereld

Mubaraks beleid naar de Arabische wereld toe kan chronologisch gezien grofweg in drie fasen verdeeld worden: Egyptische herintegratie, een op regionale identiteit gebaseerde integratie en het primaat van de economie. Onder Morsi bleef het primaat van de economie van kracht, maar Morsi's op islamitische identiteit gebaseerde poging om Egypte regionaal terug op het voorplan te krijgen betekende een breuk met het beleid van zijn voorganger.

Het belang van de economie, en dan meer specifiek de financiële steun en samenwerking met de Golfstaten, bleef behouden onder Morsi. In tegenstelling tot Mubarak, die zich als een cruciale bondgenoot van Saudi-Arabië wist op te stellen verloor Morsi al snel de steun van Saudi-Arabië en zijn bondgenoten. Morsi's ideologische achtergrond, falend binnenlands beleid en de Saudische vrees voor een islamistisch Egypte als regionale

concurrent en voorbeeld voor de eigen oppositie kelderde de relaties tussen Cairo en Riyad. Het financiële gat dat Egyptes traditionele bondgenoot Saudi-Arabië achterliet werd opgevuld door regionale concurrent Qatar, dat met zijn petrodollars de postrevolutionaire Arabische wereld naar zijn hand wilde zetten.

Waar de wisseling van financiële broodheer geen bewuste keuze was van Morsi maar het gevolg van Saudisch wantrouwen en de regionale machtsstrijd tussen Saudi-Arabië en Qatar, was Morsi's islamitisch initiatief rond de Syrische burgeroorlog wel degelijk een openlijke breuk met het beleid van Mubarak. Het islamitisch kwartet, de detente met Iran en de voorkeur voor Hamas stonden haaks op Mubaraks beleid, die zich in zijn dertig jaar aan de macht ver hield van Iran, Hamas en alles wat met politieke islam te maken had. De in sektarisme gekaderde beslissing om de diplomatieke banden met Assad te verbreken zou al helemaal ondenkbaar geweest zijn onder Mubarak.

Deze islamitische wending had alles te maken met Morsi's ideologische achtergrond en achterban. Mubarak, wiens regime steunde op een klik van legerofficieren, het veiligheidsapparaat en corrupte zakenmensen, had geen electoraat om rekening mee te houden. Morsi had ondanks zijn steeds autoritairder wordende regime wel degelijk kiezers en een islamistische achterban die hij tevreden moest houden, en naarmate zijn binnenlandse positie verzwakte nam de invloed van extremere islamisten nog meer toe. De binnenlandse belangen van Morsi wijzigden, waarop ook het buitenlands beleid werd aangepast en geïslamiseerd.

De ideologische omkadering van Morsi's politiek in de Arabische wereld veranderde dan wel, maar de specifieke domeinen waarop Egypte zich profileerde bleven relatief ongewijzigd. Het islamitisch kwartet paste in de traditie van regionale bemiddeling die Egypte reeds onder Mubarak kenmerkte, en ook de Egyptische rol in inter-Palestijnse onderhandelingen was geen nieuwigheid. De vijandigheid tegenover het regime Assad werd gedeeld door de VS en Saudi-Arabië, die ook onder Mubarak de bronnen van navolging waren voor wat betreft het buitenlands beleid. De omslag in Morsi's Arabisch beleid was dus reëel, maar niet totaal.

Samengevat was er in vergelijking met Mubarak een duidelijke verschuiving in Morsi's beleid naar de Arabische wereld toe. Deze verschuiving was voornamelijk het gevolg van binnenlandse factoren: Morsi's islamistische achterban en ideologische achtergrond verschilden van de seculiere basis waarop Mubaraks regime rustte, wat een islamisering van het beleid tot gevolg had. De grote lijnen van het beleid bleven echter behouden: Egypte kon zich regionaal in de eerste plaats profileren als bemiddelaar. De politiek-economische

beperkingen die Mubaraks beleid kenmerkten bleven doorwerken onder Morsi, en internationale ‘ketens’ van het beleid zoals de afhankelijkheid van de VS en van de dollars uit de Golf bonden ook Morsi.

14. Conclusie

Betekenden de Januarirevolutie en het aantreden van Morsi een revolutie van het Egyptische buitenlandse beleid? In de inleiding werd er gesteld dat een revolutie van het buitenlands beleid in de drie onderzochte deelgebieden een omwenteling van zowel de belangen, de retoriek als het beleid in de praktijk in zou moeten houden. Wat kan er dan na de voorgaande hoofdstukken besloten worden?

Voor wat betreft de Amerikaans-Egyptische relatie betekende Morsi's bewind een kleine evolutie. Morsi's binnenlandse belangen verschoven, en tegelijk probeerde hij zich meer onafhankelijk op te stellen van Washington. Gezien het beleid in de praktijk en de retoriek nagenoeg onveranderd bleven betekende het eenjarig bewind van Morsi echter een evolutie, en geen revolutie voor de Amerikaans-Egyptische betrekkingen.

Morsi's externe belangen in de verhouding met Israël verschilden niet met die van Mubarak, maar ook hier moest hij meer rekening houden met zijn Israël-kritisch binnenlands publiek. In de praktijk hield Morsi echter vast aan de reeds onder Sadat en Mubarak begonnen veiligheidssamenwerking achter de schermen met Israël, en net als zijn voorganger profileerde Morsi zich als bemiddelaar in het conflict tussen Israël en Hamas. Op een hardere retoriek na verschilde het Israël-beleid van Morsi dus niet met dat van Mubarak.

De grootste verandering in het buitenlandse beleid onder Morsi vond plaats in de Egyptische politiek naar de Arabische wereld toe. Het belang van de petrodollars en de wens om de Egyptische regionale invloed te herwinnen bleven constant, maar de islamistische en sektarische retoriek waren een breuk met het verleden. De bemiddelingspogingen in Syrië en Palestina pasten qua uiterlijk in de historische rol van Egypte als regionale verzoener, maar de manier waarop Morsi deze bemiddeling aanvatte verschilde in stijl en retoriek erg met die zijn voorganger. Naar de Arabische wereld toe was er dus een verschuiving in zowel de retoriek als het beleid.

Morsi's regering kan dus bezwaarlijk een revolutie van het buitenlandse beleid genoemd worden. In geen van de drie onderzochte deelgebieden vond een totale omwenteling plaats. Wel vonden er in de verschillende besproken gebieden in meer of mindere mate verschuivingen of evoluties plaats, Morsi's jaar aan de macht was dus ook geen rimpelloze voortzetting van Mubaraks beleid. Er kan dus besloten worden dat het aantreden van Morsi een evolutie betekende voor het buitenlandse beleid van Egypte.

Hoe komt het dan dat de radicale ommekeer in het buitenlandse beleid uitbleef onder Morsi? Een aantal factoren verhinderden dat Morsi het buitenlandse beleid van Egypte

drastisch kon omgooien. De politiek-economische ketenen zoals de alliantie met de VS, het vredesverdrag met Israël en de afhankelijkheid van financiële steun uit de Golf bonden Morsi voor een groot deel de handen op buitenlands vlak, waardoor de speelruimte van Egypte net als in het tijdperk Mubarak beperkt werd door een aantal rode lijnen. Na de Januarirevolutie stortte de Egyptische economie in, wat gecombineerd met de onrustige binnenlandse situatie de Egyptische positie internationaal nog meer verzwakte en tegelijk de legitimiteit en daadkracht van het regime Morsi ondergroef, waardoor de president nog moeilijk een weldoordacht buitenlands beleid kon voeren.

Deze steeds verder verzwakkende positie van het regime Morsi op binnenlands vlak liep als een rode draad door het buitenlands beleid van de president. De evolutie die het beleid onderging gedurende Morsi's jaar als president was eerder het gevolg van deze zwakte dan een teken van een weldoordacht beleid. De zoektocht naar een tegenwicht voor de VS, de opening naar Iran toe en het islamitisch kwartet waren allemaal welbepaalde beleidsdaden, die voortkwamen uit de ideologische achtergrond van de president en het historisch verlangen van zowel Morsi en zijn achterban als grote delen van de Egyptische bevolking om het land een meer onafhankelijke koers te laten varen op buitenlands vlak. De reeks incidenten die de Amerikaans-Egyptische en in minder mate Egyptisch-Israëlische relatie kenmerkten en de sektarische wending in het beleid naar Syrië toe, waren echter uitingen van de zwakte van de president. Morsi kreeg zijn beleid niet verkocht aan zijn eigen achterban en bevolking, waar anti-Israëlische en anti-Amerikaanse sentimenten hoog opliepen, en kon deze populaire sentimenten tegelijk niet onder controle houden waardoor zowel Morsi's imago als de banden met voornamelijk de VS beschadigd werden. De sektarische wending was eerder een toegeving aan de extremere islamisten waarop Morsi's regime steeds meer begon te leunen dan een weldoordacht beleidspunt. In vier woorden samengevat was Morsi's buitenlands beleid een geval van 'willen maar niet kunnen', een zinsnede die opgaat voor zowel de dingen die constant bleven als voor de punten waarop het beleid veranderde.

15.Literatuurlijst

Boeken, artikelen en monografieën

- Barnett, Michael, 'Regional security after the Gulf war', in *Political science quarterly* (vol 111 no. 4, 1996-1997).
- Berti, Benedetta, 'Israel and the Arab Spring: Understanding Attitudes and Responses to the "New Middle East"' in Vidino, Lorenzo (red.), *The West and the Muslim Brotherhood after the Arab Spring* (februari 2013, Al Mesbar Studies & Research Centre in collaboration with The Foreign Policy Research Institute, Dubai).
- Brooke, Steven, 'U.S. Policy and the Muslim Brotherhood' in Vidino, Lorenzo (red.), *The West and the Muslim Brotherhood after the Arab Spring* (februari 2013, Al Mesbar Studies & Research Centre in collaboration with The Foreign Policy Research Institute, Dubai).
- Darrag, Amr, 'On the new vision for the Egyptian foreign policy after the revolution' (maart 2013, TESEV, Istanbul).
- Dunstan, Simon, 'The Yom Kippur war the Arab-Israeli war of 1973' (2007, Osprey Publishing, Oxford).
- Fisher, Nettleton Sydney & Ochsenswald, William, 'The Middle East a history – 6th edition' (2003, Mc Graw Hill, New York).
- Galal, Amin, 'Egypt in the era of Hosni Mubarak' (2011, AUC Press, Cairo).
- Gardner, Lloyd C., 'The road to Tahrir square-Egypt and the United States from the rise of Nasser to the fall of Mubarak' (2011, The New York Press, New York).
- Grimm, Jannis & Roll, Stephan, 'Egyptian Foreign Policy under Mohamed Morsi' in *SWP Comments* 35 (November 2012).
- Hinnebusch, Raymond A. 'Egyptian politics under Sadat: the post-populist development of the authoritarian-modernizing state' (1985, Cambridge University Press, Cambridge).
- Hinnebusch, Raymond, 'The foreign policy of Egypt' in Ehteshami, Anoushiravan & Hinnebusch, Raymond (red.), *The foreign policies of Middle East States* (2002, Lynne Rienner Publishers inc., Boulder).
- Klot, Nurit, 'The Evolution of the Egypt-Israel Boundary: From Colonial Foundations to Peaceful Borders' in *International boundaries research unit*, (1995, vol 1 nr. 8, s.l.).

- Korab-Karpowicz, W. Julian, "Political Realism in International Relations", in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2013 Edition), Edward N. Zalta (red.), <http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/realism-intl-relations>, 24/08/2013.
- Matz, David, 'Trying to Understand the Taba Talks' in *Palestine-Israel Journal* (vol. 10 nr.3, 2003), <http://www.pij.org/details.php?id=32> , 12/09/2013.
- Osman, Tarek, 'Egypte- een geschiedenis van Nasser tot na Mubarak' (2011, Bulaaq, Amsterdam).
- Skovgaard-Petersen, Jakob, 'al-Azhar, modern period' in Kramer, Gudrun; Matringe, Denis; Nawas, John; Rowson, Everett (red.) *Encyclopaedia of Islam, THREE*. (2013, Brill Online), http://referenceworks.brillonline.com.proxy.library.uu.nl/entries/encyclopaedia-of-islam-3/al-azhar-modern-period-COM_0110 , 16/12/2013.
- 'The Madrid peace conference' in *Journal of Palestine Studies XXI* (nr. 2 winter 1992, pg. 117-149).
- Wickham, Carrie Rosefsky, 'The Muslim Brotherhood- evolution of an islamist movement' (2013, Princeton University Press, Princeton/Oxford).

Mediabronnen en onlinepublicaties

- 'Abbas and Meshaal in Cairo for talks', *Al Jazeera English* (10/01/2013), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/01/20131944537289346.html> , 19/11/2013.
- 'Abbas, Mubarak discuss peace, inter-Palestinian reconciliation', *Kuwait News Agency* (04/01/2010), <http://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2051680&language=en> , 21/09/2013.
- 'Abd-Aḷlah, Muṣṭafā, 'Al-Jāmi'a al-'Arabīyya turaḥḥib bi da'wa Mursī 'aqd qimma 'Arabīyya musaghghara bi sha'n Sūrīyā', *Al-Ahram* (17/06/2013) <http://www.ahram.org.eg/NewsQ/215857.aspx> , 17/11/2013.
- Abu Toameh, Khaled, ' Hamas, Fatah to form unity gov't within 3 months', *The Jerusalem Post* (15/05/2013), <http://www.jpost.com/Middle-East/Hamas-Fatah-to-form-unity-govt-within-3-months-313218> , 19/11/2013.
- 'Alām, Aḥmad; Al-Buḥayrī, Muḥammad; Al-Dakhākhnī, Fathīya; 'Uthmān, Dālīyā, ' 'Āṣifa ghaḍab ḍidd <<Mursī>> ba'd ta'kīd al-ri'āsa ṣiḥḥat <<khuṭāb Bīrīz>>', *Al-Masry Al-Youm* (20/10/2012), <http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=357629> , 03/11/2013.

- ‘Ālām, Aḥmad & Al-Darjali, ‘Ādil, ‘4 aḥzāb turahḥīb bi ziyārat <<Qandīl>> ilā Ghazza.. wa ḥizbān ya’tabirānhā <<shaklīyya wa taqlīdīyya>>’, *Al-Masry Al-Youm* (16/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1245456> , 06/11/2013.
- Al-‘Amrā, Maḥmūd; ‘Abd Al-Ḥalīm, Khālīd ‘Amr & Ṭala’t, Muḥammad Dāwūd, ‘<<Mursī>> yaqta’ al-‘alāqāt ma’ Sūrīyā’, *Al-Masry Al-Youm* (16/06/2013), <http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=386338> , 14/11/2013.
- Al-Dakhākhnī Fathīya, ‘<<Al-ri’āsa>>: wafd Miṣrī ilā Ṭahrān li taf’īl mubādara li ḥall azmat Sūrīyā’, *Al-Masry Al-Youm* (27/04/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1692121> , 14/11/2013.
- Al-Dakhākhnī, Fathīyya, ‘Mursī yaltaqī <<’Abās>> wa <<Mash’al>> li dafa’ al-muṣālaḥa’, *Al-Masry Al-Youm* (09/01/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1374211> , 19/11/2013.
- Al-Dakhākhnī, Fathīyya, ‘Mursī yastaqbil wafd <<Ḥamās>> bi ri’āsa <<Masha’l>> libaḥth ākhir mustajidāt al-muṣālaḥa al-Falīstīnīyya’, *Al-Masry Al-Youm* (17/06/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1855416> , 19/11/2013.
- ‘Alī ‘Abād, Samīra & Al-Sayyid, Aḥmad, ‘Al-maḥkama fī haythīyāt ḥukmihā: ‘al-tamwīl al-ajnaḥī’ isti’mār nā’im aqall kulfa min al-silāḥ al-‘askarī’, *Al-Ahram* (05/06/2013), <http://gate.ahram.org.eg/News/355649.aspx> , 28/10/2013.
- ‘Al-Masāq: Author guidelines and style sheet’, *Al-Masāq* (30/08/2013), <http://www.tandf.co.uk/journals/authors/calm-style.pdf> , 01/12/2013 pg. 10-11.
- Al-Rasheed, Madawī, ‘Saudi Arabia Pleased With Morsi’s Fall’, *Almonitor* (04/07/2013), <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/07/saudi-arabia-glad-to-see-morsi-go.html#> , 21/11/2013.
- Alsharif, Asma, ‘UPDATE 2-Organisation of Islamic Cooperation suspends Syria’, *Reuters* (15/08/2012), <http://www.reuters.com/article/2012/08/15/syria-crisis-islamic-summit-idUSL6E8JFCB820120815> , 17/11/2013.
- MENA, ‘Mursī yuqarrir saḥb safīr Miṣr min Isrā’īl iḥtijājan ‘alā i’tidā’āt Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (14/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1241576> , 06/11/2013.
- Al-Mayānī, Hishām, ‘al-ri’āsa tanfī li bawābat al-Ahrām irsāl Mursī khutābāt shukr li ra’īs Isrā’īl.. wa tu’akkid mā nasharatahu ṣuḥuf Tal Abīb iftirā’’, *Al-Ahram* (31/07/2012), <http://gate.ahram.org.eg/News/236440.aspx> , 03/11/2013.
- Al-Mughrabi, Nidal, ‘ Hamas urges Egypt to open border shut since Sinaï attack’, *Aswat Masriya* (09/08/2012), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=767d4ba5-b547-4a3b-8cfc-7abfec282693> , 05/11/2013.

- ‘Al-Ra’īs Mursī ya’ūd li l-Qāhira ba’d ziyāra tārikhīyya li l-Brāzīl’, *Al-Shourouk* (10/05/2013), <http://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=10052013&id=b2df7e39-acaf-4039-97c8-dc5237244920> , 26/05/2013.
- ‘Al-Šīn wa Mišr tawaq’āni ittifaqāt iqtisādīyya’, *Al Jazeera.net* (28/08/2012), <http://www.aljazeera.net/ebusiness/pages/53afdf70-55e3-47bd-8ed4-bb7b754b8972> , 24/05/2013.
- Aneja Atul, Egypt’s Morsy pitches for ‘E-BRICS’, *The Hindu*, (18/03/2013), <http://www.thehindu.com/news/international/world/egypts-morsy-pitches-for-ebrics/article4521608.ece> , 25/05/2013.
- ‘Arab aid starts flowing after Morsi’s departure’, *Mada Masr* (09/07/2013), <http://madamasr.com/content/arab-aid-starts-flowing-after-morsi%E2%80%99s-departure> , 25/11/2013.
- Arefi, Armin, ‘Comment le Qatar et l’Arabie saoudite s’affrontent en Égypte’, *Le Point.fr* (21/08/2013), http://www.lepoint.fr/monde/comment-le-qatar-et-arabie-saoudite-s-affrontent-en-egypte-21-08-2013-1716008_24.php , 25/11/2013.
- Badawī, ‘Abd Al-‘Azīz, ‘Muzāharāt bi jāmi’at al-Iskandarīyya dīdd al-ḥarb ‘alā Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (17/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1247721> , 06/11/2013.
- Badawī Nada, ‘Russia snubs Morsi’s \$2billion loan request’, *albahaba business* (21/04/2013), <http://www.albahaba.com/business/egypt-russia-486066> , 26/05/2013.
- Bar’el, Zvi, ‘Palestinian reconciliation / Poor Egypt-Hamas relations set the tone’, *Haaretz* (02/07/2010), <http://www.haaretz.com/print-edition/opinion/palestinian-reconciliation-poor-egypt-hamas-relations-set-the-tone-1.299614> , 21/09/2013.
- Barthe, Benjamin, ‘Le président égyptien Mohamed Morsi renforcé par sa médiation réussie à Gaza’, *Le Monde* (22/11/2012), http://www.lemonde.fr/international/article/2012/11/22/le-president-egyptien-mohamed-morsi-renforce-par-sa-mediation-reussie-a-gaza_1794148_3210.html , 29/10/2013.
- Barzak, Ibrahim & Federman, Josef, ‘Egypt Elections: Israel Jittery After Muslim Brotherhood Victory’, *The Huffington Post* (24/06/2012), http://www.huffingtonpost.com/2012/06/24/egypt-elections-israel-muslim-brotherhood_n_1622658.html , 17/12/2013.
- ‘Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel’ (2009, the state of Israel/the Knesset), http://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic10_eng.htm , 11/09/2013.

- Bayoumi, Alaa, 'Morsi's foreign policy record reviewed Egypt's ruling party criticised for lacking clear direction on international issues.', *Al Jazeera English* (27/06/2013), <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/06/2013625114318963367.html> , 29/10/2013.
- Beaumont, Peter; Black, Ian en Sherwood, Harriet, 'Gaza ceasefire hangs in the balance amid Israel-Hamas talks', *The Guardian* (21/11/2012), <http://www.theguardian.com/world/2012/nov/20/gaza-ceasefire-israel-hamas-talks> , 07/11/2013.
- Beaumont, Peter & Harris, Paul, 'US 'deeply concerned' after Egyptian forces raid NGO offices in Cairo', *The Guardian* (29/12/2011), <http://www.theguardian.com/world/2011/dec/29/us-egyptian-forces-raid-cairo?INTCMP=SRCH> , 28/10/2013.
- Black, Ian, 'Mohamed Morsi: a spectacular balancing act', *The Guardian* (16/09/2012), <http://www.theguardian.com/theobserver/2012/sep/16/profile-mohamed-morsi> , 27/10/2013.
- 'Bright Star', *Global Security* (15/08/2013), <http://www.globalsecurity.org/military/ops/bright-star.htm> , 09/09/2013.
- 'Brotherhood Supreme Guide Badie meets with US ambassador', *Egypt Independent* (18/01/2012), <http://www.egyptindependent.com/news/brotherhood-supreme-guide-badie-meets-us-ambassador>, 22/10/2013.
- Claeys, Philip, 'EU schenkt 5 miljard aan Moslimbroeders in Egypte', *vlaamsbelang.org* (15/01/2013), <http://www.vlaamsbelang.org/persberichten/1920> , 17/12/2013.
- Dick, Samme, 'Sektarische slachting in Egypte: Morsi's verantwoordelijkheid', *MO** (30/06/2013), <http://www.mo.be/artikel/sektarische-slachting-egypte-morsis-verantwoordelijkheid> , 16/11/2013.
- DPA, ' Hamas and Fatah postpone their Cairo reconciliation talks', *Haaretz* (28/02/2013), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/hamas-and-fatah-postpone-their-cairo-reconciliation-talks-1.506282> , 19/11/2013.
- 'Egypt court orders tunnels to Gaza destroyed', *Al Jazeera English* (26/02/2013), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/02/201322619219970812.html> , 08/11/2013.
- 'Egypt destroys 34 border tunnels with Gaza', *Aswat Masriya* (04/06/2013), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=7f0ee8e8-5c2e-48b5-8ef0-5b772e98e77a> , 08/11/2013.

- 'Egypt eases Palestinian border restrictions', *Al Jazeera English* (23/07/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/2012723164215172447.html> , 05/11/2013.
- 'Egypt Elections: Key Events Timeline In Egyptian Uprising And Transition', *The Huffington Post* (24/06/2012), http://www.huffingtonpost.com/2012/06/24/egypt-uprising-election-timeline_n_1622773.html#slide=1136298 , 03/10/2013.
- 'Egyptian foreign minister heads to Doha meeting on Syria', *Ahram Online* (20/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/74521/Egypt/Politics-/Egyptian-foreign-minister-heads-to-Doha-meeting-on.aspx> , 16/11/2013.
- 'Egypt invites Russia to mine uranium, build nuclear power plants' , *RT* (21/04/2013), <http://rt.com/news/putin-morsi-nuclear-uranium-132/> , 26/05/2013.
- 'Egypt: Nation, Saudi Arabia Sign 3 Loan Agreements Worth U.S. \$230 Million', *All Africa* (04/12/2012), <http://allafrica.com/stories/201212041349.html> , 25/11/2013.
- 'Egypt PM decries Israeli 'aggression' on Gaza', *Al Jazeera English* (16/11/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/11/201211166273719642.html> , 06/11/2013.
- 'Egypt says border attack undertaken by Gaza, Sinai militants', *Aswat Masriya* (05/08/2012), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=8a983fc9-9bb8-4b3a-8c5d-8f2665c87e0f> , 05/11/2013.
- 'Egypt says no free trade zone with Gaza', *Egypt Independent* (01/10/2012), <http://www.egyptindependent.com/news/egypt-says-no-free-trade-zone-gaza> , 06/11/2013.
- 'Egypt vows strong response to Sinai attack', *Al Jazeera English* (06/08/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/08/20128523429347102.html> , 05/11/2013.
- 'Egypt warns Israel against new Gaza war' , *RFI* (19/01/2011), <http://www.english.rfi.fr/middle-east/20110106-egypt-warns-israel-against-new-gaza-war> , 13/09/2013.
- 'Egyptian President Morsi visits China to forge closer ties', *Xinhua* (29/08/2012), http://news.xinhuanet.com/english/video/2012-08/29/c_131814751.htm , 24/05/2013.
- 'Egyptian who shot 7 is dead', *The New York Times* (08/01/1986), <http://www.nytimes.com/1986/01/08/world/egyptian-who-shot-7-is-dead.html> , 14/09/2013.
- 'Egyptians angry at film scale U.S. embassy walls', *Reuters* (11/09/2012), <http://www.reuters.com/article/2012/09/11/us-egypt-usa-protest-idUSBRE88A11N20120911> , 26/10/2013.
- 'Egyptians to stand trial in UAE in December', *Mada Masr* (19/11/2013), <http://madamasr.com/content/egyptians-stand-trial-uae-december> , 25/11/2013.

- 'Egypt's Morsi visits Saudi for security talks', *Al Jazeera English*, 12/07/2012, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/07/2012712911171733.html> , 20/05/2013.
- 'Egypt President Mohamed Morsi wants India to join Suez Canal corridor project', *NDTV* (19/03/2013), <http://www.ndtv.com/article/india/egypt-president-mohamed-morsi-wants-india-to-join-suez-canal-corridor-project-344417> , 25/05/2013.
- 'Egypt's Morsi cuts ties with Damascus, calls on Hezbollah to leave Syria', *Haaretz* (15/07/2013), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/1.529978> , 14/11/2013.
- 'Egypt's Morsi eyes stronger ties with 'friend' Pakistan', *Ahram Online* (18/03/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/67179/Egypt/Politics-/Egypts-Morsi-eyes-stronger-ties-with-friend-Pakist.aspx> 25/05/2013.
- 'Egypt's Morsi plans Russia trip, wheat and oil in focus', *Ahram Online* (12/04/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/0/69087/Business/0/Egypt-Morsi-plans-Russia-trip,-wheat-and-oil-in-f.aspx> , 26/05/2013.
- 'Egypt's Morsi severs ties with Syria, warns of 'counter-revolution violence'', *Ahram Online* (15/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/News/74082.aspx> , 14/11/2013.
- 'Egypt's president Morsi to attend BRICS summit in South Africa', *Ahram Online* (26/03/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/67786/Business/Economy/Egypt-president-Morsi-to-attend-BRICS-summit-in-S.aspx> , 25/05/2013.
- El-Behairy, Nouran, 'Morsi's Syria speech angers opposition', *Daily News Egypt* (16/06/2013), <http://www.dailynewsegypt.com/2013/06/16/morsis-syria-speech-angers-opposition/> , 17/11/2013.
- Eleiba, Ahmed, 'Palestinian and Israeli delegations in Cairo to reinforce ceasefire', *Ahram Online* (26/11/2012), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/59211/Egypt/Politics-/Palestinian-and-Israeli-delegations-in-Cairo-to-re.aspx> , 07/11/2013.
- El-Menshawry, Mohamed, 'Obama: Between Mubarak's and Morsi's Cairo', *Ahram Online* (31/05/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/4/0/72774/Opinion/Obama-Between-Mubarak%E2%80%99s-and-Morsi%E2%80%99s-Cairo.aspx> , 31/10/2013.
- El Sharnoubi, Osman, 'Egypt's President Morsi in power: A timeline (Part I)', *Ahram Online* (28/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/0/74427/Egypt/0/Egypt-President-Morsi-in-power-A-timeline-Part-I.aspx> , 29/10/2013.
- El Sharnoubi, Osman, 'Egypt's President Morsi in power: A timeline (Part II)', *Ahram Online* (28/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/News/74754.aspx> , 29/10/2013.

- Ephron, Dan, 'Morsi's Win in Egypt Sparks Fear in Israel', *The Daily Beast* (19/06/2012), <http://www.thedailybeast.com/articles/2012/06/19/morsi-s-win-in-egypt-sparks-fear-in-israel.html> , 17/12/2013.
- Erdbrink, Thomas & Gladstone, Rick, 'Summit Meeting in Iran Disrupted by Rebukes of Syria', *The New York Times* (30/08/2012), http://www.nytimes.com/2012/08/31/world/middleeast/ban-ki-moon-broaches-delicate-topics-with-iranian-officials.html?_r=0 , 24/05/2013.
- European Commission, 'Egypt' (23/07/2013), <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/egypt/> 29/08/2013.
- Ezzat, Dina, 'Egypt's top bureaucracy advised against Morsi move on Syria', *Ahram Online* (16/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/74122/Egypt/Politics-/Egypts-top-bureaucracy-advised-against-Morsi-move-.aspx> , 16/11/2013.
- Ezzat Dina, 'Morsi sparks controversy with anti-Assad comments in Tehran', *Ahram Online* (30/08/2012), <http://english.ahram.org.eg/News/51612.aspx> , 24/05/2013.
- 'Fatah, Hamas to sign reconciliation agreement Oct. 22 in Cairo', *Ria Novosti* (02/10/2009), <http://en.rian.ru/world/20091002/156322997.html> , 21/09/2013.
- Fam, Mariam & Wahba, Abdel Latif, 'Egypt Gets \$1 Billion from Saudi Arabia, Minister Says', *Bloomberg* (10/05/2012), <http://www.bloomberg.com/news/2012-05-10/egypt-gets-1-billion-from-saudi-arabia-minister-says.html> , 21/11/2013.
- 'FM Livni meets with Egyptian President Mubarak' (25/12/2008, the state of Israel/the ministry of foreign affairs), http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2008/Pages/FM_Livni_met_with_President_Mubarak_25_Dec_2008.aspx , 14/09/2013.
- Fransīn, Fādī & Kāmil, Muḥammad, 'Ṭulāb <<Al-Ikhwān>> yatazāharūna fī 7 jāmi'āt li-ltaḍāmun ma' Ghazza', *Al-Masry Al-Youm* (20/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1254726> , 06/11/2013.
- 'Friends of Syria' agree to arming rebels at Doha talks', *France 24* (22/06/2013), <http://www.france24.com/en/20130622-qatar-friends-syria-discuss-arming-rebels> , 16/11/2013.
- Fuad Mohammed, 'Iltaqā ra'īs al-Ṣīn wa Rūsīyā fī qimma brīks Mursī yad'ū ilā ziyāda al-istithmārāt bayna al-duwal al-Ifriqīyya', *Al-Ahram* (28/03/2013), <http://www.ahram.org.eg/NewsQ/201174.aspx> , 25/05/2013.

- Garamone, Jim, 'Obama Condemns Violence in Egypt, Cancels Bright Star Exercise', *American Forces Press Service* (15/08/2013), <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=120630> , 17/10/2013.
- 'Gaza ceasefire goes into effect', *Al Jazeera English* (22/11/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/11/2012112117122494611.html> , 07/11/2013.
- 'Gaza's Hamas denies involvement in Egypt border attacks', *Aswat Masriya* (06/08/2012), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=6b8a157c-55d9-4e7b-a0ac-e1f13069eb2f> , 05/11/2013.
- Gearan, Anne, 'Egypt's President Morsi tells U.N.: Insults to Muhammad 'unacceptable'', *The Washington Post* (26/09/2012), http://articles.washingtonpost.com/2012-09-26/world/35494862_1_morsi-egypt-respects-freedom-youtube-video , 27/10/2013.
- Gearan, Anne & Birnbaum, Michael, 'U.S. aid to Egypt stalled', *The Washington Post* (17/09/2012), http://articles.washingtonpost.com/2012-09-17/world/35495985_1_american-and-egyptian-officials-debt-relief-muslim-brotherhood , 27/10/2013.
- Gienger, Viola, 'Three Decades With Egypt's Military Keep U.S. in Loop', *Bloomberg* (03/02/2011), <http://www.bloomberg.com/news/2011-02-02/three-decades-of-missions-weapons-training-for-egypt-keep-u-s-in-loop.html> , 09/09/2013.
- Gulhane, Joel, 'El-Haddad and Al-Tahtawi visit Iran to reignite quartet initiative', *Daily News Egypt* (28/04/2013), <http://www.dailynewsegypt.com/2013/04/28/el-haddad-and-al-tahtawi-visit-iran-to-reignite-quartet-initiative/> , 14/11/2013.
- Gulhane, Joel, 'Morsi addresses Arab Summit in Doha', *Daily News Egypt* (26/03/2013), <http://www.dailynewsegypt.com/2013/03/26/morsi-addresses-arab-summit-in-doha/> , 25/11/2013.
- ' Hamas appeals to Egypt after Israel halves Gaza fishing zone', *Aswat Masriya* (22/03/2013), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=acfd2f7b-122c-4067-b044-216c0a7c2505> , 09/11/2013.
- ' Hamas cancels Fatah reconciliation meeting over direct peace talks' , *Haaretz* (22/08/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/hamas-cancels-fatah-reconciliation-meeting-over-direct-peace-talks-1.309549> , 21/09/2013.
- ' Hamas chief meets Egypt's Morsi in Cairo, hails 'new era'', *Haaretz* (19/07/2012), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/hamas-chief-meets-egypt-s-morsi-in-cairo-hails-new-era-1.452281> , 05/11/2013.

- ' Hamas, Fatah agree to form unity government in three months', *RT* (15/05/2013), <http://rt.com/news/fatah-amas-unity-government-319/> , 19/11/2013.
- ' Hamas, Fatah fail to reach agreement at reconciliation talks', *Haaretz* (11/11/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/amas-fatah-fail-to-reach-agreement-at-reconciliation-talks-1.324125> , 21/09/2013.
- ' Hamas, Fatah revive Palestinian reconciliation talks', *Haaretz* (25/09/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/amas-fatah-revive-palestinian-reconciliation-talks-1.315573> , 21/09/2010.
- ' Hamas says Palestinian reconciliation on the way' *Haaretz* (27/09/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/amas-says-palestinian-reconciliation-on-the-way-1.315979> , 21/09/2013.
- Harel, Amos & Issacharoff, Avi 'Livni: Gaza cannot remain under Hamas control', *Haaretz* (13/12/2008), <http://www.haaretz.com/news/livni-gaza-cannot-remain-under-amas-control-1.285519> , 13/09/2013.
- Hearst, David, 'Why Saudi Arabia is taking a risk by backing the Egyptian coup', *The Guardian* (20/08/2013), <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/20/saudi-arabia-coup-egypt> , 21/11/2013.
- Hendawi, Hamza, 'Morsi's Gaza Ceasefire Deal Role Secures Egypt's President As Major Player', *The Huffington Post* (21/11/2012), http://www.huffingtonpost.com/2012/11/21/morsi-gaza-ceasefire_n_2173589.html , 29/10/2013.
- 'Interactive: Full Egypt election results', *Al Jazeera English* (01/02/2012), <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2012/01/20121248225832718.html> , 03/10/2013.
- 'Iran President Ahmadinejad begins historic Egypt visit', *BBC News* (05/02/2013), <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-21336367> , 29/10/2013.
- 'Iran supports Quartet Committee for Syria', *Daily News Egypt* (26/08/2012), <http://www.dailynewsegypt.com/2012/08/26/iran-supports-quartet-committee-for-syria/> , 14/11/2013.
- 'Israel, Hamas teams in Cairo for more truce talks', *Haaretz* (26/11/2012), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-amas-teams-in-cairo-for-more-truce-talks-1.480712> , 07/11/2013.
- 'Israel and Hamas ceasefire begins', *BBC news* (19/06/2008), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7462554.stm> , 13/09/2013.

- Issacharoff, Avi, 'Egypt: Fatah-Hamas deal deferred due to 'inappropriate conditions'', *Haaretz* (17/10/2009), <http://www.haaretz.com/news/egypt-fatah-hamas-deal-deferred-due-to-inappropriate-conditions-1.5962> , 21/09/2013.
- 'JOINT STATEMENT by EU High Representative Catherine Ashton and Commissioner Stefan Füle on the Egyptian NGO trial verdicts', *EEAS* (05/06/2013), http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/130605_8_en.pdf , 28/10/2013.
- JTA, 'Morsi called Israelis 'descendants of apes and pigs' in 2010 video', *Haaretz* (04/01/2013), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/morsi-called-israelis-descendants-of-apes-and-pigs-in-2010-video-1.491979> , 30/10/2013.
- Kerry, John, 'Egypt NGO Trial Verdicts and Sentences press statement', *U.S. Department of State* (04/06/2013), <http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/06/210257.htm> ,28/10/2013.
- Kirkpatrick, David D. & Myers, Steven Lee, 'Overtures to Egypt's Islamists Reverse Longtime U.S. Policy', *The New York Times* (03/01/2012), http://www.nytimes.com/2012/01/04/world/middleeast/us-reverses-policy-in-reaching-out-to-muslim-brotherhood.html?pagewanted=all&_r=0 , 22/10/2013.
- List of World Leaders Attending the Funeral of Prime Minister Rabin', *Jewish Virtual Library* (2013), <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/rabinfun.html> , 21/10/2013.
- Loveluck; Louisa, 'Egypt convicts US NGO workers', *The Guardian* (04/06/2013), <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/04/egypt-convicts-us-ngo-workers-sam-lahood> , 28/10/2013.
- Luiz, Sanchez, 'Palestinian reconciliation meeting wraps up in Cairo', *Daily News Egypt* (10/02/2013), <http://www.dailynewsegypt.com/2013/02/10/palestinian-reconciliation-meeting-wraps-up-in-cairo/> , 19/11/2013.
- Lynch, Marc 'They hate us, they really hate us', in *Foreign Policy* (19/07/2013), http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/07/18/anti_americanism_egypt_muslim_brotherhood?page=0.0&wp_login_redirect=0 , 09/09/2013.
- Meerman, Ester, 'Graffiti on Mohamed Mahmoud street', *Flickr* (29/01/2013), <http://www.flickr.com/photos/estermeerman/8435568535/> .
- MENA, 'Al-aman yufarriq mutazahirin bi qanabil al-ghaz li mana' iqtihām al-safāra al-Amrikīyya', *Al-Masry Al-Youm* (13/09/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1110341> , 27/10/2013.
- MENA, 'Mursī yabḥath ma' <<Masha'l>> taṭawurāt al-muṣālaḥa al-Falistīnīyya', *Al-Masry Al-Youm* (19/07/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/995831> , 05/11/2013.

- MENA, ‘Mursī yad’ū al-Hind ilā al-musāhama fī mashrū’ tanmiya qanāt al-Swīs al-‘Amlāq’, *Al-Ahram* (19/03/2013), <http://www.ahram.org.eg/NewsQ/137359.aspx> , 25/05/2013.
- MENA, ‘Mursī yuqarrir saħb safīr Mişr min Isrā’īl iħtijājan ‘alā i’tidā’āt Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (14/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1241576> , 06/11/2013.
- MENA, ‘Mursī yazūr al-Hind al-ithnayn al-muqbil wa yabħath al-ta’āwun al-mushtarak bayna al-baladayn’, *Al-Watan* (14/03/2013), <http://www.elwatannews.com/news/details/147023> , 25/05/2013.
- Mohammad, Arshad, ‘Egyptians pelt Clinton motorcade with tomatoes’, *Reuters* (15/07/2012), <http://www.reuters.com/article/2012/07/16/us-egypt-usa-clinton-idUSBRE86D07520120716> , 26/10/2013.
- ‘Morsi: Brazil can help Egypt eradicate poverty’, *The BRICS Post* (09/05/2013), <http://thebricspost.com/morsi-brazil-can-help-egypt-eradicate-poverty/#.UaJC-JymXJg> , 26/05/2013.
- ‘Morsi criticises Syria at Tehran meeting’, *Al Jazeera English* (30/08/2012), <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/08/20128308579560767.html> , 24/05/2013.
- ‘Morsi cuts short Germany visit due to Egypt violence’, *Ahram Online* (31/01/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/63720/Egypt/Politics-/Morsi-cuts-short-Germany-visit-due-to-Egypt-violen.aspx> , 25/05/2013.
- ‘Morsi's Ethiopia visit signals positive change in relations: Ambassador’ , *Ahram Online* (16/07/2012), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/47830/Egypt/Politics-/Morsi-visit-to-Ethiopia-signals-positive-change-in.aspx> , 24/05/2013.
- Murphy, Kim, ‘Postscript : 10 Years Afterward, Egypt 'Rehabilitates' Sadat : * Reviled by left and right, he was a prophet without honor in his own land. But the Madrid talks have changed all that.’, *Los Angeles Times*, (26/11/1991), http://articles.latimes.com/1991-11-26/news/wr-176_1_anwar-sadat , 21/10/2013.
- ‘Mursī yaftatiħ qimma Ṭahrān bi muħājima Dimashq’, *Al Jazeera.net*, (30/08/2012), <http://www.aljazeera.net/news/pages/c8a679aa-947d-4937-9a08-40fade946b36>, 24/05/2013.
- ‘Mursī yazūr Ādis Ābābā li l-mushāraka fī l-qimma al-Afrīqīyya şabāħ al-aħad’, *Al-Masry Al-Youm* (14/07/2012) , <http://www.almasryalyoum.com/node/984891> , 24/05/2012.
- ‘Mursī yazūr al-Sa’ūdīyya al-Arbi’ā’, *Al Jazeera.net*, (07/07/2012), <http://aljazeera.net/news/pages/b9ae1cd4-4f84-4275-ab98-91589a0a5e73> , 20/05/2013.
- ‘Mursī yazūr Bākistān al-yawm’, *Al Jazeera.net* (18/03/2013), <http://www.aljazeera.net/news/pages/18c00dce-072f-4e8b-855d-9d2548069871> , 25/05/2013.

- ‘Mursī yazūr Rūsīyā li ta’zīz al-ta’āwun’, *Al Jazeera.net* (18/04/2013) <http://www.aljazeera.net/news/pages/e7a8b2c1-5ca7-4e6a-9086-1f3535ec5b12> , 26/05/2013.
- Mu’ataz Nādī, ‘Bākīnām al-Sharqāwī: <<mā yaḥduth fī muḥīt al-safāra al-Amrīkīyya lā yakhdīm al-islām>>’, *Al-Masry Al-Youm* (13/09/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1112321> , 27/10/2013.
- Mu’ataz Nādī, ‘Mūrsī yazūr al-Şīn al-ithnayn li baḥth al-tabādul al-tijārī bayna al-baladayn’, *Al-Masry Al-Youm* (17/08/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1054986> , 24/05/2013.
- ‘Muzāharāt fī l-Fayūm ḍidd al-ḥarb ‘alā Ghazza’, *Al-Masry Al-Youm* (18/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1250781> , 06/11/2013.
- Naamy, Saleh, ‘ Hamas, Fatah agree to reconciliation talks in Cairo: Palestinian sources’, *Ahram Online* (18/07/2012), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/48060/World/Region/Hamas,-Fatah-agree-to-reconciliation-talks-in-Cair.aspx> , 19/11/2013.
- Omer, Mohammed, ‘Foul sewage flooding raises Palestinian ire’, *Al Jazeera English* (09/03/2013), <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/03/201337135540513860.html> , 08/11/2013.
- ‘Outraged by kidnapping, Egyptian police block Gaza crossing’, *Aswat Masriya* (18/05/2013), <http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=bb292d89-9e24-433a-9023-c2303744d126> , 06/11/2013.
- Perry, Tom & Saleh, Yasmine, ‘Iran's Ahmadinejad kissed and scolded in Egypt’, *Reuters* (05/02/2013), <http://www.reuters.com/article/2013/02/05/us-egypt-iran-idUSBRE9140EK20130205> , 29/10/2013.
- ‘President Morsi travels to Russia for business talks’, *Ahram Online* (18/04/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/69539/Egypt/Politics-/President-Morsi-travels-to-Russia-for-business-tal.aspx> , 26/05/2013.
- ‘President Morsi arrives in Addis Ababa for African Summit’, *Ahram Online* (15/07/2012), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/140/47718/Egypt/First--days/President-Morsi-arrives-in-Addis-Ababa-for-African.aspx> , 24/05/2013.
- ‘President Morsi invites Brazilian investment in Egypt’, *Ahram Online* (10/05/2013), <http://english.ahram.org.eg/News/71086.aspx> , 26/05/2013.
- ‘President Morsi travels to Saudi Arabia’, *Ahram Online* (11/07/2012), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/140/47442/Egypt/First--days/President-Morsi-travels-to-Saudi-Arabia.aspx> , 20/05/2013.

- 'Protests in Cairo and Benghazi over American film', *The Guardian* (11/09/2012), <http://www.theguardian.com/world/2012/sep/11/egypt-protest> , 26/10/2013.
- 'Putin to meet Morsi during BRICS summit - Kremlin aide', *The Voice of Russia* (27/03/2013), http://english.ruvr.ru/2013_03_27/Putin-to-meet-with-Mursi-during-BRICS-summit-Kremlin-aide/ , 25/05/2013.
- 'PVV: weer de moslim broederschap uit de Egyptische regering', *pvv.nl* (s.d.), <http://pvv.nl/index.php/component/content/article/37-raymond-de-roon/3934-pvv-weer-de-moslim-broederschap-uit-egyptische-regering.html> , 17/12/2013.
- 'Qiyādī bi<<Fataḥ>>: mawqif Miṣr min al-i'tidā' 'alā Ghazza qawī wa 'awda li dawrihā', *Al-Masry Al-Youm* (18/11/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1248911> , 06/11/2013.
- Ravid, Barak, 'Livni to meet today with Mubarak in Cairo', *Haaretz* (25/12/2008), <http://www.haaretz.com/print-edition/news/livni-to-meet-today-with-mubarak-in-cairo-1.260182> , 14/09/2013.
- Ravid, Barak, 'Morsi's first message to Israel || Egypt's president wrote to Peres: I hope for peace and stability in Middle East', *Haaretz* (31/07/2012), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/egypt-s-president-wrote-to-peres-i-hope-for-peace-and-stability-in-middle-east-1.455001> , 03/11/2013.
- 'Report: Hamas leader Meshal met Egyptian spy chief in Mecca', *Haaretz* (19/11/2010), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/report-hamas-leader-meshal-met-egyptian-spy-chief-in-mecca-1.314593> , 21/09/2013.
- Salloum, Raniah, 'Morsi Meets Merkel: Visit Dashes Hopes for Quick Aid', *Spiegel Online* (30/01/2013), <http://www.spiegel.de/international/germany/merkel-pledges-no-new-aid-during-visit-by-egyptian-leader-to-berlin-a-880613.html> , 25/05/2013.
- Sarūr, Ṣafā, '<<Bakār>>: ishtibākāt al-safāra al-Amrīkīyya <<ba'īda 'an hadaf al-waqfa>>', *Al-Masry Al-Youm* (13/09/2012), <http://www.almasryalyoum.com/node/1111471> , 27/10/2013.
- Sarūr, Ṣafā, 'Mūrsī yazūr Almānīyā awākhir yanāyir al-jārī', *Al-Masry Al-Youm* (23/01/2013), <http://www.almasryalyoum.com/node/1410036> , 25/05/2013.
- 'Saudi Arabia to grant Egypt US\$1.5 billion in loans', *Egypt Independent* (11/09/2012), <http://www.egyptindependent.com/news/saudi-arabia-grant-egypt-us15-billion-loans> , 25/11/2013.

- 'Seeking Syria peace, 'Islamic Quartet' meets in Egypt for first time since launch', *Haaretz* (18/09/2012), <http://www.haaretz.com/news/middle-east/seeking-syria-peace-islamic-quartet-meets-in-egypt-for-first-time-since-launch-1.465414> , 14/11/2013.
- Sharp, Jeremy M., 'Egypt: background and U.S. relations' (27/06/2013, Congressional Research Service), <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33003.pdf> , 28/08/2013.
- 'Statements in Response to the Egypt NGO Trial Verdict', *Freedom House* (06/06/2013), <http://www.freedomhouse.org/article/statements-response-egypt-ngo-trial-verdict> , 28/10/2013.
- 'Statement of H.E. Dr. Mohamed Morsy President of the Arab Republic of Egypt Before the 67th session of The General Assembly of The United Nations', *The Permanent Mission of Egypt to the United Nations New York* (26/09/2012), http://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/67/EG_en.pdf , 03/11/2013.
- 'TIMELINE: Israel launches Operation Pillar of Defense amid Gaza escalation', *Haaretz* (20/11/2012), <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/timeline-israel-launches-operation-pillar-of-defense-amid-gaza-escalation.premium-1.479284#> , 06/11/2013.
- 'Timeline of the Israel-Hamas 2008 ceasefire', *Middle East progress* (13/01/2009), <http://middleeastprogress.org/2009/01/timeline-of-israel-hamas-2008-ceasefire/> , 13/09/2013.
- Trew, Bel, 'Egypt NGO trial defendants optimistic about Tuesday verdict', *Ahram Online* (03/06/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/0/73106/Egypt/Egypt-NGO-trial-defendants-optimistic-about-Tuesda.aspx> , 28/10/2013.
- 'UAE: Islamists on trial over Muslim Brotherhood claims', *BBC* (05/11/2013), <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-24818038> , 25/11/2013.
- 'US defence chief reaffirms military ties with Egypt', *Ahram Online* (25/04/2013), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/70105/Egypt/Politics-/US-defence-chief-reaffirms-military-ties-with-Egyp.aspx> , 05/11/2013.
- 'U.S. welcomes Israeli unilateral cease-fire in Gaza, urges lasting truce', *Haaretz* (16/01/2009), <http://www.haaretz.com/news/u-s-welcomes-israeli-unilateral-cess-fire-in-gaza-urges-lasting-truce-1.268307> , 13/09/2013.
- 'VS boos op Morsi over oude beledigingen tegen Joden', *De Standaard* (17/01/2013), http://www.standaard.be/cnt/dmf20130116_00436258 , 30/10/2013.
- 'What We Do', *USAID* (11/12/2013), <http://www.usaid.gov/what-we-do> , 16/12/2013.
- 'Who We Are', *USAID* (12/06/2013), <http://www.usaid.gov/who-we-are> , 16/12/2013.
- Yang Jingjie, 'Morsi kicks off visit to China', *Global Times* (28/08/2012), <http://www.globaltimes.cn/content/729469.shtml> , 24/05/2013.

- Youssef, Nancy A., ‘Mohammed Morsi’s visit to U.S. shows changing relations with Egypt’, *McClatchy DC* (21/09/2012), <http://www.mcclatchydc.com/2012/09/21/169348/mohammed-morsis-visit-to-us-shows.html> , 31/10/2013.
- Zhongwen, Yu, ‘Egypt launches new round of mediation efforts for durable Gaza truce’, *Xinhua news agency* (29/01/2009), http://news.xinhuanet.com/english/2009-01/29/content_10731885.htm, 13/09/2013.
- ‘83 The Golan Heights Law-5742-1981- 14 December 1981’ (2013, the state of Israel/the ministry of foreign affairs), <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook5/Pages/83%20The%20Golan%20Heights%20Law%20-%205742-1981-%2014%20December.aspx> , 11/09/2013.